

Återrapportering inför Majmötet 2003 - det inlämnade materialet i sin helhet

DEL 2

Observera att materialet till stora delar är att betrakta som arbetsmaterial i vilket länen förbehåller sig rätten att göra ändringar.

(Layouten i detta dokument kan skilja sig något från den i originaldokumenten.)

Innehåll

Gotland	sid. 3-14
Blekinge och Skåne län	sid. 15-25
Hallands län	sid. 26-27
Västra Götalands län	sid. 28-39
Värmlands län	sid. 40-48
Örebro län	sid. 49-56
Västmanlands län	sid. 57-64
Gävleborgs län	sid. 65-68
Västernorrlands län	sid. 69-76
Jämtlands län	sid. 77-81
Västerbottens län	sid. 82-85
Norrbottens län	sid. 86-90
Riksantikvarieämbetet	sid. 91-99
Svenska kommunförbundet	sid. 100-103

Gotlands län

GOTLANDS LÄNS BIDRAG TILL DEN NATIONELLA PROGRAMFÖRKLARINGEN

Underlaget/bidraget är framtaget genom:

- Opinionsundersökning till 350 gotländska hushåll
- Opinionsundersökning till gotländska hembygdsföreningar
-jämförd med nationell opinionsundersökning för att belysa regional skillnad/särprägel
- Arbetsgrupp RÖD
-”Kulturarvets betydelse i samhället” Bred representation (kyrka, sektorn, Lrf, lands/kommunarkiv, högskola, hushållningssällskap, hembygdsrörelse)
- Arbetsgrupp SVART
-”Nyckelpersoner” inom sektorn i länet
- Varumärket Gotland. Frågor om kulturarv till näringsidkare.
- Blinspotanalys –Länsstyrelse, länsmuseum, kommun
- Swotanalyser, fördjupade swotanalyser –Länsstyrelse, länsmuseum
- ”Vad ska vi prioritera” –Länsstyrelse, länsmuseum
- ”Påståenden och motiveringar” –Länsstyrelse, länsmuseum
- Attitydmätning –Länsmuseet
- Frukostmöten-Länsmuseum
- Arbetsmöten-Länsstyrelsen
- Seminarier, öppet forum, upptaktsmöten (paneldebatter, diskussion, workshops)
- Verksamhetsplanering-Länsstyrelse, länsmuseum
- Veckans fråga
-250 inom och utom sektorn tillfrågade via e-post. Vad finns det för bevarandeskäl, varför ska det bevaras, på vilket sätt ska det ske, för vem, av vem.
- I diskussioner, i dialog och med lyhördhet...

...nedtecknat, hörsammat genom Camilla Knekta, projektledare i Gotlands län. Mars 2003

Läses så här:

Indelning i 4 Kapitel:

1. Ett samhälleligt
2. Ett politiskt
3. Ett professionellt
4. Ett positionellt

Varje kapitel har samma rubriker.

Bokstaven före ex. prioriterat område är också den bokstav som sedan hänger samman med texten i nedanstående rubriker.

Således hör a) alltid ihop med a) under nästa rubrik.

Det finns ingen inbördes rangordning mellan a,b,c osv

1. Ett samhälleligt perspektiv

- Vilken roll eller vilka roller spelar kulturarv i samhället för olika människor?

Kunskap, perspektiv, för att jämföra bra o dåliga minnen, jämföra skeenden för att förutspå och för att lära. Intresse, ge budskap, identitet. Perspektiv.

PRIORITERAT OMRÅDE:

- a) Bruk som en bevarandeåtgärd
- b) Se möjligheter att bevara det som brukas just nu (ligga steget före)
- c) Se helheter istället för enstaka objekt
- d) Värderingsfrågor, policy

MÅL:

- a) Att belysa/synliggöra kulturarvets värde/varande som en tillgång. och därigenom bevara.
- b) Bevara hela miljöer så "intakta" som möjligt istället för "rädda det som räddas kan"
- c) Bevara hela miljöer med kulturella företeelser
- d) Aktivitet och medverkan i samhällsdebatt

HUR SER DET UT IDAG:

- a) Trevande..
- b) Kommer in sent i samhällsplaneringen = negativa effekter. Passiv, reaktiv hållning
- c) Fokus på objekt. Utgångspunkt i objekten.
- d) Passiv hållning. Lsm-behöver utveckla förhållningssättet i värderingsfrågor

HUR KAN DET SE UT IMORGON:

- a) Att genom bruk upplysa o synliggöra, medvetandegöra värden och därigenom bevara både ting o traditioner.
- b) Ett helhetsperspektiv istället för bevarade "snuttar". Aktiv medpart i samhällsplanering.
- c) Objekt, hela miljöer sammankopplade med det immateriella. Personhistoria betyder mkt för många människor. Lsm- koppla samman det immateriella med det materiell ex. föremål från magasin.
- d) Lsm- intressant och aktiv part i samhällsfrågor som engagerar, väcker tankar. Där man visar både svåra o viktiga frågor i samtiden.

Vilka åtgärder krävs för att uppnå målen?

KOMPETENS:

- a) Släppa in en bredare yrkeskompetens inom kmv. Ta del av re-enactmentgruppers breda erfarenhet o kompetens.
- b)
- c) Mer kompetens inom socialhistoria, etnologi
- d) Etnologer, pedagoger, flexibilitet

ROLLER:

- a) Vägledande. Ge perspektiv.
- b)
- c)
- d) Lsm-visa de "goda och dåliga" exemplen

ANSVAR:

- a) "Kvalitetsgranskare". Hålla med faktakunskaper och tydliga argument. Stödjande.
- b) Hålla med faktakunskaper och tydliga argument
- c) Lst-skapa förutsättningar
- d) Lsm-Att inte selektivt övertänkt gallra i samhällets minne

VERKTYG:

- a) Initiativtagande part kontra ”öppen” samarbetspartner. Fadderverksamhet. Teater Friare spelutrymme för kmv. Ex. reklam, media, aktiv i debattforum, marknadsföring. Privat sponsring av kulturarvsyttringar. Ambulerande kultur-person i varje län
- b) Ligga steget före. Information. Upplysning. Argument. Visa goda exempel.
- c) Lst-medel och lag
- d) Lsm-utställningar externt: dialog, tillgång till arkiv, magasin etc. Föreläsningar inom o utom museet. Internt: Ett permanent forum för att diskutera sakfrågor likväl som ideologi.

SAMARBETSPARTNER:

- a) Re-enactmentgrupper, hembygdsrörelse, hemslöjden, kommun, lst, lsm, högskola, Lrf, intresseorganisationer, planerare.
- b) Integrering med naturvård. Hembygdsrörelse, kommun, lst, lsm, planerare, högskola, Lrf
- c) Kommun-översiktsplan, sektorsövergripande
- d)

LAGSTIFTNING:

- a) Nuvarande. Men kan omfatta hela miljöer etc. Hellre upplysning än lagsskydd. Lagstiftning ger tyngd och dignitet dock.
- b)
- c)
- d)

ÖVRIGT:

- a) Inte veja för spektakelkulturen (upplevelsekultur), kommersialism.
- b)
- c)
- d)

2. Ett politiskt perspektiv

-Vad är det som motiverar att den offentliga sektorn ska ägna sig åt kulturarv och historia?
Kultur är välfärd. Någon bör sitta vid rodret, koordinera. Professionella arbeten och ställningstaganden kan och bör göras av en välutbildad arbetskår. Kultur måste få kosta, det är viktigt för att ett samhälle ska må bra. Vi människor är ju inte bara materialister utan även andliga.

PRIORITERAT OMRÅDE:

- a) Kulturarvets legitimitet/värde i samhället
- b) Ett demokratiskt kulturarv
- c) Delaktighet om kulturarvet
- d) Attraktionsplanering
- e) Gemensamma uttalade mål

MÅL:

- a) Tydliga argument. Klara ställningstaganden om kulturarvets värde/legitimitet i det övriga
- b) Ett bevarat och demokratiskt kulturarv
- c) Ett tillgängliggjort och levandegjort kulturarv
- d) Attraktionsplanering
- e) Gemensamma mål

HUR SER DET UT IDAG:

- a) Reaktiv kmv med otydliga o svaga argument
- b) Ngt tvivelaktig
- c)
- d) Restriktionsplanering
- e) Otydliga mål

HUR KAN DET SE UT IMORGON:

- a) Med de rätta underlagen och argumenten och exemplen är k-arvet en samarbetspartner
- b) Breddat k-arv där fler känner sig vara delaktiga och kunnat påverka
- c) Kännedom/igenkännande om "sitt" k-arv utan rangordning. Bättre förankring i platsen. Ökad identitetskänsla.
- d) Brukade k-arvsmiljöer med människan i centrum
- e) Med tydliga mål, ramar, regler och samsyn skapas också en tydlighet kring vår roll, uppdrag. Vilket ger tydlighet i dialog när vi själva vet "våra ramar, begränsningar" etc

Vilka åtgärder krävs för att uppnå målen?

KOMPETENS:

- a) Marknadsföring, verktyg o redskap, bättre politisk kännedom
- b) Lyhörddhet, utan att mista professionen
- c) Marknadsföring, lyhörddhet, kännedom o kunskap om demokratiproceser
- d)
- e) Tydligare ledarfunktioner

ROLLER:

- a) Sinsemellan "högre till tak"
- b)
- c)
- d)
- e)

ANSVAR:

- a) Aktivt ställningstagande i samhällsdebatten.
- b) Lst-uppdrag
- c) Lst-uppdrag

- d)Kmv ska sörja för en god bebyggd miljö!
- e)

VERKTYG:

- a) Bjuda in de kommunala förvaltningarna till seminarium för våra ”frågor”. Att vid nämnsammanträden ge kulturhistorisk bakgrund åt aktuella ärenden. Frontfigurer. Marknadsföring.
- b)
- c)Verktyg att kunna lagra information
- d)Visa goda exempel, exemplifiera
- e)Spetsade budskap, gemensam strategi som är både långsiktig och ”kortsiktig”. Uppföljning och utvärdering av mål.

SAMARBETSPARTNER:

- a)Media
- b)kommun, högskola, lst, lsm, intresseföreningar, företag, folkbildningsrörelse, Lrf,
- c)Samhället, kommun
- d) Lst, lsm, kommun, planerare, arkitekter
- e)

LAGSTIFTNING:

- a)
- b)
- c)
- d)
- e)

ÖVRIGT:

- a)
- b)”den som äger frågan äger inte svaret”
- c)”den som äger frågan äger inte svaret”
- d)
- e)

3. Ett professionellt perspektiv

-Vad bör vår roll vara när vi arbetar åt samhället och medborgarna vara? Vad är vår uppgift?

Rådgivande, stödjande, lyssnande, flexibelt, uppmuntrande. Ge perspektiv.

Koordinera ansvaret för k-arvet utifrån de olika roller vi har som t ex museer, myndigheter eller privatpersoner.

PRIORITERAT OMRÅDE:

- a) Kunskapsförmedling
- b) Utveckla yrkesrollen
- c) Perspektiv och länk mellan dåtid/nutid, genus, visa på "bra/dåliga" exempel
- d) Biologiska mångfalden, det gröna kulturarvet
- e) Det immateriella k-arvet
- f) Arkeologiskt källmaterial
- g) Arkiv och databaser
- h) Den regionala särprägel
- i) Målgruppsorientering

MÅL:

- a) Att vara lättillgängliga för olika målgrupper i samhället med olika verktyg och med olika kommunikationsmetoder
- b) Flera olika yrkesroller inom kmv
- c) Aktiva konsumenter
- d) Belysa, värna och bevara den biologiska mångfalden
- e) Det materiella knutet till det immateriella (ex värna Ortsnamn, sockengränser, seder och bruk)
- f) Tillgängliggöra arkeologiskt källmaterial till olika målgrupper.
- g) Tillgängliggöra samlad kunskap om k-arvet på ett läckert, lättillgängligt sätt med olika kommunikationsmetoder till olika målgrupper
- h) Lyfta fram det särpräglade för varje län. Kännedom om särprägel.
- i) Kännedom om kunden, olika profiler

HUR SER DET UT IDAG:

- a) Ej "användarvänliga" svåråtkomliga. Fikonspråk. Dålig på olika sorters kommunikation. Lsm-kulturmiljövärden underrepresenterad i museer. Kostnad för kultur avskräcker många. Lst-ibland långa handläggningstider.
- b) Avsaknad inom vissa områden, ex. organisatoriskt, ledarskap, marknadsföring etc
- c) Musealt. Passiva konsumenter.
- d) Jobbar på två olika sätt, ej integrerade med varandra.
- e) Materiella har prioritet. Sockengränserna bör ex. få fornlämningsstatus
- f) Rapporter vänder sig i första hand till uppdragsgivare
- g) Mycket information finns "inom väggarna"
- h) Ej beaktat
- i) Dålig kännedom om kunden. Ej målgruppsanpassat

HUR KAN DET SE UT IMORGON:

- a) Prioritera personliga möten/dialogen, olika publikationskanaler (**IT**, böcker, föreläsningar, inte bara finns inom väggarna utan synas ute på fältet) För höga kostnader selekterar besökare etc.
- b)
- c) Aktiva konsumenter
- d)
- e) Ett helhetsperspektiv med ting knuten till historia väcker intresse o engagemang
- f) Olika målgrupper, olika publikationskanaler
- g) Aktiva nyfikna konsumenter

- h) Med kännedom ökar förståelse både för professionella och de boende (ex. lyfta fram det mångkulturella på Gotland – som är just gotländskt)
- i) Lsm-ett intressant museum året om för olika målgrupper. Hellre tema än kronologi.

Vilka åtgärder krävs för att uppnå målen:

KOMPETENS:

- a) Kommunikation och information, utvärdering
- b) Ex. marknadsföringskompetens. Kompetensinventering. Ledarskapsutveckling.
- c) Fler pedagoger. Dvs länken mellan ”tänkt och ställt”. Utveckla förhållningssättet i värderingsfrågor.
- d) Fler med inriktning inom naturvårdsämnen
- e) Etnologi, socialhistoria
- f) Målgruppsorientering, kännedom om kunden, nya attityder, förståelse
- g) Arkivarier/arkivkunskap/ta till sig goda exempel. **IT-kunskap**
- h)
- i)

ROLLER:

- a) Tillhandahålla faktakunskaper, lyssnande
- b)
- c) Museet skall vara samhällets minne.
- d)
- e)
- f)
- g) Lsm-Tillhandahålla, tillgängliggöra
- h)
- i)

ANSVAR:

- a) Lyfta fram det särpräglade inom varje region. Medvetenhet om olika målgrupper och den regionala särprägel.
- b) Ledningsansvar ang, fortbildning. Högskoleverk.
- c)
- d)
- e)
- f) Skattemedel som måste komma samhällsmedborgarna tillgodo i större utsträckning
- g) Inte selektivt gallra ”det goda arvet”
- h)
- i)

VERKTYG:

- a) Enklare mer lättförståeligt språk. Öppna grävningar. Använda sig av IT. Systematiskt också ”lagra” inkommande information från brukare
- b) Systematiskt kunskapsutbyte. Arbetsrotation.
- c) Ifrågasättande. Ej alltid ha svar. Aktivitet.
- d) Sektorsövergripande samarbete (integrering natur o kultur)
- e) Lyssna också till historien
- f) Olika sätt att kommunicera (publikationskanaler), öppna arkiv
- g) IT, faktarum
- h)
- i)

SAMARBETSPARTNER:

- a) Högskola
- b) Högskola. Högskoleverk. Raä, Ist, lsm
- c)
- d) Naturvården
- e)

- f) Ex. hembygdsföreningar, markägare, närboende
- g) Kommunarkiv, landsarkiv
- h)
- i)

LAGSTIFTNING:

- a)
- b)
- c)
- d)
- e)
- f)
- g)
- h)
- i)

4. Ett positionellt perspektiv

-Vem ska göra vad?

PRIORITERAT OMRÅDE:

a) Tydlig roll/ansvarsfördelning

MÅL:

a) Tydlig roll/ansvarsfördelning. Identitetsstärkning.

HUR SER DET UT IDAG:

a) Otydlighet. Alla gör allt. Ex. kunskapsförmedling och operativ verksamhet.

Vilka åtgärder krävs för att uppnå målen:

Riksantikvarieämbetet

KOMPETENS:

Bred. Sakkunnig.

ROLLER:

Initierande, stödjande. Spindel i nätet.

ANSVAR:

Myndighetsansvar.

VERKTYG:

Tillhandahålla, bistå.

SAMARBETSPARTNER:

Forskarvärlden, länsstyrelsen, länsmuseum, kommun

LAGSTIFTNING:

ÖVRIGT:

Vissa poängterar operativ verksamhet för bibehållen sak/fackkunskap. Andra poängterar vikten av att låta "andra" jobba på fältet.

Länsstyrelsen

KOMPETENS:

ROLLER:

Länk mellan nationell o regional nivå. Sakkunnig.

ANSVAR:

Myndighetsansvar.

VERKTYG:

Övervakande. Initierande.

SAMARBETSPARTNER:

Riksantikvarieämbetet.

LAGSTIFTNING:

ÖVRIGT:

Länsmuseum

KOMPETENS:

ROLLER:

Operativ funktion. Fri part. Remissinstans

ANSVAR:

Remissinstans. Opinionsbildare.

VERKTYG:

Kunskapsförmedlare, media, utställningsverksamhet, flexibilitet

SAMARBETSPARTNER:

Ovanstående och det breda samhället

LAGSTIFTNING:

ÖVRIGT:

Kundorienterat med besökare i fokus,

Kommun

KOMPETENS:

ROLLER:

ANSVAR:

Myndighetsansvar.

VERKTYG:

Demokrati.

SAMARBETSPARTNER:

LAGSTIFTNING:

**PRIORITERADE OMRÅDEN FÖR GOTLAND I ETT FÖRSTA SKEDE ÅRET 2003
(GÄLLANDE LST O LSM):**

- Åstadkomma en klar roll- och ansvarsfördelning
- Mer samarbete och bättre kontaktytor till kommunen m fl
- Systematiskt kunskapsutbyte
- Agenda Kulturarv
- Miljömålsarbetet
- Gotlandskusten

EFTERSATTA OMRÅDEN 2003 (GÄLLANDE KOMMUN)

- Mål, plan för kulturmiljövården och dess rollfördelning
- Remissbehandling av fysiska planering, skönhetsvärden i kulturmiljöer
- Folkmusiken
- Skolans, folkskolans, fritidsgårdarnas ansvarstagande för visan, berättelser, lokal historia, muntlig tradition
- Kommunatikvarietjänt hos KFF
- Arkiv för ljud och bild
- Samarbete o utbyte med omvärlden, nätverk

Delrapport inför Majmötet 20-22 Maj.

Inledning

Följande delrapport baseras huvudsakligen på de enkätundersökningar samt de fördjupade samtal och kontakter som genomförts i Skåne och Blekinge län under 2002 och 2003 inom ramen för Agenda Kulturarv.

I Blekinge påbörjades en SWOT-analys gemensamt av personal från Blekinge Museum och Länsstyrelsens Kulturmiljöfunktion redan våren 2002. Denna kompletterades med enkätfrågor senare under 2002. Samma enkät ställdes till museer och Länsstyrelsen i Skåne. De tillfrågade i Skåne är följande:

Regionmuseet i Kristianstad

Kulturen i Lund

Malmö Museer

Malmö Kulturmiljö

Länsstyrelsens kulturmiljöfunktion

Helsingborgs Museum

Kommunantikvarien i Höganäs

Kommunantikvarie för Sydöstra Skånes Kommuner

UV-Syd, Riksantikvarieämbetet

Ystads stadsmuseum

Landskrona museum

Trelleborgs museum

Sammanlagt har det inkommit ett sjuttioal enkätsvar. Svarefrekvensen från de olika organisationerna varierar, vissa har valt att inte svara alls medan andra svarat i stort sett mangrant. Då respektive organisation själva fick bestämma vilka som tilldelades enkäten vet jag inte hur många som sammanlagt i Skåne och Blekinge erbjöds möjlighet att svara. Bland de svarande är i stort sett alla olika verksamma yrkesgrupper representerade. Uppskattningsvis 25% av svaren kommer från arkeologer vilket förklaras av den stora arkeologiska verksamhet som pågår i Skåne för tillfället.

Under 2002-2003 har fördjupad kontakt tagits med ett antal organisationer i Skåne, Regionmuseet i Kristianstad, Länsstyrelsens kulturmiljöfunktion, Trelleborgs museum och UV-Syd. Upplägget för dessa kontakter har varierat med organisationerna. På kulturen i Lund drivs även ett internt arbete (se bilaga) som jag har löpande kontakt med. Verksamheten vid UV-Syd faller bitvis inom Riksantikvarieämbetets interna Agenda Kulturarvs insatser. Samtidigt har UV-Syd en viktig regional verksamhet varför den självklart är intressant för det regionala arbetet.

I Blekinge har arbetet bitvis sett annorlunda ut. Under hösten planerades för, och påbörjades en serie symposier för personal på Blekinge Museum och Länsstyrelsens kulturmiljöfunktion men även för aktörer utanför dessa organisationer. Detta arbete avbröts innan årskiftet och pågår nu under andra former. I syfte att stärka samarbetet mellan Blekinge Museum och Länsstyrelsen, men också med kommunerna i länet, påbörjades 2003 ett konkret arbete i och tillsammans med representanter för Olofströms kommun.

Mötena och samtalen i Skåne och Blekinge är naturligtvis en viktig grund för inrapporteringen. Medarbetarnas uppslag, tankegångar och erfarenheter har varit och är mycket givande att få ta del av.

Jag har för avsikt att under den närmaste tiden fördjupa denna rapport och vidarebefordra den till alla verksamma inom Länsstyrelser, museer och motsvarande i regionen.

Rapporten fokuserar på s.k prioriterade områden i Skåne och Blekinge. Varje prioriterat område beskrivs vidare utifrån underrubrikerna: "Lägesbeskrivning", "Målsättning" och "Tillvägagångssätt". Rapporten avslutas med några ord om implementeringen av Agenda K-arbetet. De s.k. prioriterade områden som identifieras i länen kommer att ligga till grund för såväl Majmötet, 20-22 maj som för det fortsatta arbetet med programförklaringen – Agendan för kulturarven. De områden jag väljer att lyfta fram är de som jag bedömer som de i dagsläget mest angelägna utifrån Skånes och Blekinges perspektiv. Rapporten ska därmed inte ses som ett avslut utan snarast som en delrapport. Jag har inte varit i kontakt med alla berörda organisationer och de kontakter som tagits behöver fördjupas långt mer.

Min strävan med detta arbete är att utifrån det material jag har till mitt förfogande lyfta fram de mest angelägna aspekterna, men jag är medveten om att min yrkesbakgrund och mina värderingar har färgat, och färgar, arbetet. Med tiden kommer fler aspekter som hänger ihop med vår yrkesroll och vår roll i samhället, att framstå som viktiga.

Prioriterade områden

Samarbeten

Som en röd tråd genom samtliga verksamhetsområden löper idén om samarbete, både vikten av att upprätthålla, och av att förbättra dess förutsättningar och genomförande.

Lägesbeskrivning

I enkätsvar och samtal påtalas mycket ofta betydelsen av samarbete. I vissa fall hänvisas till verksamhet där samarbeten redan pågår i olika former, i andra fall påtalas avsaknaden av samarbete. Sammantaget efterlyses mer samarbete och former för att göra dem till en kontinuerlig och naturlig del av arbetsvardagen.

Tre huvudsakliga nivåer av samarbete kan urskiljas:

Inom den egna organisationen

Vissa av organisationernas medarbetare upplever att de har ingen eller liten kontakt med övriga kollegor. Ibland är det så illa att man inte vet vad personen i rummet intill arbetar med. I synnerhet på de större arbetsplatserna verkar detta problem återfinnas. Det kan även vara att de olika avdelningarna eller yrkeskompetenserna i allt för liten grad har kontakt eller samarbetar. Det är viktigt att påpeka att det finns arbetsplatser där kontakten och samarbetet inom den egna arbetsplatsen upplevs som bra eller väldigt bra.

Mellan länsstyrelser, museer och motsvarande

Via enkätsvar och samtal framkommer en önskan om att få bättre kännedom om vad andra organisationer har för kunskap och kompetens samt att där det är genomförbart, samarbeta med andra organisationer. I synnerhet gäller det specialkompetenser som inte alla museer kan upprätthålla. Vidare framkommer en önskan om bättre och smidigare samarbete mellan länsstyrelse och museer.

Med aktörer utanför länsstyrelser, museer eller motsvarande

Vikten av att finna ”externa” samarbetspartners påtalas ofta i enkätsvar och samtal. Genom att dra fördel av det stora intresse för historia, kulturmiljö och kulturarv som finns runtom i samhället i dag ses samarbeten som en avgörande möjlighet för ökat genomslag och det är det som i första hand lyfts fram som målet med samarbeten. Medarbetare inom kulturmiljövården påtalar ofta vikten av att nå kommunernas tjänstemän och politiker.

Mer sällan anförs samarbeten som en viktig faktor för museernas eller länsstyrelsens kunskapsinhämtning. Medarbetarna utgår från perspektivet att museerna och länsstyrelsen är spridare av kunskap. Ett problem, som jag ser det, är att man i mindre utsträckning ser omvärldens många olika aktörer som en källa till kunskap och som en möjlighet att komma i kontakt med kompetens som organisationerna saknar.

Målsättning

Viljan till en ökad grad av samarbete finns uttalad hos många av medarbetarna. Utmaningen ligger i att skapa möjligheter och frihet för återkommande samarbeten på alla nivåer.

Det kanske viktigaste med samarbete är den perspektivförskjutning som det ger. Genom att betrakta sitt arbete med andras ögon hamnar också frågan om urval i nytt ljus och arbetet får dessutom ökat genomslag. Frågan om samarbete hänger på så vis intimt ihop med urvalsproblematik och utåtriktad verksamhet.

Beträffande samarbeten med aktörer utanför länsstyrelser, museer eller motsvarande är det viktigt att organisationerna inte bara avser att föra ut kunskap utan att samarbetena innebär respekt för samarbetsparten. För att dialogen skall bli givande för alla parter krävs att den förs på lika villkor.

Tillvägagångssätt

Inom den egna organisationen

Att få rättsida på bristen på internt samarbete bör inte vara svårt men den kräver att en god dialog mellan medarbetarna upprättas.

Mellan länsstyrelser, museer och motsvarande

Det finns idag många goda exempel på fungerande samarbeten mellan organisationerna. Till exempel har UV-syd samarbetat med Landskrona museum i en arkeologisk utställning på Landskrona museum, Regionmuseet i Kristianstad och Kulturen i Lund har samarbetat i ett dokumentationsprojekt vid Marieholms Yllefabrik och Kulturmagasinet, Helsingborgs museum och Trelleborg har tagit de första stegen till ett samarbete rörande kulturmiljövård. Likaledes har Länsstyrelsens kulturmiljöfunktion i Blekinge med Blekinge Museum inlett ett samarbetet genom olika insatser i Olofströms kommun.

Det nätverksarbete som initierats av Region Skåne är också ett exempel på hur de olika museerna får ett formellt kontaktnät mellan organisationerna. Ett problem är möjligtvis att dessa nätverk i stort sett är yrkeskategoriserade vilket gör att arkeologer i första hand bara träffar arkeologer o.s.v. Samtidigt upplever jag att nätverken mycket väl kan fungera som språngbräda för mer informella nätverk och kontakter på medarbetarnivå.

Det har också framkommit flera konkreta förslag på hur erfarenhetsutbyte och samarbete kan stärkas bl.a. föreslås kontaktdagar med möten mellan utbildningsinstitutionerna och länsstyrelser/museer (se under rubriken Att vidmakthålla kompetens, Tillvägagångssätt), och möjlighet till arbetsplatsbyten mellan de olika organisationerna.

En fråga som har återkommit i diskussionerna är vikten av att kunskapen om andra museers verksamhet inte stannar på ledningsnivå eller hos en begränsad del av medarbetarna utan att erfarenheterna och möjligheterna kommer alla till godo.

Med aktörer utanför länsstyrelser, museer eller motsvarande

Även här finns det många goda exempel. Det tidigare nämnda arbetet i Olofström med Blekinge Museum, Länsstyrelsens kulturmiljöfunktion och olika parter i Olofström är ett men i Blekinge finns sedan tidigare många olika projekt. T.ex. "Rötter och vingar" som är ett samarbetsprojekt mellan bl.a. Blekinge Museum och skolor i länet samt "Mer liv i Skärgården" där Länsstyrelsens kulturmiljöfunktion samarbetat med andra sektorer, organisationer och föreningar.

I Skåne kan som exempel nämnas Bromölla projektet i regi av Regionmuseet, där bebyggelseantikvarie och etnolog arbetar i direkt dialog med kommuninvånare i syfte att förbättra såväl kunskapsinhämtning som kunskaps spridning. Ett liknande projekt har genomförts i Malmö i regi av Malmö Kulturmiljö och Riksantikvarieämbetet. Vidare har Malmö Museer i arbetet med ett Romskt museum samarbetat med stort antal olika aktörer bl.a. kommuner, hembygdsföreningar men i synnerhet representanter för Romer och Resande.

Hur tillvägagångssätten konkret blir är naturligtvis en fråga som bara kan besvaras av de enskilda organisationerna.

Kulturhistoriskt värde - urvalsfrågan

Lägesbeskrivning

Urvalsproblematik framgår via enkät och samtal som en av de mest angelägna frågorna inom arbetet med kulturarv. Det handlar något förenklat om en frustration över en snedvridning av vad som bevaras, dokumenteras och lyfts fram som kulturarv samt en tvekan över vilken roll det professionella kulturarvsarbetet spelar. Det är ingen överraskning att den aspekten finns med i såväl enkätsvar som diskussioner - det är en kärnfråga för all verksamhet inom kulturarv och kulturmiljö.

Det står fullständigt klart att de flesta medarbetarna på museer och länsstyrelser har en uppmärksamhet för frågan och att det även pågår konkreta försök att bredda kulturarvsbegreppet. I synnerhet har personal som arbetar med museernas dokumentationsverksamhet och utställningsverksamhet påtalat urvalsproblematiken. Arkeologer som yrkesgrupp påtalar inte urvalet som ett problem i enkäten. Det förklaras troligen av att majoriteten arbetar inom uppdragsarkeologin och de konkreta problem som har med urval att göra hänför sig till det material som framkommer vid de konkreta grävprojekten. Samtidigt framkommer det i samtal att många arkeologer brottas med urvalsproblematik och att uppdragsverksamheten i sig ses som ett självskrivet problem för urvalet.

Bland bebyggelse-, byggnads, kyrkoantikvarier m.m. lyfts inte heller frågan i någon högre grad. Däremot påpekas att arbete i för hög grad präglas av ärendehantering i form av bygglov, byggnadsminnesutredningar o.s.v. vilket påminner om förhållandet med arkeologer och uppdragsverksamheten, en situation där det upplevs som svårt att påverka urvalet i någon högre grad.

Förklaringen till detta är naturligtvis mångfacetterad men enligt min bedömning är en av anledningarna att kulturmiljövården många gånger är hänvisade till en begränsad

uppsättning verktyg. I dag läggs en tonvikt på arbete inom de juridiska regelverk som finns och det är bara en bråkdel av den fysiska miljön som omfattas av de lagar och bidrag som kommer ifråga för kulturmiljösektorns del. Utrustade med juridiska regelverk som verktyg kommer arbetet att medvetet eller omedvetet fokuseras på miljöer eller objekt där dessa verktyg har en möjlighet till genomslag. Merparten av insatserna kommer därmed en mycket liten del av vår omgivning tillgodo. Att låta verktygen på detta vis styra arbetet riskerar att begränsa urvalet. Dessutom skapar det en vana hos kulturmiljösektorn att motivera sina insatser genom att hänvisa till lagrum och bidragssystem. På sikt riskerar sektorn att förlora allmänhetens förtroende och sin giltighet i samhället när arbetet hävdas genom morot och piska istället för delaktighet och samverkan, rättighet och ansvar.

Viktigt att poängtera är att det finns i såväl Blekinge som Skåne en mängd goda exempel på informativt, utåtriktat arbete inom kulturmiljövården. I synnerhet upplever jag att Blekinge Museum lägger stor vikt vid pedagogiska och informativa insatser.

Målsättning

Hur museerna och länsstyrelserna på sikt ska lösa de problem som hänger ihop med urvalet är allt för komplex för att ge svar på här. Dessutom är synen på yrkesroller och på vilka lösningar som kan komma ifråga alltför splittrad för att jag ska kunna ge en bild. På vilket sätt länsstyrelser, museer och motsvarande i framtiden väljer att hantera problematiken är m.a.o. omöjligt att sia om men sammantaget framstår en ökad breddning av kulturarvsbegreppet som önskvärt.

Tillvägagångssätt

Som nämnts ovan har graden av samarbete och samverkan en avgörande påverkan på urvalet. I såväl Skåne som Blekinge finns exempel på arbeten som sannolikt breddar och i vissa fall förändrar synen på och arbetet med, kulturarv och kulturmiljö. Nämnas kan Malmö museers projekt i stadsdelen Rosengård och Kulturen i Lunds ”Underbara, fasansfulla människa”. Det handlar i min mening om att sprida kunskap om de goda exempel som finns och att i hög grad få det att bli en del av den löpande verksamheten inom de olika organisationerna.

För kulturmiljövården handlar det om att i högre grad än idag arbeta preaktivt och det bästa och det mest effektiva sättet att arbeta preaktivt är att låta kulturmiljövården ta initiativet vilket också ger möjlighet att påverka urvalet. För att kunna det måste kulturmiljövården våga pröva nya angreppssätt och vara villiga att exempelvis möta andra aktörer än vad den kanske är van vid.

Vid sidan av konkreta arbeten är det viktigaste att det på arbetsplatserna skapas möjlighet för kontinuerliga diskussioner i frågor som rör urval, yrkesroll m.m. Kulturen i Lund har inom ramen för Agenda kulturarv men på eget initiativ tagit tag i frågor som bl.a. rör frågor om urval och yrkesroll (se bilaga) vilket bör ses som ett gott exempel på hur det inom en organisation kan skapas utrymme för diskussion.

Att vidmakthålla kompetens - Vidareutbildning

Lägesbeskrivning

I enkätsvaren framgår det att de tillfrågade ser den egna kompetensen och/eller kunskapen som den främsta styrkan i de egna organisationerna. För att vidmakthålla den situationen och eventuellt förbättra den behövs strategier. I de fördjupade kontakter jag haft med en del organisationer framkommer det att behoven varierar. I vissa fall anser medarbetarna att mycket kompetens och kunskap redan finns inom den egna arbetsplatsen. På andra håll efterfrågas vidareutbildning/kompetenshöjning via externa aktörer, främst universitet och högskolor. Självfallet varierar behoven även mellan yrkesgrupper.

Frågan om kunskap och kompetens är naturligtvis mycket viktig. Det handlar om den viktigaste resursen som museer och länsstyrelse har och måste sålunda behandlas med största respekt. Arbetet med vidareutbildning/kompetenshöjning är central för organisationerna och de har naturligtvis redan i dag olika strategier och medel för att hantera detta.

Målsättning

Det viktigaste är att ha beredskap för att bibehålla den, som medarbetarna själva uppfattar det, höga kunskapsnivån och/eller kompetensnivån. I andra hand är det viktigt att det inom respektive organisation men även länsvis, undersöks vilka kunskaper eller kompetenser som eventuellt finns behov av. En kartläggning av nuvarande läge är med andra ord angeläget.

Tillvägagångssätt

Mycket kompetens och kunskap finns redan inom den egna arbetsplatsen eller verksamheten. Kompetenshöjning inom den egna arbetsplatsen borde sannolikt vara mycket enkel att ta tag i och snabbt kunna tillgodose eventuella behov. Det har framkommit flera konkreta förslag t.ex. att varje anställd har en "kompetenspeng" att nyttja eller att det inom respektive organisation inrättas former för mentorskap för de nyanställda.

Sannolikt borde det också vara ganska enkelt att utbyta erfarenheter och kunskap mellan organisationerna. Former för erfarenhetsutbyten och kunskapsspridning finns redan idag. Dels genom de ovan nämnda nätverken men i synnerhet genom alla de informella nätverk och kontakter som existerar. Sannolikt skulle det kunna ske i ännu högre grad än idag bl.a. genom konkreta samarbetsprojekt.

Men det finns också som nämnts ovan, önskan och behov att samarbeta med högskolor och universitet. Ökade kontakter med utbildningsinstitutioner skapar vinster för såväl museer och länsstyrelser som för utbildningsinstitutionerna. De senare får via museer och länsstyrelser en "verklighetsbeskrivning" som ibland kan saknas på universitet och högskola. De förstnämnda kan i gengäld få en uppdatering av forskningsläge o.s.v. Det finns sådana kontakter idag, både på formell och informell nivå, framför allt har arkeologerna bitvis en omfattande kontakt/samarbete med utbildningsinstitutioner.

I förlängningen skulle kunna skapas specialsydda kurser. Kontaktdagar där organisationer presenterar verksamheten för studenter och lärare på universitet och högskola, skulle kunna vara en god och enkel början på samarbete. Det handlar om att studenterna, morgondagens medarbetare, får kontakt med den verklighet som präglar arbetet inom museer och länsstyrelser. Exempel på detta finns inom andra utbildningar och sektorer i samhället där företag eller motsvarande har en nära kontakt med utbildningsinstitutionerna. Inom ramen för Agenda kulturarv i Skåne och Blekinge har en första förutsättningslös kontakt tagits med Institutionen för miljövetenskap och kulturvård i Göteborg där man bl.a. utbildar bebyggelseantikvarier. Sannolikt skulle kontakter kunna utvecklas för andra delar av museernas och länsstyrelsernas verksamhet och med institutioner som finns i regionen.

Det är inte säkert att det är universitet eller högskola som alltid är den bästa samarbetspartnern i kompetenshöjande syfte, många gånger finns de på annat håll. Exempelvis har sannolikt utställningstekniker nytta av erfarenheter från teater och andra sektorer som arbetar med förmedling. Det är min uppfattning att museer och länsstyrelser behöver vara öppna för andra kompetenser än de som vanligtvis tas för givna som viktiga för verksamheten.

Förmedling/utåtriktat arbete

Lägesbeskrivning

Många av diskussionerna under det senaste året har handlat om att kulturmiljövården vill förbättra det utåtriktade arbetet. I enkätsvar, samtal och diskussioner uttrycks en önskan om mer förmedling och framförallt bättre förmedling. Som nämns i avsnittet om urval är merparten av den arkeologiska verksamheten uppdragsfinansierad. I dagsläget finns begränsade möjligheter att nå ut med resultat av den omfattande arkeologiska verksamheten i Skåne. Ändå har arkeologerna i mitt tycke lyckats få mycket uppmärksamhet för arbetet vilket delvis kan förklaras utifrån det stora intresse för arkeologi som finns i samhället men också p.g.a. det medvetna arbete med förmedling och utåtriktat arbete som de olika organisationerna utför. Bl.a. genomförs guidningar på grävningar och det förekommer utställningssamarbeten mellan museer och arkeologiska verksamheten. Även samarbeten med skolor sker av t.ex. Regionmuseet i Kristianstad och Malmö Kulturmiljö.

Målsättning

Arbetet bör syfta till en bättre förmedling som ger möjlighet att visa på vilken resurs arkeologi och övrig kulturmiljövård kan vara i samhällsbygget, att kulturmiljövården kan vara en källa för reflektion av samtida samhällsföreteelser och att kulturmiljövården tar en aktivare plats i samhällsdebatten.

Tillvägagångssätt

Min uppfattning är att det till stora delar handlar om att ta fasta på det goda utåtriktade arbete som pågår inom arkeologin och som kan utvecklas ytterligare. Det finns många exempel, ett är projektet *Människors platser* som bedrivs av Malmö Kulturmiljö ett annat är UV-Syds samarbete med Landskrona Museum och Regionmuseet i Kristianstads samarbete med skolor om arkeologi.

Återigen är samarbete en nyckel för ökat och bättre utåtriktat arbete t.ex. bör samarbete med skolor och lärare dra nytta museernas mångåriga erfarenheter.

Situationen är densamma för övrig kulturmiljövård, det finns gott om exempel, såväl regionala som från andra delar av landet, på bra utåtriktat arbete. Det nationella Storstadsprojektets erfarenheter studiecirklar, guidningar, utställningar och olika former av dialogarbeten borde i högre grad föras ut i länen.

Vidare bör organisationerna se över kunskapen om och strategierna gentemot media. Även om media sällan har en direkt inverkan på den fysiska miljön, eller kulturmiljön så är tidningar, radio och teve centrala när det gäller det utåtriktade arbetet och för att skapa uppmärksamhet för arbetet. I synnerhet gäller det nyhetsmedia. Förutom de mer eller mindre självklara och inomsektoriella vinsterna med medialt intresse för kulturmiljövårdens arbete är det även utifrån samhällsuppdraget och en övergripande samhällelig nivå viktigt att skapa medvetna relationer till den mycket viktiga aktör som media utgör. Att kulturmiljösektorn på sikt måste se över mediastrategin och även skapa en policy för detta arbete står nog fullständigt klart för verksamma inom kulturmiljövården.

Anställningsförhållande

I de enkätsvar som jag har fått in och i de möten och samtal jag haft är anställningsförhållandena en ständigt återkommande aspekt. Tydligast är det inom arkeologi vilket knappast är förvånande med tanke på de strukturella villkoren för uppdragsverksamheten.

Frågan om anställningsvillkor innehåller svårlösta och strukturella problem och bilden varierar mycket mellan organisationerna. Samtidigt är det viktigt att ta dessa aspekter på största allvar. Den enda verkliga tillgången som museer och motsvarande har är personalens kunskap och kompetens. Som redogjort för ovan är just kunskap och kompetens det som framhävs som den största enskilda styrkan inom de egna organisationerna.

Förutom den stora påfrestning på mänsklig, individuell nivå som de osäkra anställningsförhållanden utgör med oro och svårighet till framförhållning, och som i sig inverkar menligt på arbetet, innebär de dåliga anställningsförhållandena ett kortsiktigt tänkande på arbetsplatsen som försämrar arbetet både på kort och lång sikt. Dessutom innebär det en förödande kunskapsavtappning som drabbar länsstyrelser, museer och motsvarande genom att medarbetare slutar och tar med sig kunskapen från organisationerna. Lite drastiskt skulle man kunna säga att nytillkommande kunskap, de yngre medarbetarnas kunskap och kompetens i för liten grad kommer verksamheterna tillgodo. Detta förvärras om de tillfälligt anställda arbetar med projekt som ligger utanför den ordinarie verksamheten.

Hur man kommer tillrätta med anställningsförhållanden är en mycket angelägen fråga som har många svar. Till att börja med bör förutsättningslösa

samtal komma till stånd, om hur situationen ser ut och hur man kan eventuellt skapa tryggare anställningsförhållanden eller åtminstone minimera de dåliga effekterna som faktiskt föreligger idag. Ett konkret exempel på förbättring skulle vara att låta projektanställda arbeta med den ordinarie verksamheten och den ordinarie personalen ingå i tidsbegränsade utvecklingsprojekt. Projektanställningar skulle därmed ge en positiv effekt då den medger att ny kunskap förankras i en organisation eller verksamhet som annars hotas av förstelning och de projektanställda får möjlighet att förkovra sig i den löpande verksamheten.

Implementering av Agenda kulturarv

En central fråga för arbetet med Agenda Kulturarv är hur implementering av tankegångar och resultat av arbetet ska ske på de olika organisationerna. I dagsläget pågår arbetet men frågan är hur det ska löpa vidare i framtiden. Frågorna som väcks inom Agenda Kulturarv kräver lång tid att besvara och resultaten tar lång tid att förankra i det interna arbete på museer, länsstyrelser och i samhället i stort.

Inom vissa organisationer finns en avvaktande hållning till Agenda Kulturarv. Ibland beror det på att projektet upplevs som onödigt då verksamheterna redan har identifierat den problematik som Agenda Kulturarv vill lyfta fram och att de redan arbetar med att komma tillrätta med eventuella problem. Och det är naturligtvis mycket bra. I andra fall finns ett oförstående för frågorna och en önskan om att få ”fortsätta arbeta i fred på det sätt som man alltid gjort”.

Det är viktigt att erfarenheterna från länen runt om i landet sprids. Självklart har de länsvisa projektledarna ett stort ansvar och självfallet måste förankringsarbetet variera beroende på organisation. Men jag ser det angeläget att det finns en tydlig strategi för information om vad som händer i de olika länen och hur implementeringsarbetet fortskrider.

I Skåne pågår som nämnts ovan ett internt förankringsarbete på Kulturen i Lund (se bilaga). I kontakten med personal på Regionmuseet i Kristianstad väcktes tankar på att utveckla någon form av checklista inför större projekt inom museet för att få delar av de tankegångar som återfinns inom Agenda kulturarv, att förankras. Något liknande har diskuterats med företrädare för Agenda Kulturarvsarbetet vid Kulturen i Lund. På Länsstyrelsens kulturmiljöfunktion i Skåne pågår kontinuerliga samtal men resultatet av det är i dag oklart. Även ett samarbete med Kulturmagasinet, Helsingborgs museum är eventuellt på gång. För Blekinges del omsätts Tankegångarna i Agenda Kulturarv i konkreta projekt i Olofström. Sannolikt är det bästa vägen för att förankra arbetet på Blekinge Museum och Länsstyrelsens kulturmiljöfunktion.

Bilaga

Agenda Kulturarv på Kulturen i Lund

Caroline Owman (konservator) och Niklas Ingmarsson (etnolog) har under två månaders tid våren 2003 arbetat med informationsspridning om Agenda Kulturarv till personalen på Kulturen i Lund. Syftet med informationen har varit att förankra arbetet med Agenda Kulturarv hos samtliga anställda på museet, oavsett arbetssyssla, det vill säga att alla från enhetschefer och antikvarier till städpersonal och hantverkare, skulle få exakt samma information.

Informationsarbetet har bedrivits enhetsvis, det vill säga, Caroline och Niklas har pratat med varje enhet för sig. Enheterna på Kulturen i Lund är : Kulturhistoriska Enheten, Koserverings Enheten, Pedagogiska Enheten, Administrativa Enheten och Service Enheten.

Arbetet har varit mycket givande och informationsmötena har resulterat i givande diskussioner. Informationen har utgått från bakgrunden till Agenda Kulturarv, arbetsmetoder (seminarier med gruppdiskussioner, länsansvariga projektledare mm) och vad detta treåriga arbetsprojekt ska resultera i. Vidare har diskussion förts kring frågeställningarna - Målet med Agenda Kulturarv är att man ska formulera en ny Kulturarvsideologi, som bättre passar in i dagens samhälle. Och att skapa en kulturarvspolitisk debatt, som i högre grad än idag engagerar människor som annars inte är intresserade av den här typen av frågor och diskussioner. För att nå fram till detta utgår man från tre frågekomplex: 1/ Hur ser den samhälleliga historieanvändningen ut idag? 2/ Vad är det som motiverar att samhället ska ägna sig åt historia och kulturarv? 3/ Behövs det professionella kulturarvsarbetare och vad ska de ha för arbetsuppgifter i så fall och hur ska de arbeta?

Mottagandet har varit mycket positivt och de flesta av de informerade har sagt att de nu förstår Agenda Kulturarv. Man har också haft lätt för att koppla budskapet till den egna verksamheten. Caroline och Niklas har mycket medvetet poängterat att Agenda Kulturarv inte innebär nya arbetsbördor, utan snarare handlar om se på redan existerande arbetsuppgifter med andra ögon - "Agenda Kulturarv är ingen belastning, det innebär inte att nya tyngande krav ska läggas som börda på dina axlar, utan det innebär, som vi ser det, att du ska utgå från dina nuvarande arbetsuppgifter och utifrån dessa våga tänka – Varför har jag valt att vilja arbeta med de här frågorna? Och vad är egentligen kulturarv för mig? Samt på vilket sätt kan jag i min roll som anställd här på Kulturen öka allmänhetens intresse för kulturarvet?".

Kritiken har i huvudsak gått ut på att man varit skeptiska till hur Agenda Kulturarv kommer att förankras - Vad händer när slutdokumentet presenterats i slutet av 2003. Hur kommer detta att märkas i den egna verksamheten? Kommer det bara att bli högtidliga formuleringar utan något konkret innehåll?

Caroline och Niklas planerar att under året följa upp informationsträffarna med fler liknande träffar, där diskussionen kan fortsätta och på det sättas förankras i de anställdas medvetande på ett tryggare och säkrare sätt. Den ständiga diskussionen om förhållningssättet till begreppet Kulturarv kan då bli mer självklar och tydlig.

Niklas Ingmarsson och Caroline Owman.

Hallands län

Återrapportering Agenda kulturarv i Hallands län

Ett samhälleligt perspektiv – vilken roll eller vilka roller spelar historia och kulturarv i samhället för olika människor?

I samarbete med Agenda kulturarv i Hallands län genomför Högskolan Halmstad, Kultur- och kommunikationsprogrammet samt Medie- och kommunikationsvetenskapligt program en enkätundersökning med påföljande analys och åtgärdsprogram.

Den genomförda enkätundersökningen visar bl a följande:

- 93,2 % av de tillfrågade svarade att de ansåg det mycket viktigt eller viktigt att för framtiden bevara den Halländska kulturmiljön.
- 58 % besöker ofta eller ibland ett kulturellt/historiskt besöksmål.

Definitionen av mycket viktigt eller viktigt, ofta eller ibland är svårtolkad, men det går ändå att konstatera, liksom RAÄ:s undersökning visar, att det finns ett stort intresse bland allmänheten för vår kulturmiljö och historia.

Det är svårt att förutsäga hur framtida livsstils- och boendemönster kommer att se ut, men undersökningar pekar dock i riktningen mot att människor kommer att prioritera kultur- och naturvärden i sitt framtida boende. I stället för att kommunicera status och ekonomi kommer mer mjuka livskvalitétvärden att prioriteras. Detta kan få betydelse för vården av den äldre bebyggelsen och kulturlandskapet.

Ett professionellt perspektiv – vad bör vår roll vara när vi arbetar åt samhället och medborgarna? Vad är vår uppgift? Vad är visionen för framtiden? Vilket önskat tillstånd vill vi uppnå?

Mål

- I Hallands län finns målsättningen att samtliga länets kommuner ska ha en kommunantikvarie senast år 2010, kopplat till regionens och kommunernas arbete med miljömålen. Kulturmiljövården ska år 2010 ingå som en naturlig del i den kommunala strategiska planeringen. Det är därför angeläget att kommunantikvarierna integreras i det kommunala utvecklingsarbetet och arbetar i nära samverkan med kommunstyrelserna.
- En tydligare rollfördelning mellan de regionala och kommunala aktörerna är önskvärd. Kommunerna ska till fullo ta ansvar för den kulturmiljövårdande uppgift som de har enligt lagar och förordningar och som utgör instrumentet för bevarande och brukande av kulturarvet.

- Den regionala och kommunala kulturmiljövårdens företrädare ska år 2010 ha definierat sina roller och uppgifter på ett sådant sätt att de samhälleliga aktörerna och medborgarna har kunskap om deras ansvarsområden och kompetens. De ska vara anlitade samarbetspartners i alla regionala miljöfrågor.
- Det kulturhistoriska kunskapsunderlaget för den kommunala planeringen ska år 2010 vara väsentligt förbättrat.
- Den landstingskommunala kulturmiljövården ska arbeta med regional kunskapsuppbyggnad och information i ett brett folkbildande perspektiv. Verksamheten ska kännetecknas av kompetens, engagemang och lyhördhet.
- Den statliga kulturmiljövården ska arbeta med tillsyn och uppföljning.
- Kulturmiljövården i läroplanen.
Målsättningen är att kulturmiljön ska förankras i undervisningen och att eleverna ska få ett medvetet förhållningssätt till sin närmiljö/kulturmiljö.
Ett av delprojekten i Halland genomförs som ett metodutvecklingsprojekt för mellanstadieelever i årskurs 4-5. När projektet är genomfört ska varje elev:
 - ha undersökt sambandet mellan förfluten tid, nutid och framtid i den egna hembygden
 - ha upplevt att hon eller han deltar aktivt i samhällsutvecklingen
 - kunna ge exempel på platser i den egna närmiljön som bör bevaras för framtida generationer.

Åtgärder

För att uppnå de satta målen krävs långsiktiga, framåtsträvande och tydligt riktade insatser.

- Kommunerna påverkas genom regelbundna formella och informella kontakter. Informationsinsatser i form av konferenser och kommunvisa sammandragningar erbjuds.
- Kulturarvets betydelse för regional utveckling och välbefinnande tydliggörs bl a inom arbetet med regionens Tillväxtprogram och resultat nås i bred samverkan med kommunalförbund, kommuner, berörda sektorsföreträdare inom markanvändning och byggande, utbildningssamhället och näringslivet.
- Översyn av den regionala verksamhetens organisation. Tydligare och mer beskrivande begrepp. Marknadsföring av den landstingskommunala kulturmiljövårdens organisation på bred front över hela länet.
- Metodutvecklingsprojektet i skolan ska visa på möjligheterna att använda kulturmiljön som en resurs i undervisningen.

Västra Götalands län

Agenda kulturarv Västra Götaland Återrapportering 31/3

Inledningsvis vill vi påpeka att innehållet i återrapporteringen återspeglar ett Agenda kulturarvsprojekt i halvtid. Flera viktiga delprojekt är under utförande och andra är bara i ett inledande skede. Mycket kommer därför sannolikt att ändras, kompletteras eller fördjupas. Det är därför arbetsgruppens uppfattning att tidpunkten för återrapporteringen borde ha varit senare. Vi har i framställningen försökt följa återrapporteringsmallens utgångspunkter och frågeställningar så nära som vi funnit möjligt.

Agenda Kulturarv Västra Götaland, mars 2003

Bakgrund

Arbetet med Agenda kulturarv Västra Götaland startade hösten 2001 som ett samarbetsprojekt mellan Länsstyrelsen Västra Götaland, Västra Götalandsregionen, Bohusläns museum, Västergötlands museum, Regionmuseum Västra Götaland, Göteborgs stadsmuseum och Göteborgs naturhistoriska museum. UV-väst har deltagit i arbetsgruppen.

Länets fyra hembygdsförbund är på väg in i Agenda kulturarvsarbetet och förhoppningsvis också de kommunala delregionerna. Ett etablerat samarbete finns med SOM-institutet vid Göteborgs universitet beträffande medborgarundersökningen.

Västra Götaland är sedan 1998 ett nybildat län. Det är ett geografiskt stort och mångfacetterat område med starka lokala identiteter. Länet har 1,5 miljoner invånare fördelade i 49 kommuner. Regionen bildades ett år senare - 1999. För de regionala kultur- och naturhistoriska institutionerna är organisation och verksamhetsområden under omvandling. Agenda Kulturarv har i detta sammanhang utgjort ett bland flera samverkansprojekt inom Västra Götalands län.

Arbetet med Agenda Kulturarv kom redan från början att involvera Göteborgs Naturhistoriska museum. Frågan om samverkan mellan naturmiljö- och kulturmiljövård är därför en aspekt som utmärker projektet i Västra Götaland. Skilda synsätt och forskningstraditioner har på så sätt kommit att både komplicera och berika diskussionen.

Projektets innehåll

Agenda kulturarvsprojektet i länet består av flera delprojekt vilka på olika sätt skall komma att bidra till slutmålet – *”ett operativt och framåtsyftande handlingsprogram för länets kulturarvssektor i vid mening”* – vilket beräknas kunna sammanställas vid ingången av 2004.

Omvärldsanalyarbetet

Detta utgörs dels av *medborgarundersökningen* genom att projektet deltar i 2002 års Väst-SOM undersökning. Det statistiska underlaget blev nyligen tillgängligt och rapportarbetet har precis inletts. Frågorna i Väst-SOM enkäten finns även tillgängliga som en web-enkät via projektets hemsida. Den individinriktade undersökning skall under våren och sommaren kompletteras med en undersökning riktad till organisationer, samt under hösten eventuellt en serie ”fokusgrupps-hearings” för att komplettera svaren i den individinriktade undersökningen.

Den andra delen utgörs av breda, tematiska seminarier. Seminarierna utgör dels en viktig kontaktyta med det omgivande samhället, dels bidrar dessa med underlag till handlingsprogrammet.

Följande teman har tagits upp hittills: *kulturarv - engagemang/pedagogik* (rapportarbete pågår), *kulturarv - kulturturism* (rapport klar), *samverkan kultur- och naturmiljövård* (rapport klar), *kulturarv - livskvalitet/hälsa* (rapportarbete pågår), *kulturarv – kommunalt arbete/lokal förankring* (rapportarbete pågår), *kulturarv - ideellt engagemang/medborgardialog* (rapportarbete pågår).

Under 2003 planeras kompletterande teman: *kulturarv - jämställdhet*, *kulturarv - integration*, *kulturarv - tillväxt/regionalutveckling*, *kulturarv – styr- och stödsystem* samt *kulturarv – tillgänglighet*.

Förankring och dialog

Under hösten 2003 kommer ett förankrings och dialogprojekt att utföras. I detta skall all personal i de projektbärande organisationerna erbjudas möjlighet att delta. Syftet är att dryfta ideologi, uppdrag och organisation. En viktig ingång i projektet blir resultaten från omvärldsanalyserarbetet.

På i princip motsvarande sätt skall länets hembygdsrörelse stimuleras till att delta i dialog- och förankringsprojektet. Detta måste dock följa en annan ordning.

Dialog och förankringsprojekten är direkt relaterade till den efterfrågade redovisningen av "kulturarvsdiskussionen" i denna rapport, men de ligger som konstaterats i ett senare skede av projektet.

Ett samhälleligt perspektiv

- Kultur- och naturmiljöerna spelar en stor betydelse för människors livskvalitet, identitet och förståelse av samtiden
- Kulturmiljöns traditionella uttryck har en stort stöd bland allmänheten
- Människors engagemang för natur- och kulturmiljövård är oftast relaterat till olika sociala behov såsom önskan om delaktighet, trygghet eller stärkt identitet.
- Det finns starka samband mellan naturen / de kulturella arven och människors hälsa

Vilken roll eller vilka roller spelar historia och kulturarv i samhället för olika människor?

Resultaten av de undersökningar som gjorts inom Agenda kulturarv Västra Götaland pekar på att det är en mångfacetterad bild som måste tecknas här. Överlag kan vi nog med relativt stor tillförsikt konstatera att *kulturarvet*, hur det nu skall definieras, har en stark ställning och en stor betydelse för invånarna i länet. Att nio av tio anser att bevarandet av kulturarvet är viktigt för att lära sig om det förflutna är inte överraskande, men att närmare tre fjärdedelar anser att det är viktigt för att bidra till människors livskvalitet är ett resultat som vi kan ta till oss i det fortsatta arbetet. Det är samtidigt under 5% som angett att resurserna för att bevara kulturarvet bör minskas.

Vi har i vår undersökning ställt öppna frågor om vad i historien och i samtiden länets invånare värdesätter som mest och vill bevara åt kommande generationer. Bearbetningen av svaren har inletts men spridningen bland svaren tyder på ett intressant spektrum mellan immateriella och materiella företeelser i vårt samhälle. Av de fasta svarsalternativen framträder å andra sidan en förväntad bild där fornlämningar, kyrkor, stadskärnor, odlingslandskapet och naturmiljöer ges ett mycket starkt stöd, medan ex. moderna bostadsområden och industribyggnader anses däremot vara mindre viktiga att bevara för kommande generationer.

Vad är det då som påverkar människors aktiva deltagande i bevarandeprocesser? För att belysa bl.a. denna fråga har vi genomfört ett seminarium som särskilt behandlat vilka faktorer som påverkar människors engagemang i frågor som rör natur- och kulturmiljön. Det som framkom i diskussionerna

var att denna typ av engagemang - såväl i planeringsprocesser, skolan och föreningslivet - till stor del utgår ifrån vilken relation vi har till miljön och vilka sociala relationer som engagemanget är med att skapa.

Vid seminariet om kulturarv – kommunalt arbete/lokal förankring, togs också frågan upp om engagemanget kring kulturarvet. Uppfattningen bland ”professionella kulturvårdare” var att engagemanget måste delas lika bland medborgare och anställda. Det är en demokratisk fråga och de professionella utövarna måste lära sig att lyssna mer; det behövs en förändrad syn på antikvariens roll i kombination med att ”brukarnas” roll för kulturmiljövården ökar och förstärks. Kulturarvets stora värde uppstår i relationen till människan, konstaterade regionpolitikern Per Gustafsson vid upptaktsmötet.

Ett av temaseminarierna har haft som en direkt fråga att försöka belysa sambanden mellan naturen - kulturarv och människors livskvalitet/hälsa. Seminariets slutsatser är inte klara men bilden tyder på att sambanden ser lite olika ut. Relationerna är naturligtvis individuella och sammansatta men för människans grundläggande existentiella behov och därmed hälsa spelar både naturen och kulturarven en stor betydelse.

Ett politiskt perspektiv

- Kultur- och naturmiljöer genererar inkomster och nya arbetstillfällen genom bland annat turismen
- Det finns en viktig koppling mellan lokalt engagemang för natur- och kulturmiljövården och den demokratiska processen
- Kultur- och naturmiljöer stimulerar till inflyttning och kan motverka utflyttning från glesbygden
- Kulturarvet är en resurs i den regionala utvecklingsstrategin men har samtidigt en otydlig roll för en hållbar tillväxt och i tillväxtprogrammen
- Vi talar om levande kulturarv men menar oftast enbart den fysiska miljön

Vad är det som motiverar att den offentliga sektorn ska ägna sig åt kulturarv och historia?

Det enklaste och kanske rakaste sättet att besvara denna fråga är att kulturarv betyder mycket för många människor. Det är därför rimligt att offentliga medel fördelas åt kulturarvens bevarande och förmedlande. Uppfattningen bland länets innevånare är också tydlig att kulturarvet bidrar till att skapa arbetstillfällen och ekonomisk tillväxt och att det stimulerar till en ökad turism.

På den regionala nivån uppfattas kultur och kulturarv som integrerade delar av den Regionala utvecklingsstrategin (RUS). Kulturarvet har där två huvudsakliga betydelser. Dels så bidrar det till medborgarnas personliga utveckling genom att det är en sammanlänkande kraft i mötet mellan regiondelar, folkgrupper och individer. Dels så bidrar det till turism och näringslivsutveckling.

På den sista punkten finns ett bra exempel på hur kulturturism genererat nya resurser i delar av Skaraborg genom att man på ett konstruktivt sätt tagit tillvara det intresse för medeltiden som uppstått ur Jan Guillous böcker om riddaren Arn. Ett annat exempel är den verksamhet som kunnat växa fram vid Forsviks bruk. Ett tredje exempel kan vara den aktiva skärgårdsutveckling av Bohuskusten som bedrivits med flera framgångsrika satsningar under flera år med kulturarven som viktiga utgångspunkter.

Samtidigt kan dock konstateras att ”ett bevarat och försvarat kulturarv” inte finns med bland de stora utmaningar som lyfts fram av Regionen för att nå det övergripande målet – en hållbar framtid. Kulturarvet är inte heller en utläsbar utgångspunkt för utarbetandet av de kommande tillväxtprogrammen inom regionen. Detta kan tyckas underligt med tanke på den betydelse som länets invånare ger kulturarvet.

Varför är det så? En av regionens företrädare, omvärldsanalytikern Tomas Ekberg, uttryckte på upptaktsmötet för Agenda Kulturarv att kulturinstitutionerna visserligen har värtaliga företrädare, men att betydelsen av deras verksamhet ändå var högst oklar i relation till regionens strategiska mål. Sannolikt ligger det en hel del i det konstaterandet. Här finns, är vi övertygade om, en av de viktigaste nycklarna inför framtiden. Vad är kulturarv? Är inte de kunskaper om livsmedelsproduktion, hantverks- och verkstadsteknik m m som är basen för regionens näringsliv kulturarv!? Den förhållandevis ensidiga betoning av det materiella och därtill övergivna kulturarvet har rutat in oss i ett (oförtjänt?) undanskymt hörn.

Ett professionellt perspektiv

- Den professionella rollen - en kulturarvets lots-funktion
- Vi har otydliga och i vissa fall motsägelsefulla mål
- Vi talar om mångfald men strävar efter enighet
- Från kunskapsinstitutioner mot lärande organisationer

Vilken bör vår roll vara när vi arbetar åt samhället och medborgarna?

Vid upptaktsmötet för Agenda kulturarv argumenterade regionpolitikern Per Gustafsson för "en kulturarvets lots-funktion". Med detta menade han en professionell yrkeskår som positivt verkar för att bejaka, stimulera, möta och stödja engagemanget hos medborgaren, ideellt arbetande organisationer, folkrörelser och näringsliv. Detta grundläggande samhällsansvar skall ske utan att ge avkall på de kunskaper om att "visa, vårda och bevara" som är kärnan i vår yrkesroll, menade Gustafsson.

Vi tror att det i stora drag redan är denna relation till samhället och medborgarna som präglar en stor del av vår verksamhet, men som vi måste förstå att utveckla ytterligare. Från flera undersökningar vet dessutom vi att kännedomen bland allmänheten och beslutsfattare om hur "sektorn" ser ut, vilka som ingår och vad som görs är både liten och oklar. Det finns alldeles uppenbart mycket att göra för att synas och höras bättre.

Kan vi förresten räkna med att sektorn har *en* roll? Finns det för övrigt *en* sektor? Det är inte enkelt. I "inspiration & diskussion" gör Svante Beckman en "personlig" analys av de roller som de professionella kulturarvsvårdarna spelat i samhällsbygget fram till dagens sammansatta verklighet och han uttrycker det som att kulturmiljövårdens verksamhetsfält "har ... uttunnats intill en gräns där förutsättningarna för expertkunskap och professionell integritet hotas.". Låt oss utgå från att han har fel.

Det är inte omvärlden som frågar efter oss – eller är det kanske så? Eller frågar de efter enbart de pengar staten låtit oss förmedla?. Tiden från 90-talet har kanske i högre grad än tidigare visat att vi har en viktig rådgivande roll allteftersom engagemanget hos allmänhet ökar och att en allt mer vetgirig och intresserad och kunnig allmänhet har behov av ett professionellt stöd. Framförallt gäller det mot husägare och hembygdsföreningar men ämnesområdena och grupperna som söker vårt stöd sväller allteftersom.

Vilken är vår uppgift - eller vilka är inte våra uppgifter?

Sedan våren 2001 finns ett samverkansdokument upprättat mellan de fyra läns museerna, Göteborgs stadsmuseum och Länsstyrelsen. Organisationerna har fem gemensamma målsättningar med sin kulturmiljöverksamhet:

- *Vi skall öka och samordna vårt aktiva deltagande i samhällsbyggandet.*
- *Vi skall genom en bred och medveten kunskapsuppbyggnad öka kännedomen om länets kulturmiljö.*
- *Museernas kulturmiljövård skall integreras mer med övrig museiverksamhet.*

- *Kulturmiljövården i Västra Götaland skall styras, samordnas och bedrivs i ett regionalt nätverk. Den gemensamma verksamheten skall prioriteras och formuleras genom samordnad årlig verksamhetsplanering.*
- *Vi skall integrera natur- och kulturmiljövård*

Detta är bra och tydliga mål, som är högst angelägna och passar bra in i en Agenda som har som syfte att ge kulturarvsfrågorna en bättre ”slagkraft”. Kompletterat med ett demokrati- och förankringsmål vet vi precis vad vi skall göra! (Sist i återrapporteringen redovisar vi hur vi skall försöka nå målen.)

Men är det så enkelt? Det finns många aspekter på uppgifter som är komplicerade och rent av motsägelsefulla att hantera. Vad innebär det t ex att *Vi skall öka och samordna vårt aktiva deltagande i samhällsbyggandet?*

Kulturmiljövården har under ett kvartssekel kunnat luta sig mot instrument som ytterst speglar de tre ”lärande” instrumenten: *Pekpinnen, Moroten och Piskan*. Pekpinnen illustreras i den kunskap som förmedlas från kulturarvs institutionerna, moroten i de stöd som finns för bevarandet av kulturarvet i form av bidrag och piskan i de lagar och styrmedel och i förekommande fall bestraffningsmedel vid lagöverträdelse som finns. Mycket av den professionella kulturmiljövårdens arbete och vardagsrutiner baseras på att hantera dessa instrument. Finns det måhända andra vägar för att åstadkomma en god kulturmiljövård?

Professionaliseringen av kulturminnesvården har följt en slags utveckling mot en ”ingenjörstantikvarie” - som med mer eller mindre naturvetenskaplig precision förväntas kunna ange vilka objekt och miljöer som skall bevaras. Att vara tydlig och kunna ”poängsätta” värden har på sätt och vis blivit ”priset” för att få delta i den fysiska samhällsplaneringen. Målet att *Vi skall integrera natur- och kulturmiljövård* innebär sannolikt en förstärkning av det kvantifierbara innehållet i vår verksamhet.

Tyvärr riskerar detta sätt arbeta en reducering av ”bevarandets” djupare innebörder för individen och för det ”kollektiva minnet”. På flera sätt riskerar detta objektifierade sätt att delta i samhällsbyggnaden att långsiktigt undergräva den existentiella betydelsen av kulturarven.

Kommer det ackumulativa förfarandet att bevara byggnader, fornlämningar, landskap och artefakter att hålla i längden? Vem skall t ex betala för den långsiktiga värden om kopplingen till människan, till brukaren kommer i andra hand?

Vilken är visionen för framtiden?

I det ovan nämnda samverkansdokumentet finns även en vision för kulturmiljövården formulerad:

- I Västra Götaland känner alla delaktighet och ansvar för kulturmiljön.
- I Västra Götaland är kulturmiljön en tillgång för människor och samhälle.
- I Västra Götaland bevaras, brukas och berikas kulturmiljön genom kunskap och engagemang.

Detta är starka och slagkraftiga rubriker. Man borde kunna lägga till ordet naturmiljö – så är visionen komplett. Med utgångspunkt från att en så stor andel av länets invånare ger kulturarvet sitt erkännande kanske den redan är på väg att förverkligas!?

Men här, lika väl som för målen, finns en underförstådd konsensus om en gemensam värdegrund. Finns det verkligen förutsättningar för en sådan i dagens samhälle? Snarare är det kanske så att värdegrunden inte längre är gemensam, istället utgörs den av flera som måste få finnas parallellt. Översatt till målet för Agenda kulturarv Västra Götaland - är det t ex ens önskvärt att arbeta fram *ett gemensamt* ”operativt och framåtsyftande handlingsprogram för länets kulturarvssektor i vid mening”? Vi argumenterar för mångfald – men tror oss kunna uppnå enighet.

Vilket önskat tillstånd vill vi uppnå och hur når vi dit?

Är inte "sambällstillståndet" redan idealt för oss som arbetar med kulturarv? Omvandlingen av industrisambället, koncentrationen av människor och marknader, internationalisering och individualisering är sådant som, tycks det, allt snabbare förändrar människans mentala och fysiska landskap. Man kan ju med viss rätt tycka att detta borde vara en idealsituation för kulturarvsförvaltningen – "kapitalets" (kulturarvets) tillväxt är ohotat gott!

Men ett förändrat sambälle ställer också krav på förändrade yrkesroller med förändrade arbetsuppgifter och naturligen kommer det också att ställas krav på förändrade normsystem, organisations- och verksamhetsstrukturer. Inser vi det?

På sätt och vis tror vi att bilden ovan stämmer. Det blir bara fler och fler roller att axla, fler och fler uppgifter att ta i tu med, men det blir det bara svårare och svårare att förstå varför vi gör det vi gör och vad det egentligen har för mening och betydelse. Visst är detta märkligt – kanske – *synnerligen märkligt*. Det handlar alldeles uppenbart om en djupgående och svårgripbar värdekris som vi nog inte är ensamma om att uppleva och som inte kan hanteras inom Agenda Kulturarvs tvååriga projekttid – även om dess yttre konturer måhända kan låta sig skönjas.

Vi tror därför att det inte är möjligt eller ens meningsfullt att svara på frågan om vilket tillstånd vi vill uppnå. Den process vi idag enbart har sett början på, förutsätter ett nära samspel mellan den professionella verksamheten och omvärlden, där alla "måste vara med på tåget", går den professionella verksamheten före eller efter folkopinionen så skapas en förödande förtroendekris för kulturarvsverksamheten. Men däremot tror vi att vi mentalt måste förbereda oss på den svåra förändringen från "kunskapsinstitutioner" med stabila värdegrunder till någonting annat – kanske till "lärande organisationer" med tolkningsbara värdegrunder.

Vilka åtgärder krävs för att uppnå målen:

Som nämnts ovan finns det sedan år 2001 mål för den regionala kulturmiljövården angivna i ett gemensamt samverkansdokument. Vi har valt att ta upp och försöka belysa dessa i sammanställningen men med en och annan annorlunda vinkel. Målen ur samverkansdokumentet finns dock återgivna i sin helhet sist i sammanställningen.

Vi tror att agenda kulturarvsprojektet kan komma att resultera i andra målsättningar i det kommande handlingsprogrammet - även om vi inte tror att det är en helt ny karta som kan ritas. Det har emellertid känts för tidigt att nu försöka formulera dessa.

Prioriterat område: Kulturvård & Samhällsbildning

Mål: *Vi skall öka och samordna vårt aktiva deltagande i samhällsbyggandet*

Hur ser det ur idag: Ansvaret för den fysiska samhällsbildningen ligger till största delen hos kommunerna genom det kommunala självstyret och planmonopolet. Länsstyrelsen, som har många roller med tillsyn och som prövningsinstans, samordnar statliga synpunkter och prioriterar i första hand riksintressena.

Myndighetsutövandet ligger formellt på kommunen och länsstyrelsen, men de regionala och större kommunala museerna har i en varierad grad rollen av en betydelsefull remissinstans vid bygglov, planärenden infrastrukturprojekt etc. Detta har lett till att även museerna på flera sätt uppfattas som en myndighetspart.

De initiala besluten tas dock av enskilda fastighetsägare och entreprenörer/exploatörer. Dessa grupper når vi i förhållandevis liten omfattning. Generellt menar vi att vi kommer in i senare skeenden när mycket redan är bestämt, och vår roll blir *reaktiv* framför *preaktiv*. För att ändra tyngdpunkten i arbetet krävs att vår roll blir mer inriktad mot att t ex. skapa debatt.

Vad behöver skärpas, förändras, ökas, minskas etc.

Kompetens: Omvärldsanalytiskt arbetssätt, förmåga att bygga och hålla liv i breda nätverk.

Roller: Från *passiv* remissinstans till *aktiv* samhällsdebattör.

Ansvar: Gemensamt ansvar från politiker till enskilda medarbetare.

Verktyg: Omvärldsanalys som del av vp-arbetet, ökad användning av Internet, utvecklad media- och marknadsmedvetenhet.

Samarbetspartners: Media, marknadsförare, It-företag

.....
Prioriterat område: Kunskapsuppbyggnad & Kompetensutveckling

Mål: *Vi skall genom en bred och medveten kunskapsuppbyggnad öka kännedomen om länets kulturmiljö*

Hur ser det ur idag: Kunskapen om länets kulturhistoria är och kommer att förbli kärnan i vår professionella identitet och att förmedla denna kunskap vår viktigaste uppgift. Både inom kultur- som naturvetenskaperna har vi dock en stark betoning av ett vetenskapstänkande där delarna är viktigare än helheten. Vi tror att förmågan att förklara komplexa orsakssammanhang mot en historisk botten är en viktig roll som skulle kunna leda långt.

Fortfarande finns inom sektorn ett avståndstagande mot populariseringar och amatörers verksamhet.

Kunskapsuppbyggnaden inom sektorn har en mycket stark, och det är nog självklart, materiell inriktning. Immateriella företeelser som minnen och berättelser har vi svårt att värdera och använda, trots att vi vet dess stora betydelse.

I realiteten är kunskapsuppbyggnad önskad av alla, men utövad av få. I den uppdragsstyrda verkligheten finns väldigt lite utrymme för ”ny” kunskap. Vilken kunskap om länets kulturhistoria tillför egentligen dagens kontroll- och grävningsrapporter?

Vad behöver skärpas, förändras, ökas, minskas etc.

Kompetens: Kulturhistorisk bas med spetskompetens inom t ex kulturarvsturism, marknadsföring, pedagogik.

Roller: Vägvisare med expertrollen som bas.

Ansvar: Att behålla trovärdigheten.

Verktyg: Använda populärvetenskap, våga vara både medaktör och expert men i dialog med brukarna. Våga gå över gränser (i uttrycket, formen utan att tappa trovärdigheten (för ämnet))

Samarbetspartners: Marknadsföring, IT, dramapedagoger

Lagstiftning:

Övrigt:

.....

Prioriterat område: Verksamhet och museiorganisation

Mål: *Museernas kulturmiljövård skall integreras mer med övrig museiverksamhet*

Hur ser det ut idag: Inom de flesta av de regionala museerna finns något av en vattendelare mellan kulturmiljövård och utställnings- och programverksamhet. Bilden är dock inte entydlig, men den finns. Orsakerna till detta är nog flera men den viktigaste är nog att kulturmiljövården fått en speciell ställning genom sin höga andel uppdragsanställningar.

Vad behöver skärpas, förändras, ökas, minskas etc.

Kompetens: Kommunikation

Roller: Samhällsdebattör, vägvisare, "lots", samtalspartner

Ansvar: Att se till att den kvalitativa verksamheten inte äventyras

Verktyg:

Samarbetspartners: Hela kulturbranschen

Lagstiftning:

Övrigt: Vem betalar?

.....

Prioriterat område: Nätverkens möjligheter

Mål: *Kulturmiljövården i Västra Götaland skall styras, samordnas och bedrivas i ett regionalt nätverk. Den gemensamma verksamheten skall prioriteras och formuleras genom samordnad årlig verksamhetsplanering.*

Hur ser det ut idag:

Vad behöver skärpas, förändras, ökas, minskas etc.

Kompetens:

Roller:

Ansvar:

Verktyg:

Samarbetspartners:

Lagstiftning:

Övrigt:

.....

Prioriterat område: Samverkan där det går

Mål: *Vi skall integrera natur- och kulturmiljövård.*

Hur ser det ut idag:

Vad behöver skärpas, förändras, ökas, minskas etc.

Kompetens: Ekologiskt helhetsperspektiv på vår omgivande miljö

Roller:

Ansvar: Värna de kvalitativa värdena

Verktyg: Metod för samverkan (humaniora & nat. vetenskap)

Samarbetspartners:

Lagstiftning:

Övrigt:

Ur: Samverkansdokument för kulturmiljövården i Västra Götaland, april 2001

1 VISION OCH MÅL

Vision

I Västra Götaland känner alla delaktighet och ansvar för kulturmiljön.

I Västra Götaland är kulturmiljön en tillgång för människor och samhälle.

I Västra Götaland bevaras, brukas och berikas kulturmiljön genom kunskap och engagemang.

Som ett led i förverkligandet av denna vision har vi som arbetar med den regionala kulturmiljövården i Västra Götaland kartlagt verksamheten, identifierat problemområden och ställt upp ett antal mål som pekar ut riktningen för vårt arbete. Målen skall uppfattas som gemensamma prioriteringar för den kommande femårsperioden och skall användas som ledstjärnor både i planeringsarbetet och den dagliga verksamheten. Sina konkreta uttryck får dessa mål i mätbara verksamhetsmål som formuleras i årlig samordnad verksamhetsplanering.

MÅL 1

Vi skall öka och samordna vårt aktiva deltagande i samhällsbyggandet.

Användningen av både landskap och bebyggelse regleras av lagar. Kommunerna har, genom det kommunala självstyret och planmonopolet, ansvaret för markanvändningen. Länsstyrelsen har tillsynsansvar, vilket i första hand riktas mot områden av riksintresse samt beslutar enligt viss lagstiftning exempelvis Lagen om Kulturminnen samt Förordningen om bidrag till kulturmiljövård. Myndighetsutövandet ligger således på länsstyrelsen och kommunen.

Men det finns också andra former för styrning av förändringar i samhället. Kulturmiljövården som helhet kan, genom att arbeta förebyggande, som en aktiv rådgivare och samtalspartner i den fysiska planeringen och inom det regionala utvecklingsarbetet påverka

hur kulturmiljön tas till vara. På så vis kan även museerna ta del i ansvaret för samhällsbyggandet och den regionala utvecklingen. Ett ökat samarbete med kommunerna bör prioriteras. Ett tydligt mål är att museerna etablerar ett avtalsbaserat och kontinuerligt kulturmiljösamarbete med alla regionens kommuner, för att i förebyggande syfte medverka till att kulturmiljön beaktas, bevaras och utvecklas i samhällsplaneringen.

Tidig rådgivning, aktivt deltagande i planering, initierade och samarbetsvana handläggare är positiva krafter som kan förverkliga mål 1. Det är av största vikt att kontakterna fungerar väl mellan länsstyrelse, kommuner, företag, föreningar, museer och enskilda. Det tvärssektoriella arbetet tillsammans med naturvårdare, planerare och jordbruksrepresentanter måste också vidareutvecklas. Ett aktivt deltagande i miljömålsarbetet och aktiviteterna kring Miljöstödet ligger i linje med detta.

Ansvaret för det regionala utvecklingsarbetet, inklusive infrastrukturplaneringen, ligger sedan 1999 på Västra Götalandsregionen. I detta är kulturmiljön en tillgång och förutsättning. De regionala museerna måste i och med det överförda ansvaret i mångt och mycket ta över länsstyrelsens roll som drivande av dessa frågor.

Samarbetet med universitet och högskolor skall utökas.

MÅL 2

Vi skall genom en bred och medveten kunskapsuppbyggnad öka kännedomen om länets kulturmiljö.

En av museernas huvuduppgifter inom kulturmiljövården är att producera goda kunskapsunderlag. Förutom att museerna kan ta fram underlag på direkta uppdrag från länsstyrelse, kommuner eller företag skall de utifrån sina respektive profiler på eget initiativ

arbeta med kunskapsuppbyggnad. Gemensamma forsknings- och dokumentationsprogram skall planeras och genomföras. Arkiv och samlingar är viktiga delar i detta sammanhang, de står för det kollektiva minnet av gårdagen för morgondagen. Långsiktighet, tradition och identitet är honnörsord.

För att skapa en allmän insikt om kulturmiljöns betydelse för dagens människor måste vi hitta nya kontaktytor och förmedlingsvägar. Att arbeta utifrån enskilda platser eller särskilda traditioner kan vara en inkörsport till ett lokalt engagemang bland befolkningen. Utifrån dessa punkter kan kunskap spridas som ringar på vattnet. Det kan också vara fruktsamt att driva projekt tillsammans med skolor, studieförbund, hembygdsföreningar etc. Viktigt är att kunskapsuppbyggandet också sker i dialog med medborgarna och inte fokuseras på inomsektoriella behov.

Att pröva nya vägar för att sprida intresse och kunskap om vårt kulturarv är lika viktigt som bevarandet. En omedelbart förestående gemensam uppgift är att arbeta fram en tydlig kulturmiljöprofil, som preciserar länets särdrag och därmed vårt särskilda ansvar ur ett nationellt perspektiv. Utifrån denna kulturmiljöprofil kan sedan en regional kunskapsutvecklingsplan gemensamt arbetas fram.

MÅL 3

Museernas kulturmiljövård skall integreras mer med övrig museiverksamhet.

En av museernas huvudfunktioner är publik verksamhet med program, utställningar, förlagsverksamhet m.m. Inom kulturmiljövården samlar och producerar museerna stora mängder kunskap, som många gånger når endast enskilda personer och företag. För att kunskapen om kulturmiljöns värden och de hot den utsätts för skall nå en större publik, behöver museerna organisera sin verksamhet så att resurser finns för ändamålet, samt att kunskapsförmedlingen kring kulturmiljövårdens frågor effektiviseras och ökas.

I dessa tider, när så mycket av informationsflödet sker digitalt och på Internet,

är det väsentligt att kulturmiljövården använder dessa nya media. Delar av publiceringsverksamheten och annan informationsspridning kan ske via modern informationsteknik som komplement till tryck. I kunskapsförmedlande projekt avseende kulturmiljön tillsammans med andra institutioner och organisationer kan nya vägar för förmedling utvecklas.

Den initiativkraft som finns inom museernas kulturmiljövård hämmas av bristen på handlingsutrymme. Den höga andelen externfinansierade tjänster har gett museerna möjlighet att rekrytera många kompetenta medarbetare, men möjligheterna att styra deras verksamhet är starkt begränsade. Det är angeläget att anslagsfinansieringen av basfunktionerna ökas.

Målet syftar till att kulturmiljövårdens kunskaper och resultat, med hjälp av förmedling och publik verksamhet, såväl ute i landskapet som i museernas inre arbete, i högre grad kommer allmänheten till del.

MÅL 4

Kulturmiljövården i Västra Götaland skall styras, samordnas och bedrivs i ett regionalt nätverk. Den gemensamma verksamheten skall prioriteras och formuleras genom samordnad årlig verksamhetsplanering.

Den regionala kulturmiljövården är i Västra Götaland, till skillnad från flertalet andra län, uppdelad i olika geografiska områden och på flera institutioner. Föreliggande dokument är ett steg för att ta ett helhetsgrepp över verksamheten. En av de viktigaste och mest brådskande åtgärderna för att utveckla samarbetet är att utarbeta formerna för en samordnad verksamhetsplanering och uppföljning.

För att det vardagliga samarbetet skall kunna fungera krävs ett nätverk för information och samordning. En fastställd struktur som styr möten, deltagare och diskussionspunkter skall utarbetas. Vägar för olika slag av information som skall förmedlas måste etableras t ex genom att utse kontaktpersoner och skapa e-postlistor.

De profiler för sin verksamhet, som museerna formulerat, måste omarbetas så att de blir jämförbara och i stort hänförs till karaktäristiska drag i länets kulturarv. Gemensamt och i samråd med länsstyrelsen bör museerna utarbeta en önskvärd kompetensprofil med tillhörande resursutvecklingsplan.

MÅL 5

Vi skall integrera natur- och kulturmiljövård

I en rad övergripande dokument och policier framhävs den viktiga rollen av ett helhetsgrepp på miljön. Naturens förutsättningar har i alla tider styrt människans möjligheter till liv och utkomst. Grundläggande har varit klimat, tillgång till färskvatten, mark för odling och bebyggelse, möjligheter till jakt och fiske samt andra naturresurser att bruka. I odlingslandskapet möts natur och kultur och för att förstå kulturens yttringar är det nödvändigt att väga in de naturgivna förutsättningarna. Å andra sidan är odlingslandskapet rikt på biologisk mångfald som är mer eller mindre beroende av mänsklig verksamhet. Många kulturskapade miljöer är skyddade genom det s.k. biotopskyddet i miljöbalken. För att få en adekvat skötsel av sådana marker är det viktigt att känna odlingshistorien.

Natur- och kulturarvet skall bevaras, brukas och berikas har man fastslagit. Vidare anges att museerna skall delta i natur- och kulturmiljövården. I de nationella dokumenten Svenska miljömål (Prop. 1997/98:145) samt framtidens miljö - allas vårt ansvar (SOU 2000:52) betonas också vikten av en sådan integration.

Det finns en medvetenhet om behovet av att naturvården starkare integreras med kulturvården. De fyra länsmuseumerna skall överväga behovet av att, liksom Göteborgs stadsmuseum, integrera egen naturvårdskompetens i sin kulturmiljövårdande verksamhet. Ett alternativ till att museerna själv skaffa sig naturhistorisk kompetens är att man utvecklar ett nära samarbete med det likaledes regionala Naturhistoriska museet i Göteborg.

Värmlands län

Agenda kulturarv

Programförklaringen - en agenda för kulturarvet

Programförklaringen ska ge oss tydliga mål och visioner för vår verksamhet och beskriva hur vi ska ta oss dit. Vad krävs till exempel av oss i form av kompetens, roll och ansvarsfördelning, verktyg, samarbetsparter och lagstiftning? Vad är vi riktigt bra på och vad behöver vi skärpa, förändra, öka, minska och ta bort i våra verksamheter och i vårt arbete? Inte minst ska den beskriva varför kulturarv och arbetet med det är viktigt. Förhoppningen är att vi kan skapa ett ökat genomslag för frågorna om vårt kulturarv och ge dem en framskjuten plats i den allmänna samhällsdebatten.

Hur har vi i Värmland tagit oss fram i Agenda Kulturarvskommunikationen?

Arbetet har bedrivits av en kärngrupp bestående av Länsstyrelsen i Värmlands kulturmiljöenhet och Värmlands Museums kulturmiljövårdsenhet. I Värmland har vi arbetat i olika steg.

Vi har under 2002 gjort **omvärldsanalyser** i två olika steg; en förenklad och en fördjupad. Vi har gjort en **fokusgruppsundersökning** där vi har intervjuat allmänheten i åldersgrupperna 18-70 år. Vi har ställt frågor kring begreppen kulturarv och kulturmiljöer, demokratiaspekter, dialog och kommunikation, boende- och närmiljö samt mångfald och regioner.

Nästa steg var **massmedia information** där vi också hade en dialog med massmedia om deras roll i kulturarvsspegligen. Vi har också undersökt hur många gånger artiklar med tema kring kulturarv och kulturmiljöer är med i de regionala tidningarna.

Under hösten 2002 undersökte vi **kulturarvssektorns arbete med kulturarvsfrågor**. Vi intervjuade företrädare för kommunernas stadsbyggnadskontor, kulturförvaltningar, skogsvårdsstyrelsen, Karlstad universitet, hembygdsföreningar, lokala och regionala arkeologiska och byggnadsvårdsföreningar, länsstyrelsens övriga avdelningar och enheter (förutom kulturmiljöenheten) och Värmlands Museums övriga enheter (förutom kulturmiljövårdsenheten).

Återigen koncentrerade vi oss på några teman såsom begreppen kulturarv och kulturmiljöer, demokratiska aspekter, kunskap om aktörer och respektive institution och förenings inriktning inom kulturarvssektorn.

Vi kompletterade också vår fokusgruppsundersökning med att i **enkätform** intervju ytterligare personer som fick representera **allmänheten**.

Under vintern 2002-2003 har vi haft en **seminarieserie** på Värmlands Museum. Seminarserien har varit uppbyggd på fyra tillfällen. Vi har kombinerat föredrag på länsmuseumets personalmöte med eftermiddags seminarier för handläggarna. Det har inneburit att vi har dels nått hela länsmuseumets personal genom föredragen och dels haft möjlighet att i ett mindre forum på eftermiddagarna diskutera kulturarvsfrågor. Länsstyrelsens kulturmiljöenhet har deltagit i seminarserien. Seminarserien har varit uppdelad i teman i form av *Bakgrund till dagens kulturarvs- och kulturmiljöarbete*, *Etik och värderingar*, *Globalt perspektiv samt Framtidens kulturarvsarbete*. Första tillfället hölls föredrag av Länsantikvarie Göran Wettergren och Landsantikvarie Tomas Jönsson, andra tillfället hölls föredrag av Staffan Lundén från Göteborgs Universitet, tredje tillfället hölls föredrag av

Kersti Berggren från ”Kulturarv utan gränser” och fjärde tillfället hölls föredrag av Magdalena Hillström från Tema Q, Linköpings Universitet.

Våren 2003 har vi haft tre **seminarietillfällen** i Värmland under temat ”Framtidens kulturarv”. Seminarierna hölls i Arvika, Karlstad och Hagfors. Kommunerna fungerade som värdkommuner och där kulturcheferna var kontaktpersoner. Tillsammans arbetade vi fram lämpliga företrädare att bjuda in till seminarierna. Vi använde oss av liknande frågor som man hade arbetat med i Kalmar för att få ett likartat material samt täcka de tre perspektiven; samhällsligt perspektiv, politiskt perspektiv och professionellt perspektiv. Frågorna var av mer ideologisk karaktär medan diskussionerna vid de olika träffarna pendlade mellan att vara av ideologisk karaktär till att diskutera konkreta exempel.

Vi kommer nedan att använda oss av mallen för återrapporteringen och föra in resultat från de diskussioner som förts i Värmland. Vi planerar också att använda detta material för en konkret handlingsplan för det värmländska kulturarvsarbetet. Det sistnämnda har vi känt är ett sätt att ta ansvar för de diskussioner och de idéer som Agenda Kulturarvsprojektet har satt igång i regionen.

Vägledande idéer – olika perspektiv

Ett samhällsligt perspektiv, t ex. vilken roll eller vilka roller spelar historia och kulturarv i samhället för olika människor? Kulturarv används ju hela tiden runt om i samhället i olika sammanhang utan att de som arbetar med kulturarv är inblandade. T ex genom att visa på likheter och skillnader mellan olika grupper, för att ge ett varumärke trovärdighet genom sin långa tradition, genom att locka turister och så vidare. Allt detta pågår med eller utan oss. Frågan är vad vår roll är i detta sammanhang är?

Ett politiskt perspektiv, t ex. vad är det som motiverar att den offentliga sektorn ska ägna sig åt kulturarv och historia? Vad gör historia och kulturarv till politiskt intressanta frågor? Vari ligger i så fall det kulturpolitiska perspektivet? Vad motiverar att skattepengar används för att finansiera sådan verksamhet.

Ett professionellt perspektiv, t ex. hur ser det professionella perspektivets berättigande ut? Vilken roll ska de professionella ha i relation till det övriga samhället? Vad är vår uppgift? Vilket ansvar ska vi ha som inte andra har? Vad bör vi inte göra?

Perspektiven och frågorna

1. Ett samhällsligt perspektiv - vilken roll eller vilka roller spelar historia och kulturarv i samhället för olika människor?

Alla som har deltagit i våra undersökningar och diskussioner har menat att kulturarv och kulturmiljöfrågorna är viktiga. Man har menat att kulturarvet handlar om trygghet, identitet, gemenskap och historia. Rötter anses vara något mycket viktigt kanske t.o.m. ett existentiellt behov: ”Vi lever i fragmenten av det förgångna”. Kulturarvet är något att förvalta och föra vidare. När det gäller skapandet av en identitet är det många som nämner språk och dialekt som viktiga redskap. Kulturarvet och kulturmiljöerna berikar välbefinnandet. ”Det är en trygghet och en hjälp för framtiden” – man kan förstå hur saker och ting blev som de blev.

Kultur upplevs också som något personligt utvecklande. Upplevelsen betonas – man ska bli ”medveten om sitt arv”.

Frågor som ligger ”nära” engagerar i hög utsträckning. Småskalighet liksom lokala och regionala evenemang uppmuntras. Om gruppen inte är för stor/bekant innebär det också att man vågar göra sin röst hörd. En social gemenskap och intressen kan byggas upp, man får något att engagera sig i.

Flera pekar också ut kulturarvet som en resurs utifrån kulturturism. En del pekar på att bygden måste ha något att erbjuda, både för turister och men också utifrån en ökad inflyttning. Här anser de flesta att kulturarvet och kulturmiljön är viktig, inte minst ur boendesynpunkt. Andra pekar på den mer storskaliga upplevelseindustrin där kulturturismen är en del.

2. Ett politiskt perspektiv - vad är det som motiverar att den offentliga sektorn ska ägna sig åt kulturarv och historia?

Kulturarvsfrågor måste därför vara viktiga också i politiken, allt kan inte drivas ideellt. De flesta av deltagarna vid våra träffar menar att värderingen av dessa frågor måste höjas i hela samhället och att människor måste bli mer medvetna. Flera personer säger att det behövs fler tjänster, en ny lagstiftning och mer bidrag hade underlättat för framtidens utveckling. Man menar vidare att kulturpolitiken måste spegla hela samhället och kräver stora åtgärder. Den upplevs tyvärr ofta som stelbent, byråkratisk och förbjudande. Man måste föra fram varför något är viktigt! Ett intressant förslag som kommer upp är att varje nämnd borde ha ett ”kulturarvs bokslut” och en ”kulturarvs plan” för att frågorna verkligen skulle föras in på dagordningen. En viktig synpunkt som förs fram från kommunerna är att det krävs en politisk förankring för att få en långsiktighet i kulturarvs arbetet. Flera intervjuade från de olika institutionerna och föreningar framför att de tycker att ekonomiska intressen styr i för hög grad i verksamheten och att exempelvis kulturarv och kulturmiljöaspekterna som inte går att mäta på samma sätt som en del annan verksamhet därför får stryka på foten.

Samhället (den offentliga sektorn), det enskilda (även ideella föreningar) och näringslivet är alla ansvariga för kulturarvsfrågor. Samhällets medverkan ger en känsla av trygghet och verkar mot samhällets historielöshet och rotlöshet.

Näringslivet nämns framförallt i samband med sponsring, men många anser också att även näringslivet har ett ansvar för sitt eget kulturarv – industrimiljöer osv. Folk som engagerar sig ideellt borde få bidrag. Pengar kan också fungera som en uppmuntran. Till sådana här frågor måste det finnas pengar!

Mångfald måste dock hållas inom vissa ekonomiska ramarna – man kan inte bevara allt. Det moderna samhällets behov måste också tillgodoses. Konkreta mål med verksamhetsinriktning är de som i första hand bör finansieras med skattemedel.

3. Ett professionellt perspektiv - Vad bör vår roll vara när vi arbetar åt samhället och medborgarna vara? Vad är vår uppgift? Vad är visionen för framtiden? Vilket önskat tillstånd vill vi uppnå?

De allra flesta i undersökningarna anser att professionella kulturarvsarbetare fyller ett behov idag. Man har en mycket bred syn på vilka som är professionella kulturarvsarbetare. Dessa

inbegriper museipersonal, tjänstemän och politiker inom kommuner, länsstyrelse och Region Värmland men också lärare, universitetsanställda, bibliotekarier osv. Det är också viktigt att framhålla bredden av verksamma som framhålls som anses arbeta inom "kulturvärlden": konstnärer, musiker, konstnärer, hantverkare och jordbrukare nämns. Hembygdsföreningar och andra ideella rörelser anses som mycket viktiga.

De professionella har som uppgift att "sortera ut" vad som ska bevaras. Här kommer man alltså in med sina expertkunskaper. Detta innebär ett stort ansvar! "Genom att dokumentera sin samtid för man vidare arvet". Kulturarbetaren får dock inte bara uppträda som en slags expert utan måste nå ut till en bredare allmänhet. För den utåtriktade verksamheten kan miljörörelsen ses som en förebild. Det beskrivs som viktigt att synas i media. Det är också viktigt att tala ett språk som människor förstår och ha klara definitioner av olika begrepp osv. Öppenheten får dock inte bli så stor att det kan bli risk för exploatering...

Internet nämns flera gånger som ett viktigt medium. Hemsidor med interaktiva program osv. ses som en stor möjlighet. Diskussioner, föreläsningar och debatter – också i politiska kretsar efterfrågas. Man måste söka nya perspektiv! Återigen uppmuntras samlade resurser från olika aktörer i samhället. En positiv attityd och inställning betyder också mycket...

Varje kommun borde också ha en kommunantikvarie och en stadsarkitekt. Utbildning eller i varje fall intresse borde likaså vara ett krav för de politiker och tjänstemän som ska arbeta med frågorna. Rollfördelningen mellan olika myndigheter måste också bli klarare, ett exempel som togs upp är gränsdragningen mellan länsstyrelsens och länmuseets åtaganden.

Den nuvarande kulturmiljövården får i vissa fall kritik för att vara för traditionell och arbeta för mycket med bevarande. Är kulturmiljövården och kulturarvsarbetet demokratisk idag? Vi får kritik från en kommun för att arbetet idag kan verka i riktningen mot "ickedemokrati" och "konserverande". Handlar det om lagstiftning och vem som ska bestämma vad som ska bevaras eller inte bevaras? Vi säger att vi vill ha en dialog och att kulturarvet ska ingå i en demokratisk rättighet (allas ansvar, allas rättighet). Kan och vill då "alla" vara med och bestämma vad som ska bevaras?

Hur ser vi på frågor kring kommersialiseringen inom kulturarvssektorn? Vi talar ibland om sponsring, upplevelseindustri m.m.. Flera av de intervjuade lyfte fram just kulturturismen som en viktig faktor för att utveckla landsbygden? Vill vi att kulturarvet ska användas mer än det gör idag? Är det ett problem att flera av de intervjuade pekar på objekten som centrala och kanske inte hade ett miljötänkande i någon högre grad?

En framtidsbild är naturligtvis att alla samhällsmedborgare ska ta och känna ett ansvar för sin kulturmiljö och sitt kulturarv. Kunskapen ska vara lätt att del av och forska fram själv. Kunskap gör att är lättare att få människor att ta sitt ansvar för sitt kulturarv och att det är lättare att utifrån sina demokratiska rättigheter yttra sig och påverka beslutsfattare. Framtidsbilden är att kulturarv ska ha sin självklara plats i de politiska målen men också i kommunernas dagliga hantering och finnas med som en aspekt i alla beslut som påverkar människors livsmiljöer. Vi vet också att det finns mycket ideellt arbete i länen som baseras på entusiasm och personligt engagemang.

De professionella kulturarvsarbetarna kommer förmodligen i framtiden att bli ännu mer kunskapsleverantörer till olika aktörer. Argumentation, dialog och pedagogik – hela kommunikationsaspekten måste därför utvecklas för att vi ska kunna nå fram. Är det kulturarvsspecialister som vi ska bli och vad innebär det?

4. För att ta oss dit är följande områden/mål prioriterade:

· *Prioriterat område....*

Att fullt ut se kulturarvssektorn som en helhet där olika praktiska verksamhetsområden ingår

.....
Mål: Att kulturarvssektorn är helheten men där olika praktiska verksamhetsfält finns. Bland annat är olika samling, pedagogik, arkiv, berättelser, minnen, gestaltningar det som gör kulturmiljöarbetet meningsfullt och därför bör vi hellre se allt som kulturarvsarbete.

.....
Hur ser det ut idag: kulturarv är något abstrakt, svårare att ta på och peka på värden medan en kulturmiljö utifrån fysiska uttryck är mer påtaglig. En kulturmiljö är dock inget utan de mer abstrakta värdena som fyller den med mening. Tadelningen som finns idag i praktiken mellan kulturarv å ena sidan och kulturmiljöarbetet måste bort. Det är samma sak egentligen.

· *Prioriterat område....*

Kommunernas arbete och inriktning

.....
Mål: Att kulturarvsfrågorna ska genomsyra kommunernas verksamhet och att i alla beslut som tas när det gäller människors livsmiljöer ska kulturarvsintressena vägas in. Att alla kommuner ska ha en långsiktig kulturarvsplan.

.....
Hur ser det ut idag: i de politiska, ekonomiska men också kompetensmässiga sammanhangen är kulturarvsfrågorna lågprioriterade.

· *Prioriterat område....*

Ansvars- och rollfördelning mellan olika aktörer

.....
Mål: Att ansvars- och rollfördelningen blir tydlig, både för de verkamma kulturarvsinstitutionerna men också för det omgivande samhället.

.....
Hur ser det ut idag: en otydlig ansvars- och rollfördelning som skiljer sig från län till län och som i det omgivande samhället uppfattas som mycket luddig.

· *Prioriterat område....*

Hembygdsgörelningar och andra ideella förelningar arbete

.....
Mål: Att stöda och värna om det ideella arbetet och det engagemang. Professionella kulturarvsarbetare kan aldrig bli så många så att vi kan klara av det arbete som sker lokalt.....

.....
Hur ser det ut idag: Många förelningar där det är två-tre stycken som arbetar intensivt, många äldre medlemmar, vill göra mer men de ekonomiska förutsättningar är begränsade.....

· *Prioriterat område....*

Barn- och ungdomsverksamhet

.....
Mål: Att ända från vaggan till graven vara en kulturarvsmedveten individ.

.....
Hur ser det ut idag: Fler och fler barngrupper deltar i kulturarvsaktiviteter men däremot är ungdomssidan svårare att nå.

· *Prioriterat område...*

Arbetet med mångfald (jämsällldhet, etnicitet, sociala grupper)

.....
Mål: Att kulturarsarbetet ska vara berikat med olika historier, ur olika aspekter och att de demokratiska rättigheterna även utnyttjas när det gäller kulturarsarbetet.....

.....
Hur ser det ur idag: Fortfarande berättas till stor en del av historien även om en ökad medvetenhet finns. Ett problem idag är att vi inte riktigt har funnit formerna för hur vi ska arbeta med olika perspektiv i den dagliga verksamheten.....

· *Prioriterat område...*

Kulturarsaspekten inom miljöarbetet

.....
Mål: Att kulturarsvet är lika naturlig del av människors livsrum som miljön. Att arbetet med att bevara och bruka sitt kulturarsv sker på samma sätt som miljömedvetandet har börjat sätta sig hos allmänheten; sopsortering, ”torskbrist”

.....
Hur ser det ur idag: Kulturarsv är oftast något man besöker/går till antingen i museer eller i miljöer. Inte något som ser att man ständigt befinner sig i och att man därmed påverkar. Miljötänkande och kulturarsv arbete är långt ifrån varandra idag.

· *Prioriterat område...*

Långsiktighet i kulturarsarbetet (genom att ta ansvar för kunskapsluckor, ha en långsiktighet och beredskap samt ha en uppföljningsplan).

.....
Mål: Ha en långsiktig plan både för hur kunskapsläget idag ska förbättras och ha en beredskap på eventuella hot mot kulturarsvet ska avvärjas samt hur arbeten regelbundet ska följas upp.

Hur ser det ur idag: Kunskapsluckor som vi inte har kunnat åtgärda på grund av tid och ekonomi, projekt som kommer ovanifrån som vi bör delta i, akuta hotbilder för att vi inte har kunnat skaffa oss en överblick över situationer, svår att få tid och möjlighet att följa upp olika program och åtgärder.....

Vilka åtgärder krävs för att uppnå målen:

Kompetens: ... Samhällsekonomska förutsättningarna måste mötas genom förmedling om resultat och värden. Vi måste arbeta med samhällets (beslutsfattare, tjänstemäns, allmänhetens) uppfattningar om kulturarsvärden. Kommunerna måste öka sin kompetens inom kulturarsvfrågorna men också ha stöd från Länsstyrelsen och Läns museer. Kommunernas alla politiker måste också inse att kulturarsvfrågor är något som angår hela kommunens arbete.

Konkreta åtgärder: en intensiv satsning på arbetet med kommunerna. Vi har i vår egen omvärldsanalys pekat ut kommunerna som en viktig part i arbetet, allmänheten har i den nationella opinionsundersökningen också pekat ut kommunerna som den som de skulle vända

sig till i många kulturarvsfrågor. I samarbete med olika aktörer kan vi ordna seminarier, utbildningar och allmän information till kommunerna. Specifika seminarier och kurser riktade till politiker och tjänstemän. Utredda möjligheterna med kommunantikvarier.

Länsstyrelserna och läns museerna måste också ta sitt ansvar och se vilka kompetenser som saknas (exempelvis när det gäller kommunernas verktyg, kompetens inom olika områden såsom för Värmlands del - marinarkeologi, finnkulturen, skogens lämningar m.fl.)...

Genom att bredda arbetet kan fler få kunskap om specifika företeelser och organisationen blir inte så känslig för personalförändringar. Samtidigt är expertkunskapen också en styrka som inte får glömmas bort. Vi kan genom samverkan och den gemensamma kunskapsbasen arbeta mer riktat. Den flexibla organisationen kan ge en större variation, nytänkande och stor vilja att prova på nya arbetssätt och metoder. Den gemensamma erfarenheten är en garant för stabilitet och en plattform att stå på. Vidare kan den gemensamma erfarenheten göra att vissa fällor undviks i arbetet med att utveckla nya metoder. I diskussionerna bör därför allas röst göras hörda. Erfarenhet är viktig men också nytänkande och "spontana" idéer.

Konkreta åtgärder: arbeta med en årlig kursplan som kan erbjudas flera olika aktörer och oss själva. Delta i seminarier och konferenser och vidarebefordra kunskap inom organisationerna och utåt. Ett öppet klimat krävs också i fortsättningen för att kunna föra arbetet framåt.

.....

Roller och ansvar... En tydligare rollfördelning och samverkansformer (nätverk, regelbundna träffar – både konkreta ärenden men också ideologiska diskussioner, informationspridning)... I samband med en tydligare rollfördelning också peka ut ansvarsområden. Det innebär inte att respektive institution enbart ska arbeta med sitt ansvarsområde utan det innebär att frågor inte faller mellan stolarna samt att det sker i samverkan istället.

Konkreta åtgärder: Med hjälp av enkla medel, exempelvis i form av återkommande information, kan vi visa på rollfördelning och ansvarsområden. Konkreta åtgärder: genom informationsbroschyr som går ut i olika ärenden där det står tydligt vem som gör vad.

.....

Verktyg...

Vi måste tydligare, för egen del arbeta med långsiktiga prioriteringar. Vad är viktigt att vårda och bevara och utifrån vilka(s) perspektiv? Vi måste arbeta för ett "sunt" kulturarvsbrukande. Vi som arbetar regionalt kan ibland uppleva att vi ligger i bakvattnet när nya projekt startas och nya direktiv fattas. Fler initiativ måste komma "underifrån", inte ovanifrån. Det långsiktiga arbetet måste förankras och ha delmål för att kunna genomföras.

Konkreta åtgärder: att utifrån egna program se över vilka områden som har pekats ut, definiera hotbilder för kulturarvet. Det bör bli ett regionalt handlings- och åtgärdsprogram. Det bör också finnas med en rimlig uppföljningsnivå i arbetet så det inte blir "ytterligare" ett dokument. Vi pekade också ut våra kunskapsluckor och bristen på möjlighet att fördjupa vår kunskap. Genom ett regionalt handlingsprogram kan vi identifiera kunskapsluckorna samt finna vägar för att öka kunskapen om dessa områden. Det ger oss också möjlighet att fördjupa vår kunskap.

Lathundar till politiker och tjänstemän i kommunerna, informationsmaterial till allmänheten, massmedia information, delta aktivt i debattforum, stödja föreningar genom råd eller genom att hitta ekonomiska möjligheter för viss verksamhet, anordna kurser och seminarier riktade

till olika grupper (i samverkansformer kan vi nå många – skogsvårdsstyrelsen arbetar exempelvis med Skogen i Skolan, läns museets pedagogiska verksamhet både inom läns museets och ute i länet, utöka samarbetet med universitetet i samarbete med lärarutbildningen, fortbildning för lärare, folkhögskolor, gymnasier m.fl.)

Samarbetsparter

En rad samarbetspartners finns redan idag. Vi är få som arbetar professionellt med direkta kulturarvsfrågor men det är många fler som har intresse och arbetar ideellt med dessa frågor. Det kan röra sig om privatpersoner, olika föreningar, andra institutioner, kommuner som genom en dialog och stöd av oss som arbetar professionellt själva kan ta ett större ansvar. Genom samverkan kan vi därför delta i samhällsdebatten kring kulturarvsfrågor och få ett större gensvar. Genom samverkan kan vi också utveckla nya arbetsmetoder, som vi tror krävs för att kunna ta ”större” plats i samhällsdebatten. I vissa fall handlar det om att utöka och institutionalisera samverkan, i andra fall att knyta nya kontakter exempelvis med invandrarföreningar. Samarbetspartners bör finnas både långsiktigt och kortsiktiga former. Det stupar lätt på att vissa samarbeten ska ske över så lång tid så att nivån blir för hög och därmed för svår att upprätthålla.

Skogsvårdsstyrelsen är en viktig aktör. Här pågår ett kulturmiljöarbete i skogsmark som är väl upparbetat. Kommunerna är, som nämnts tidigare, ytterligare viktiga aktörer när det gäller kulturarvsfrågor. Vi måste få ett tätare samarbete mellan olika aktörer. Erfarenheten hittills i samband med Agenda Kulturarvsarbetet är att vi måste arbeta på olika sätt när det gäller olika målgrupper. Detta gäller i hög grad när vi ska finna sätt att stärka kulturarvsfrågorna i samhället. Om det ska engagera fler måste vi hitta olika sätt att nå olika (mål)grupper.

Vi ser många viktiga aktörer på kulturarvsbanan. Hembygdsrörelsen är en viktig aktör. Här koncentrerar man sig lokalt på hembygden, samlar in och förmedlar. Folk i bygden kommer i kontakt med bygdens historia och föreningarnas folk arbetar ideellt. Det finns ett flertal ideella föreningar med inriktning på byggnadsvård, arkeologi m.m.. Dessa föreningar är viktiga att stödja samtidigt som de bedriver mycket viktigt kulturmiljöarbete i sig själva.

Konkreta åtgärder: Nätverkstänkande, gemensam hemsida för kulturarvet, diskussionsforum m.m.? Vi måste finna nätverk som binder samman olika grupper. Vi har i Värmlands län redan startat nätverk när det gäller byggnadsvård och arkeologi. Nu gäller det att finna sätt att få dessa nätverk att fungera under en längre tid. Det har bland annat från Skogsvårdsstyrelsens sida föreslagits regelbundna träffar för att diskutera olika ärenden. Det är en bra väg att gå och underlättar hanteringen av ärendena. Vi behöver också ett större utbyte med verksamma föreningar såsom hembygdsföreningar, byggnadsvårdsföreningar, arkeologiska föreningar i olika ärenden (kanske främst från läns museer eller andra museer). Nätverksbyggande och information är viktiga delar. Ett annat exempel är att Värmlands Museum har sedan 2003 en antikvarie anställd med inriktning mot föreningslivet och hembygdsrörelsen. Denna tjänst kommer att vara ett bra verktyg i arbetet med hembygdsrörelsen och föreningslivet.

.....
*Lagstiftning...*När det gäller lagstiftningen i form av KML så är den pedagogiska aspekten det svåra. Den är inte känd av så många och det finns även ”bra kommuner” som inte känner till den i tillräcklig utsträckning. När det gäller byggnadsvården är det också stora pedagogiska brister, särskilt i form av kommunernas användande av PBL. Kulturminneslagen får kritik från olika kommuner för att den inte är ett tillräckligt starkt verktyg.

Konkret åtgärd: se över gällande lagstiftning utifrån olika perspektiv, gärna utifrån kommunernas behov av verksamma verktyg, arbeta med pedagogiska insatser kring kulturarv och kulturmiljö i stort, arbeta med argumentationen detta kan ske genom att internt inom professionella kulturarvsorganisation ha principdiskussioner, externt genom att synas mer i media och i möten med och i dialog med olika aktörer; debattkvällar m.fl..

.....

Övrigt:

För att stärka kulturarvsarbetet oavsett om det gäller kommunernas arbete, barn- och ungdom och andra prioriterade områden så krävs en ständig information till samhället som helhet.

Konkreta åtgärder: att lägga upp en årlig plan för massmedia insatser såsom visningar av byggnadsvårdsprojekt, arkeologiska undersökningar, Kulturhusens dag, Arkeologins dag, visa upp ”pärlor” m.m.. Det viktiga är att ha en kontinuerlig information till allmänheten m.fl..

Arbeta vidare med nätverk, information på hemsidor, utställningar m.m.. Genom att hela tiden synas i olika sammanhang kan vi peka på kulturmiljövärden som kan gå förlorade. Det innebär att vi kan föra en dialog och samarbeta med olika aktörer (kommuner, privatpersoner m.fl.) om hur de vill ha sina miljöer (utifrån värderingar, samhällsekonomiska förutsättningar, humanistiska perspektiv i samklang med ekonomi och teknik) och hur den demokratiska aspekten ska lyftas så att samhällsmedborgarna känner sig delaktiga.

Örebro län

”Det är viktigt att ta tillvara intresset hos de som är engagerade.”

Agenda K arbetet i Örebro län bedrevs under 2002 med inriktning på konkreta frågeställningar och med en tydlig förankring i det vardagliga arbetet. Vi valde frågeställningar som kändes angelägna och samtidigt hade tydlig anknytning till Agenda K projektet, till exempel samverkan mellan professionella aktörer och ideella krafter. Livliga diskussioner vid seminarierna bekräftade att dessa frågeställningar var angelägna.

Frågorna i enkätmallen är generellt sett mer övergripande och allmängiltiga än de frågeställningar som vi fokuserat på. Vi har ändå valt att besvara enkäten så långt som varit möjligt utifrån det som framkommit vid seminarierna i länet. För att ytterligare redovisa de diskussioner som förts har vi sammanställt några nyckelfrågor från det gångna året.

Vid upptaktseminariet för år 2002 diskuterades fler för sektorn övergripande frågeställningar, det mest uppmärksammade var dock ”Demokratisering, delaktighet och tillgänglighet”.

”Hur når vi politikerna så att de förstår att kulturen är lika viktig som sporten?”

Summeringen av detta seminarium blev att kulturmiljövården måste höras och synas mycket mer än vad den gör idag. Ett viktigt led i detta arbete är att satsa på barn och ungdomar för att få in dem i verksamheten. För att vidare sprida kunskapen om sektorn och vårt arbete behöver vi samverka mer med kulturturism och evenemangskultur.

Prioriterat område; UTÅTRIKTAD VERKSAMHET

Länets omvärldsanalys visar även den att en mer utåtriktad verksamhet är ett måste för sektorn. Analysen lyfter även fram det som många gånger är sektorns huvudvärk; Resursbristen. Under många av seminarierna har resonemang lett fram till rent ekonomiska diskussioner där det blivit ifrågasatt hur verksamheten ska kunna leva upp till förväntningarna då resurserna är så knappa.

”Syns vi mer är det lättare att motivera att verksamheten kostar”

Frågan om det ekonomiska ansvaret och den ekonomiska situationen generellt dyker ständigt upp, både i Agenda K sammanhang och i verksamheten i övrigt.

Prioriterat område; RESURSBRIST

I Brevens bruk hölls ett seminarium där Länsstyrelsens verksamhet presenterades samt att ordföranden i hembygdsförbundet gav sin syn på hembygdsrörelse och Agenda K.

”Ur myndighetsperspektiv är vi osynliga – tag oss på allvar!”

Genom att öka kommunikationen mellan sektorns olika institutioner och ideella föreningar blir vi en starkare enhet. Arbetar vi åt samma håll kan vi hjälpas åt och dra nytta av varandras resurser.

Prioriterat område; KOMMUNIKATION

Vid det sista seminariet 2002 fördes diskussioner om vad som vore önskvärt att arbeta med nu och i framtiden. Det gjordes även en utvärdering av det arbete som Agenda K omfattat under 2002.

Prioriterat område; STRUKTUR

Med detta hoppas vi att det blivit något tydligare vad länets seminariegrupp uttrycks som prioriterade områden under 2002.

Styrgruppen i Örebro län genom

Hanna Domfors

ÅTERRAPPORTERING 2003-03-31

ÖREBRO LÄNS AGENDA K ARBETE

Örebro läns Agenda K arbete har sammanställts av länets styrgrupp bestående av representanter från Länsstyrelsen, Länsmuseet och RAÄ UV Bergslagen. Sammanställningen är baserad på materialet från omvärldsanalysen som utfördes i Nora den 19 september 2002 samt anteckningar från övriga seminarier som hölls under det gångna året.

- 1.** *De första två frågorna syftar till att **ge perspektiv på** vår egen professionella roll: Ett samhällsligt perspektiv*
 - *vilken roll eller vilka roller spelar historia och kulturarv i samhället för olika människor?*

- **Prioriterat område: BRUKA**

Mål: Att uppnå ett ökat intresse och engagemang hos allmänheten.

Hur ser det ut idag: Dagens mål att bruka och bevara kulturarvet har inte nått hela vägen ut i samhället. Allmänheten känner inte till att *bevara* kan betyda *bruka* utan oftast förutsätts ett bevarande vara en frysning av ett tillstånd. Det råder fortfarande en viss objektsfixering på kulturarvet.

Inställningen kulturarvet och vår historia är positiv, även fast många inte kan beskriva med ord exakt vad kulturarvet består i. Det finns ett ökande intresse hos allmänheten för sådant som har med kulturarv att göra. Nya grupper börjar intressera sig för kulturarvet, t.ex. live-entusiaster. De nya grupperna medför nya former av brukande av kulturarvet och vår historia.

Samhället blir allt mer orienterat kring upplevelser, med allmänhetens ökande intresse och engagemang kommer även ett konkurrerande utbud av nöjen. Det behövs en öppenhet och utvidgning av sektorn.

Vilka åtgärder krävs för att uppnå målen:

Vad behöver vi skärpa, förändra, öka, minska etc.

Föra en diskussion om hur kulturarvet brukas idag och hur det kan brukas. Vara öppen för idéer från andra sektorer

Kompetens;

Kompetensutveckling krävs för att möta de nya grupperna som börjar intressera sig för kulturarvet. Det behövs även kunskap för att svara upp mot dagens "upplevelseorientering". Hur stort utrymme får detta ta och vad medför fenomenet för sektorns arbete?

Det behövs en breddad syn på kulturmiljövårdens arbete.

Roller;

Rollerna skiljer sig åt beroende på vilken position man har inom sektorn. Olika institutioner möter olika förväntningar och krav.

Ansvar;

Bruka och bevara kan ibland kollidera, hur mycket får man använda kulturmiljöerna?

Verktyg;

Verktygen för att bruka kulturarvet är många några exempel är;

Kulturarvs portal,

Mötesplats på länsmuseum/lokala museer.

Samarbetsparter

Upptäck och ta till vara på de nya föreningarna och organisationerna – t.ex. lokala grupper, samhällsråd och live-grupper.

Företag som arbetar med upplevelser, hembygdsföreningar.

Skolor

Ideella föreningar

Kommuner

Media

Lagstiftning

2.

De första två frågorna syftar till att ge perspektiv på vår egen professionella roll: Ett politiskt perspektiv

- vad är det som motiverar att den offentliga sektorn ska ägna sig åt kulturarv och historia?

- **Prioriterat område: UTÅTRIKTAD VERKSAMHET**

Mål: Allas rätt till kulturarvet.

Hur ser det ut idag: Den offentliga sektorn finns för att garantera att alla har tillgång till viss information och vissa tjänster samt att övervaka det som är allmänna intressen. Kulturarvet är just ett sådant allmänt intresse.

Kulturmiljövårdens uppgift är att samla och sprida information kring och förvalta det som är allas kulturarv.

Kulturmiljövården ses ibland som ett hinder för samhällets utveckling, t.ex. när det gäller infrastruktur och dylikt.

Kulturmiljövården ”glöms” ofta bort.

Vilka åtgärder krävs för att uppnå målen:

Vad behöver skärpas, förändra, öka, minska etc.

Tydliggöra varför vi finns och vad vi gör

Öka kulturmiljövårdens delaktighet

Genom att synliggöra kulturarvet och kulturmiljövårdssektorn för medborgarna, institutioner och samhället i stort blir vi mer accepterade. Ju mer vi syns desto lättare blir det förhoppningsvis att få plats i politiken och det blir lättare att motivera satsningar på kulturmiljösektorn.

Kompetens

Roller

Vi får inte vakta för hårt kring det som är ”sektorns mark”. Vi måste ge plats åt de intresserade och samverka för att stärka kulturarvets position.

Ansvar

Otydlig struktur inom sektorn. Vår uppgift är att värna om kulturmiljön i förhållande till andra offentliga intressen.

Verktyg

Länsvisa styrgrupper för verksamma parter inom sektorn.

Samarbetsparter

Andra institutioner

Entreprenörer

Media

Lagstiftning

3.

Fråga 3 syftar till att **identifiera** vår egen professionella roll med utgångspunkt från ovanstående svar: Ett professionellt perspektiv
Vad bör vår roll vara när vi arbetar åt samhället och medborgarna vara?
Vad är vår uppgift?
Vad är visionen för framtiden?
Vilket önskat tillstånd vill vi uppnå?

- **Prioriterat område: TILLGÄNGLIGHET**

Mål: Kulturmiljövårdssektorn bör sträva mot att göra kulturarvet tillgängligt för alla.

En av våra viktigaste uppgifter är att intressera och engagera allmänheten för kulturmiljö i vid mening. Genom detta ska vi uppmuntra allmänheten till att bruka kulturmiljön, värna och vårda den.

För att kunna upp nå detta behöver vi samla in, förmedla och förvalta kunskap kring kulturarvet, förvalta kulturarvet i sig samt försvara kulturarvet mot andra samhällsintressen.

En vision för framtiden vore om vi kunde nå ut till en mycket bredare allmänhet.

Ett önskat tillstånd skulle vara att rätten till kulturarvet kunde bli lika självklar som allemansrätten till naturen är. Det vi vill uppnå är en bred kännedom om vår historia och det kulturarv som vi alla är en del av.

Hur ser det ur idag: Kulturarvet har idag en mer tydlig instrumentell roll t.ex. som en resurs för ekonomisk tillväxt. Kulturarvet ska ses som en del av samhällsbygget.

Idag är stora delar av befolkningen mer eller mindre utestängda från bruket av vissa kulturmiljöer.

Vilka åtgärder krävs för att uppnå målen:

Vad behöver skärpa, förändra, öka, minska etc.

Den fysiska tillgängligheten till kulturarvet bör ökas

Den information som finns måste bli mer lättillgänglig.

Tillgänglighet till kulturarvet för olika grupper kräver olika insatser från sektorns sida.

Nya samhällsgrupper genererar ett ny kulturarv – hur tar vi om hand om detta och hur tillgängliggörs det?

Kompetens

Vet vi vad som är tillgängligt idag?

Roller

Ansvar

Tydligare former för samverkan mellan de fasta institutionerna och de ideella krafterna.

Verktyg

Mycket information kunde göras tillgänglig och sökbar i databasform

Lämningar i kulturmiljön kan tillgängliggöras på många olika sätt till exempel med modern teknik.

Samarbetsparter

nya föreningarna och organisationerna

Företag som arbetar med upplevelser, hembygdsföreningar.

Universitet

Skolor

Ideella föreningar

Kommuner

Media

Lagstiftning

4. Fråga 4 syftar till att hitta den **konkreta vägen** till vårt ovan beskrivna önskade tillstånd. (Antalet prioriterade områden är ej begränsat) För att ta oss dit är följande områden/mål prioriterade:

- Prioriterat område: **STRUKTUR**
- Prioriterat område: **KOMMUNIKATION**

Mål: En fungerande kommunikation inom sektorn samt mellan sektorn och samhället i övrigt.

Hur ser det ur idag: Otydligheter i sektorns (länsstyrelse, länsmuseum, kommun och ideella föreningar) ansvarsfördelning medför att kommunikationen i många fall brister.

Vilka åtgärder krävs för att uppnå målen:

Vad behöver skärpa, förändra, öka, minska etc.

Kompetens

Roller

Ansvar

Verktyg

Samarbetsparter

Lagstiftning

Övrigt

Västmanlands län

Återrapportering av Agenda Kulturarvsdiskussioner i Västmanland

Arbetet med att ta fram prioriterade områden har bedrivits i en handläggargrupp på läns museet samt i en samverkansgrupp för länets museer, arkiv och kulturmiljövårdare. I arbetet har vi även använt oss av det material vi fått in genom projektet Ungdomar K-märker, under diskussioner med kommunerna angående byggnadsvård samt från länsstyrelsens miljömålsarbete. Arbetet med att förbereda inför ”majmötet” kommer att fortsätta under april och maj varför följande rapport inte är en slutprodukt. Detta är endast en sammanställning av olika idéer som framkommit från olika personer och grupper under våra diskussioner, och det finns därmed ännu ingen total konsensus för länet. Några av de prioriterade områdena kan ses som viktiga frågor att diskutera vidare och har egentligen inte någon färdig lösning. Här nedan följer en sammanställning med utgångspunkt i de olika perspektiven, utifrån de prioriterade områden som lämnas som bilaga.

Ett samhällligt perspektiv

Om man ser på det resultat vi har fått i vår undersökning ”Ungdomar k-märker” tycks det som om det som berör ungdomar vad gäller kulturarvet först och främst rör den egna identiteten och den nära omgivningen. Man är väldigt intresserad av släktforskning och lokal historia men även av arkeologi och gamla föremål. Vi kan även se att dessa ungdomar inte är särskilt intresserade av de traditionella formerna som finns för att utöva detta intresse i olika föreningar. Den enda form som det finns ett relativt stort intresse för är Lajv. Vår tolkning är att man vill forma arrangemanget i form av rollspel och lajv själv, men att man önskar mer allmän kunskap om olika historiska ämnen från oss. För att uppnå detta bör vi bl.a. arbeta med att bli en kunskapsbank för allmänheten – såväl för vuxna som för barn och ungdom. Intresset för släktforskning och den lokala historien visar på ett stort behov av att skapa bättre förutsättningar för länets olika arkiv. Även tillgängligheten till samlingarna är viktig. Vi bör även vara öppna för att andra än vi själva tecknar ned lokal historia och beskriver sin kulturmiljö.

Ett politiskt perspektiv

Vi har en uppgift att förmedla alla människors historia och kulturarv. Vi ska även förmedla sådan historia som inte är vacker eller opportun. Detta är en viktig uppgift, utan en offentlig sektor finns det viss risk att bara det historieberättande som kan vinna sponsorer lever vidare. Vi ska spegla kulturarvet utifrån de människor som bor i länet, vilket innefattar arv från många kulturer. Det som håller oss samman är att vi lever i samma län. För att klara av att skildra det mångkulturella Västmanland på ett jämställt sätt krävs samarbeten med nya grupper, utanför den traditionella kultursfären. Vi skall även arbeta med nyare tid och det i vårt län viktiga industriarvet.

Vi har en demokratisk uppgift att fylla när det gäller att låta människor bli mer delaktiga i vad som händer med deras närmiljö. Många tycks känna att de inte har någon möjlighet att inverka på hur deras närmiljö förändras. För att människor skall kunna påverka krävs att kommunerna, som ur lagstiftningssynpunkt ofta har det största inflytandet på hur kulturmiljön tas till vara, också får de redskap, kunskaper och resurser som behövs.

Kulturmiljövården bör arbeta aktivt för att ta en plats i miljömålsarbetet, att ge möjlighet för ett långsiktigt brukande och tillvaratagande.

Ett professionellt perspektiv

Som professionella har vi en uppgift att arbeta aktivt med skydd av viktiga kulturmiljöer och ta ställning till olika kulturhistoriska värden. Både för att förvalta arvet efter gångna generationer och slå vakt om kommande generationers intressen. Vi ska även ge människor kunskap och verktyg för att själva kunna använda sig av och ta tillvara sitt kulturarv. För att kunna vara en kunskapsbank måste vi även få större möjlighet till forskning och annan kunskapsuppbyggnad, tillsammans med universitet och högskolor. Det är viktigt att vi får detta inskrivet i tjänstebeskrivningar. Vi har även en uppgift att föra ut denna kunskap till allmänheten. Idag kan detta vara problematiskt, i synnerhet på kulturmiljösidan, där man ofta saknar resurser för publikt arbete.

Vi behöver även få tillfälle att diskutera vår professionella roll närmare t.ex. vad gäller värderingsfrågor. Den ideologiska diskussionen bör även allmänt få ett något större utrymme än idag.

Helén Sjökvist

Samordnare för Agenda Kulturarv i Västmanlands län

PRIORITERAT OMRÅDE	NU	SEDAN – VISION	HUR - KONSEKvens
Forskning och Kunskapsuppbyggnad för att fungera som kunskapsbank för allmänheten.	Forskning bedrivs i liten utsträckning på Vlm inom arkeologi och föremål. Framtidshyttan Högskolan Övriga?	Även skildra nyare tid. Mer kunskap på länets museer som kan komma länet till nytta. Kunskapen ger möjligheter att serva allmänheten	Få möjligheten till forskning inskriven i tjänstebeskrivningar. Förbättrat samarbete med högskolan. Diskussion om vilken typ av forskning och kunskapsuppbyggnad som behövs. Söka medel för kunskapsuppbyggnad
Industriarvet	Intern arbetsgrupp på läns museet för att utreda inriktning och behov. Kalklinbaneprojektet tillsammans med Sörmland Medborgardialog omkring Ångkraftverket Mimerlavprojektet	Se industriarvet utifrån människan som skapat det. Arbetar med dokumentation utifrån teman där många yrkesgrupper ges möjlighet att bidra med kunskap.	Industriarvskonsulent Samarbete mellan flera olika organisationer som kan belysa industriarvet från olika aspekter. Skapa en flexibel modell som inte är alltför tungarbetad.
Många kulturer	Landstingets nya mångkulturkonsulent.	Finns ingen enhetlig kultur. Anlägga ett perspektiv där flera kulturer kan skildras utifrån ett tema. Cohesion – sammanhållning, vi bor alla i samma län är på så sätt alla en del av länets historia. Vi ska spegla samhället.	Mångkulturkonsulent. Sandok Nya samarbeten med andra grupper utanför den traditionella kultursfären.

PRIORITERAT OMRÅDE	NU	SEDAN – VISION	HUR - KONSEKvens
Ungdomar ur ett demokratiperspektiv	Ungdomar k-märker Gränser Ungdomsreferensgrupp Utställningar som Fittstim, Toppmötet, Black Army Konstverksamheten	Fler och mer engagerade ungdomar. Medvetenhet om det egna kulturarvet. Möjligheter att utnyttja våra kompetenser på nytt sätt inom nya områden.	Ungdomar K-märker visar att intresset finns för frågorna men inte för formerna. Hur gör vi det mer intressant? Använda oss av Ungdomsreferensgruppen. Arbeta med t.ex kommunerna omkring planeringsfrågor och ungdomar.
Bredare delaktighet i arbetet med att dokumentera länets historia och kulturmiljö.	Studiecirkel omkring kvinnors arbetsliv i "Kvinnoliv i Västmanland" Hinner inte dokumentera allt men vågar inte alltid släppa till andra p.g.a. källkritik	Låta icke professionella vara med och beskriva sin kulturmiljö och skapa underlag för lokala kulturmiljöprogram. Läns museet och kommunerna hjälper till med vägledning etc.	Samarbete mellan museer, kommuner, skolor, hembygdsföreningar, andra intresseföreningar, lokala arbetsgrupper.
Bättre samarbete mellan kulturmiljö och övriga kulturarvssektorn	Problem att finansiera kulturmiljövårdens medverkan i olika projekt. Saknas ibland intresse för gemensamma mål. Förekommer även bra projekt inom kulturmiljöpedagogiken.	Gemensamma projekt med en bredare syn på kulturarvet.	Önskemål om bättre kontakt mellan museiavdelningen på läns museet och länsstyrelsen. Sammanslagning av RAÄ och Kulturrådet

PRIORITERAT OMRÅDE	NU	SEDAN – VISION	HUR - KONSEKVENNS
Att bli allmänhetens kunskapsbank	Korta öppettider Svårt att få tag i någon museipersonal att fråga. Inte det självklara stället att söka information på	Generösa öppettider Faktarum Alltid personal tillgänglig Tillgänglig museibygnad Information om kulturmiljöer på nätet för skolor och privatpersoner.	Se hur biblioteket arbetar; de har alltid besökare, väl fyllda föreläsningssalar och personal att fråga.
Att få kulturmiljövården mer publik	Svårt att få finansiering för publik verksamhet om det inte finns en exploatör som är villig att betala för detta	Det finns möjlighet att ha utställningar i länet. Kan ske i stil med moderna museets ”care of”-system. Allt läns museet gör går under ett samlingsnamn. Kulturmiljöpedagogiken utvecklas och kulturmiljövården får en mer tydlig roll i samhället.	Alla skall se den pedagogiska potentialen i den egna verksamheten. Bättre finansierings möjligheter Större bidragsobjekt skall även budgetera för publik verksamhet. Öronmärka 28:26 medel för publik verksamhet.
Demokrati; vems kulturarv bevarar vi? Tillgänglighet till samlingar	Arbetar medvetet med utställnings/programverksamhet	Vågar skildra moderna företeelser och sådant som inte är vackert eller opportunt	Även öka medvetenheten inom övriga verksamheter. Ett exempel kan vara att arbeta för att låta de sk. ”Rysslägren” i Skinnskatteberg bli fornvårdsobjekt.

PRIORITERAT OMRÅDE	NU	SEDAN – VISION	HUR - KONSEKVENNS
Utveckla kommunikation Medborgaraspekter	Enstaka insatser	Alla får en chans att säga sitt (även ungdomar). Möjlighet att påverka i olika frågor. Hot spots på läns museet omkring viktiga och aktuella kulturarvsfrågor	Skoldatanätet Hemsidan – chat och frågelåda Kulturambassadörer på skolor
Projektformen. Hur tar man tillvara ansvaret när man ofta arbetar i projektform	Ineffektivt. Styrs av bidragsregler utan kontinuitet. Kunskap försvinner med den projektanställda.	Fler fast anställda i projekten. Bättre förutsättningar för permanentning av väl fungerande projekt.	Ny kulturdebatt för att få fram ett nytt sätt – inte minst politiskt – att se på oss och våra verksamheter. Arbeta mer aktivt för att finna fortsatt finansiering för fungerande projekt efter projekttidens slut. Arbeta för att man även skall kunna använda egen personal för projekt och anställa vikarier.
Arkiv i länet - göra tillgängliga	Bristfälliga lokaler för t.ex. Arkiv i Västmanland Problem med tillgänglighet bl.a. dåliga öppettider.	Faktarum på Läns museet Ökad tillgänglighet på arkiven i form av forskarplatser och öppettider.	Vinna politiskt gehör för frågan.

PRIORITERAT OMRÅDE	NU	SEDAN – VISION	HUR – KONSEKvens
<p>Ungdomar och barn Lokalhistoria i ett större perspektiv. Trygghet och anknytning till det område man lever i.</p>	<p>Kulturmiljöpedagogiska projektet Kalklinbanan</p>	<p>Fler pedagoger och kulturmiljövårdare ute i länet. Samarbete mellan museer och hembygdsföreningar. Inriktning även på moderna bostadsområden.</p>	<p>Förbättrat stöd från pedagoger till hembygdsföreningar som arbetar med barn och ungdom. T.ex. genom faktablad och handledningar med idéer. Rikta oss till lärarna inte bara direkt till eleverna.</p>
<p>Förbättrad arkeologisk verksamhet</p>	<p>Ansvar för arkeologin är splittrad mellan RAÄ, länsstyrelser, utförare och kunder. Systemet uppmuntrar inte till kunskapsutveckling Begränsade resurser och en stor del av arbetet krävs för ren handläggning</p>	<p>Ansvar för den planerade arkeologin läggs på den offentliga sektorn. Resurserna läggs på de mest kunskapsutvecklande platserna. Eftersom det är det allmänna som har mest att vinna på arkeologisk verksamhet bör man även ta det ansvaret. Minskad byråkrati ger möjligheter att använda våra begränsade resurser bättre Den negativa synen på arkeologin som kostnadskrävande och en bromskloss minskar</p>	<p>Omorganisation av styrningen av arkeologin. RAÄ tar större ansvar för kunskapsutvecklingen. Lst har fortsatt ansvar för tillåtligheten. Fördelning av resurser sker på nationell nivå. Man ger en utförare ett regionalt ansvar för mindre arkeologiska uppdrag. Kan ses som ett samhällsansvar liknande de t.ex. läns museerna får av Kulturrådet inom andra områden. Större planerade uppdrag betalas med statliga medel. De offentliga medel som idag används för arkeologi (t.ex. vägverket) omfördelas. Allt som inte är prioriterat ställs i kö regionalt för att få resurser. Vill man inte ställa sig i kö görs en upphandling.</p>

Hur ska människor kunna påverka hur deras närmiljö/kulturmiljö förändras/bevaras	<p>Kommunerna upplever det som om de inte har de kunskaps underlag som krävs för att ta tillvara kulturmiljöintressen.</p> <p>Man saknar ofta kompetens inom den egna organisationen.</p> <p>Man ser positivt på den hjälp man kan få från läns museet i enskilda ärenden.</p>	Kommunen en viktigare och starkare aktör i kulturmiljövårds-kedjan.	Eftersom den största möjligheten för allmänheten att kunna påverka finns på den kommunala nivån måste denna nivå stärkas om man skall kunna garantera demokratin/medbestämmandet inom kulturmiljövården
Långsiktigt hållbar utveckling för såväl natur- som kulturmiljö	Tvarsektoriellt miljömålsarbete	<p>Bred förankring kring kulturmiljöfrågorna och att alla arbetar för samma mål oavsett sektor.</p> <p>Framtagna indikatorer för kulturmiljöns tillstånd</p>	<p>Fortsatt tvarsektoriellt arbete.</p> <p>Återrapportering av miljömålen för att visa var problemen finns.</p> <p>Krävs förbättrad lagstiftning för att kunna uppfylla de mål som har satts för kulturmiljön. T.ex. skydd av bebyggelse etc.</p>
Förtydligande av läns museernas ansvar	Uppdraget styrs av riktlinjer från regionala politiker, Kulturrådet och RAÄ.	Mer klart samhällsuppdrag. Vad förväntas av läns museerna?	Tydligare riktlinjer för samhällsuppdraget som skall utföras för medel från kulturrådet.

Gävleborgs län

Återrapportering 31 mars 2003 – Länsstyrelsen och Länsmuseet Gävleborg

De första två frågorna syftar till att ge perspektiv på vår egen professionella roll:

1. Ett samhälleligt perspektiv - vilken roll eller vilka roller spelar historia och kulturarv i samhället för olika människor?

Svar: Historien och kulturarvet spelar stor roll för befolkningen i både Gästrikland och Hälsingland. Gemensamt för hela länet är skogens historia, skogsindustrin och skogsarbetet liksom kustnäringen. För övrigt skiljer sig landskapen en hel del i karaktären.

I Hälsingland är det främst bondekulturen – de självägande bönderna och Hälsingegårdarna – som präglar landskapet och dess befolkning. Detta utgör ett mycket rikt kulturarv som ger stolthet och en självklar lokal identitet, som även adopterats av befolkningsgrupper utanför bondesläkterna.

I Gästrikland är det bruksnäringen och bruksmiljöerna som dominerar. Detta bildar också grunden till den lokala identiteten. Den är sannolikt lite mer splittrad än i Hälsingland eftersom det här finns två huvudperspektiv: arbetare och överhet. Produkter och miljöer minner både om arbetsglädje och gemenskap, men också om utnyttjande, ibland kanske förtryck.

Den här kluvenheten kan också finnas i Hälsingland, i samband med den sågverksindustri som byggdes upp under 1800-talet, t ex. Voxna-Ljusneverken. Att stora skogsarealer köptes upp av bolagen kan även ha gett upphov till bitterhet hos många hemmansägare.

Sammantaget har jordbruk- och bruksnäringarna bidragit till att skapa egna kulturer med sammanhållning och stark identitet. Båda dessa näringar har dock länge varit på tillbakagång, vilket med tiden kan komma att förändra synen på länets identitet och kulturarv.

Förmodligen kommer turismen i framtiden att spela en allt större roll som näring, i varje fall i Hälsingland, vilket ger t ex bondgårdarna (Hälsingegårdarna) en annan betydelse: från produktionsenheter till upplevelse- och kunskapscentra. Frågan är vad detta på sikt kommer att betyda för synen på kulturarvet och den lokala identiteten? Från produktion av varor baserade på naturtillgångar till upplevelseindustri?

2. Ett politiskt perspektiv - vad är det som motiverar att den offentliga sektorn ska ägna sig åt kulturarv och historia?

Svar: Det är en demokratisk fråga. Då kulturarvet och historien tillhör alla invånare i landet måste den offentliga sektorn ägna sig åt det. Däremot kan det diskuteras på vilket vis vi ska göra det (se längre ner).

Eftersom kulturarvet, enligt vad många anser, har betydelse för den regionala utvecklingen samhällets tillväxt och ”den goda” miljön, motiverar det också att den offentliga sektorn ägnar sig åt det. Samhället måste ha möjlighet att påverka den långsiktiga utvecklingen i landet och där ingår kulturarvet och arbetet med det som en viktig resurs.

*Fråga 3 syftar till att **identifiera** vår egen professionella roll med utgångspunkt från ovanstående svar:*

3. Ett professionellt perspektiv - Vad bör vår roll vara när vi arbetar åt samhället och medborgarna? Vad är vår uppgift? Vad är visionen för framtiden? Vilket önskat tillstånd vill vi uppnå?

Svar: Vår vision är att det dokumenterat värdefulla kulturarvet i Gävleborgs län spelar en väsentlig roll i att vända en negativ spiral i ekonomi och befolkningsutveckling, genom att kulturmiljöerna ses och brukas som en självklar tillgång för företag, boende och turister. Detta förutsätter att de kulturhistoriskt värdefulla miljöerna uppmärksammas, respekteras och värderas i enlighet med de viktiga samhällsresurser de är.

Vi ska bistå med sakkunskap, agera som bollplank och nätverksbyggare. Vi ska vara navigatörer och mäklare, istället för att ha rollen som kontrollanter och ”experter”. Vi ska hjälpa till med att sätta igång projekt och ro dem i land. Vi ska inspirera, uppmuntra och stötta nätverk, föreningar, församlingar och kommuner i deras arbete med kulturarvet.

*Fråga 4 syftar till att hitta den **konkreta vägen** till vårt ovan beskrivna önskade tillstånd. (Antalet prioriterade områden är ej begränsat)*

4. För att ta oss dit är följande områden/mål prioriterade:

Prioriterat område I: Nya undersökningar och värderingar av länets kulturmiljöer.

Mål: Att de kulturhistoriskt värdena i länet undersöks, identifieras och uppmärksammas. Detta ska göras ur de nya perspektiv som finns på kulturarvet idag, som inte bara handlar om bevarande, utan även levandegörande och brukande.

Ett viktigt delmål (eventuellt kan detta vara ett självständigt prioriterat område) är att hitta intressanta kulturmiljöer som kan utvecklas till besöksmål för turism och /eller/ lokala resurscentra för boende, föreningar och småföretag. Detta kan handla om allt från utforskande av närhistoria och lokal identitet till mer kommersiell verksamhet.

Hur ser det ut idag: Ofullständig kunskap, föråldrade metoder och värderingar.

**Vilka åtgärder krävs för att uppnå målen:
Vad behöver skärpa, förändra, öka, minska etc.**

Kompetens: Mer kompetens i utvecklings- och forskningsarbete, metodutveckling och styrning av större projekt, anslagsansökningar, budgetarbete, regional och kommunal organisation, ekonomi och tillväxt.

Även: kommunikation och information (se område II).

Roller: Som projektledare och i styrgrupper, utvecklare, forskare i samarbete med lokala organisationer och grupper.

De som bor i miljöerna måste kunna betraktas som experter på de lokala miljöerna. Det vi kan bidra med är t ex helhetssyn, bredd och djup, metoder och analyser.

Ansvar:

Verktyg: Förutom kommunerna kan hembygdsföreningar, andra ideella föreningar etc. arbeta med undersökningarna, både vad gäller utveckling av instrumenten samt själva

arbetet. Själva arbetet blir då en del av målet eftersom förhoppningsvis kunskapen och engagemanget för den egna bygden ökar. Här blir den svåra frågan motivation och kostnader. Men om förutsättningen är att kulturarvet kan bidra till den lokala utvecklingen, och att det gäller att finna sådana intressanta miljöer och användningar, borde motivationen öka till att bidra med eget arbete (allmänheten) och ekonomiska resurser (samhället, kommunerna).

Samarbetsparter: Universitet och högskolor, kommunerna: tjänstemän (förutom plan- och bygglovhandläggare t ex näringslivsutvecklare) och politiker, hembygdsföreningar och andra ideella föreningar, skolor, lokalt näringsliv.

Lagstiftning: Nej!

Övrigt

Prioriterat område II: Utveckling av rådgivningsverksamhet och antikvarisk värdering.

Mål: Att den antikvariska rådgivningsverksamheten når ut till fler invånare, får större genomslagskraft, blir mer folkligt förankrad och mer effektiv.

Hur ser det ut idag: Rådgivningsbesöken kostar mycket utan att nå ut till tillräckligt många. Produkterna (protokollen) är inte särskilt attraktiva eller lättillgängliga

Vilka åtgärder krävs för att uppnå målen: Att mål och metod för rådgivningen, t ex besöken i fält, ses över och utvecklas.

Vad behöver skärpa, förändra, öka, minska etc.

Kompetens: När det gäller antikvarisk värdering är vi skolade i en objektsorienterad tradition, vilken delvis är föråldrad. Vi måste bli bättre på att se sammanhanget med människan; funktioner, traditioner, mentaliteter och värderingar. Vi behöver lära oss mer om kommunikation och dialog: att föra ut och ta in budskap. Vi kan också i högre grad utnyttja de kompetenser som finns på museerna inom information och pedagogik.

Roller: Vi bistår med kunskap och vägleder, men måste samtala med och lyssna mycket bättre till fastighetsägare och allmänhet. Vad kan vi ge dem? Vad vill de ha från oss – och vad kan de ge oss?

Ansvar:

Verktyg:

Värderingar: Att vi t ex i större utsträckning tar hjälp av fastighetsägaren: varför är den här byggnaden viktig för dig och vad vill du göra med den? Värdera den lokala sakkunskapen högre. Om värderingen i högre grad angår människor och utgår från deras behov blir det lättare att motivera bevarande och hitta användning för miljöerna.

Rådgivning och information: utveckling av hemsida med frågor och svar om byggnadsvård, rådgivningsblad att tanka ner, databank, register. Mer rådgivning via e-post. Jourhavande antikvarie med fasta telefontider. Publikationer av olika slag – som både är seriösa och attraktiva. Mer utställningar – på museet men även ute i länet. T ex mobila skärmställningar som finns där folk rör sig: vägkrogar, bensinmackar, köpcentra, bibliotek. Det medium som når överlägset flest människor är annars TV. Här borde finnas utrymme för

en nationell satsning där man kan sprida kunskap på ett underhållande vis (jämför ”Värsta språket”).

Samarbetsparter: Fastighetsägare, kommuner, allmänhet, turistorganisationer, företag

Lagstiftning: Nej!

Återrapportering 31 mars Agenda kulturarv
Länsstyrelsen i Västernorrland
Länsmuseet Västernorrland

1. Ett samhälleligt perspektiv

Vilken roll eller vilka roller spelar historia och kulturarv i samhället för olika människor?

Historia och kulturarv kan ha många betydelser i samhället för olika människor. Kulturarvet används bland annat som företagsidé, som upplevelse, som rekreation och som forskningsintresse. Kulturarvet och kulturmiljöer har betydelse för var människor väljer att bosätta sig eller var de väljer att förlägga sin semester. På så vis har kulturarvet en direkt påverkan på vår regionala utveckling.

Vad är visionen för framtiden?

Att kulturarvsarbetet tydligare än tidigare integreras med arbetet inom andra samhällssektorer.

För att kulturarvssektorn ska kunna vara en kraft i samhällsutvecklingen behöver vi hela tiden bilda oss en uppfattning över vilka tendenser som finns i samhället. Genom att arbeta med omvärldsanalys som ett verktyg för detta klarar vi att förstå förändringar i samhället och hur vi ska arbeta utifrån nya förutsättningar. Genom ett processinriktat arbetsätt kan kulturarvsarbetet kontinuerligt omvärderas och förändras. Uppföljning och utvärdering gör det möjligt att förändra och förbättra arbetet.

Utvecklingsfrågorna är viktiga för länet och har aktualiserats genom EU:s strukturfonder och utvecklad tillväxt- och regionalpolitik. Genom kulturmiljöområdet har lyfts upp i det regionala tillväxtprogrammet finns där stöd för större satsningar.

För att kulturarvet ska kunna få en ökad genomslagskraft i samhället bör vi aktivt arbeta för att visa kulturarvet är en tillgång och resurs för

den regionala tillväxten och för samhällsutvecklingen i övrigt. Följande områden är prioriterade:

- **Näringsliv**

Mål

Genom att näringslivet investerar kan det bidra till att utveckla kulturarvet. Kulturmiljövården kan få en större roll i samhället om företag och konsultverksamhet ökar. Det är viktigt att företagare uppfattar kulturarvet och våra kulturmiljöer som en resurs i deras utveckling. Ökad uppmärksamhet kring kulturarvet/kulturmiljöer är viktigt för att intressera människor för företagande inom området. Målet är att öka andelen företag som använder kulturarvet både direkt och indirekt i sin affärsidé i framtiden. Exempel på företag är restaureringsföretag, byggnadsvårdföretag, arkeologiföretag, konsthantverkare, affärsidkare, fastighetsägare eller större branscher så som design, turism, marknadsförare och träindustri. Kunskap inom kulturarvsområdet som inte är kopplad till kulturarvssektorn bidrar också till att ämnet utvecklas.

Åtgärder

- viktigt att hitta och definiera begrepp så att vi kan kommunicera lättare utåt, definiera vad som utmärker t ex. ett kulturarvs/kulturmiljöföretag
- arbeta för rättvis och stimulerande kompetens
- arbeta med riktad information till olika grupper om kulturarvsföretagares kompetens och affärsidé
- arbeta med certifiering, auktorisation, intresseförening för restaureringsföretag
- kompetensuppbyggnad inom olika företagsgrupperingar
- samverka mer mellan företag och kulturarvsarbetare
- genom att styra bidrag till mindre företag riskerar vi inte att det bara är de ekonomiskt starka som har råd att köpa tjänster från kulturmiljövården

- **Livskvalitet**

Mål

Alla människor har rätt att få sitt kulturarv bekräftat samtidigt som alla ska beredas möjlighet att ta del av vårt gemensamma kulturarv. Tillgängligheten till kulturarvet är en demokratisk fråga som rymmer både en fysisk dimension samt tillgång till kunskap och information. Vi måste arbeta med ett mångfaldsperspektiv för att se till att alla har denna tillgång. Mångfaldsbegreppet innebär att man tar hänsyn till ålder, kön, religion, hudfärg, funktionshinder, sexuell läggning, bostadsort och socioekonomiska förhållanden. Kulturmiljöarbetet kan vara ett verktyg till exempel i arbetet med främlingsfientlighet.

Åtgärder

- arbeta utifrån ett mångfaldsperspektiv, föra dialog med människor som representerar olika perspektiv
- samverka med andra kulturarvsaktörer (arkiv, bibliotek, museer) för att bättre nå ut med information
- arbeta utifrån ett folkhälsoperspektiv

• Livsmiljö

Mål

Att öka samsynen mellan natur- och kulturmiljövården för att för att kunna arbeta långsiktigt med frågor rörande hållbar utveckling. Detta bidrar också till att bättre kunna uppfylla de nationella och regionala miljömålen.

Att organisationer, företag, föreningar och enskilda tar ansvar för våra kulturmiljöer.

Åtgärder

- stimulera fadderprojekt kopplade till kulturminnen och kulturmiljöer

• Livslångt lärande

Mål

För att kunna uppnå målet med att alla har tillgänglighet och engagerar sig i kulturarvsfrågor är det viktigt att alla har redskap att förstå och tolka. Här är kunskapsuppbyggande och lärande viktiga redskap för att lyckas.

Åtgärder

- hitta modeller och verktyg för att samarbeta med skolan
- samarbeta mer med andra aktörer för att ge en bättre bild över vilket kunskapsunderlag kulturarvssektorn förfogar över, exempelvis universitet, högskola, ABM, folkbildning och hembygdsrörelsen
- hitta nya former för att nå ut med kunskap, men även för att föra dialog kring kunskapsuppbyggnad

• Internationell samverkan

Mål

För att förutsättningen för att respektera allas kulturarv ska öka behövs fler nätverk och kontakter på internationell basis. Ökade kontakter påverkar vår syn på andra människors livsvillkor och ger oss nya perspektiv. Genom att vara öppen för hur man arbetar med kulturarvsfrågor i andra länder kan vi utbyta erfarenheter med varandra. Internationell samverkan är också viktig för att profilera

länet, vilket bidrar till att länet blir synligt och gemsama projekt och seminarier kan öka.

Åtgärder

- arbeta för att få en samlad överblick över vilka internationella kontakter som pågått eller pågår inom kulturarvsområdet. Ta reda på vad dessa nya erfarenheter har bidragit med till vårt eget arbete.

2. Ett politiskt perspektiv

Vad är det som motiverar att den offentliga sektorn ska ägna sig åt kulturarv och historia?

Kulturarvet har betydelse för människors identitet och välfärd och har en viktig del i människans känsla av trygghet och personliga utveckling. Kulturarvet kan ge ett historiskt perspektiv på förtryck som grundar sig på bland annat klass, genus och etnicitet.

Kulturarvssektorn bör vara en kraft som arbetar för att alla invånare har tillgång och kunskap om vårt kulturarv, vilket skapar engagemang och respekt för alla människors kulturarv och kulturella identitet. Det politiska ansvaret bygger på att vi verkar för en mångfald i historieberättandet. Vi bör öka medvetenheten om att synen på kulturarvet påverkas av de värderingar som finns i samhället i övrigt.

Kulturarvssektorn måste inse att kulturmiljöarbetet måste förhålla sig till aktuella frågor som integration, jämställdhet etc. Genom att sätta in samtidens värderingar, exempelvis vad som anses vara manligt och kvinnligt, i ett historiskt perspektiv ger det oss perspektiv på dagens samhälle.

Vision för framtiden

Visionen är att alla medborgare har kunskap om och tillgång till vår historia, och att alla engagerar sig i och känner ansvar och respekt för allas kulturarv. Kulturarvsarbetet ska i framtiden vara mer demokratiskt förankrat och utvecklas genom dialog, delaktighet och debatt. Följande **områden är prioriterade**:

- Attitydpåverkan

Mål:

- att arbeta för att stärka människors historiska och kulturella medvetenhet och bidra till en ökad tolerans och integration i dagens och framtidens samhälle

- Tillgängliggörande

Mål:

- att kulturarvet görs tillgängligt för alla och främjar olika berättelser och tolkningar av vår historia

- Resursanvändning

Mål:

- verka för att kulturarvet ses som en resurs för länets utveckling

- Ansvarstagande

Mål:

- arbeta för att alla samhällssektorer och medborgare tar ansvar för kulturarvet

3 Ett professionellt perspektiv

*Vad bör vår roll vara när vi arbetar mot samhället och medborgarna?
Vad är vår uppgift ?*

Den professionella kulturarvssektorn har en viktig uppgift att verka för att främja olika berättelser och tolkningar av vår historia. Att arbeta för att medvetandegöra att synen på kulturarvet påverkas av de värderingar som finns i samhället i övrigt. En grundläggande uppgift är att tillhandahålla och förmedla kunskap om historia, kulturarv och kulturarvsbrukande.

Följande **områden är prioriterade:**

- **Samverkan och rollfördelning**

Den professionella sektorn måste vara aktiv i samhällsdebatten och opinionsbildande i frågor som rör kulturmiljövården.

Blandningen mellan medvetet och omedvetet engagemang, professionella aktörer och lekmän i form av enskilda och föreningar, som finns i respektive län är en förutsättning för ett framgångsrikt kulturmiljöarbete. För att en samverkan ska fungera fruktsamt bör processen präglas av lyhördhet och respekt från bägge håll. Förutom den professionella delen av kulturarvssektorn har hembygdsrörelsen och andra ideella föreningar, folkbildningen och enskilda fastighetsägare och företagare en viktig roll. Det är viktigt att tydliggöra rollfördelningen för att inte bidra till en oklart ansvar. I

konkreta projekt är det viktigt att veta vem som har huvudansvar och för projektet framåt.

Den offentliga sektorn bör utveckla sitt samarbete med:
(offentliga aktörer):

- arkivinstitutionerna
- biblioteken
- folkhögskolorna
- kommunerna
- kommunala museer och kulturinstitutioner
- landstinget

(enskilda aktörer):

- enskilda personer
- fastighets- och skogsägare
- föreningar, hembygdsrörelsen, släkt- och lokalforskarföreningar
- bildningsförbunden
- Svenska kyrkan
- näringslivet, privata företagare, dels de direkt kopplade till kulturarvsfrågor dels andra

Samverkansformer:

- Regional sammanhållen kulturplanering (regionalt nätverk)
Till nätverket finns tillfälliga arbetsgrupper kopplade, däribland en ad hoc-grupp för kulturarvet. I gruppen finns representanter från länsstyrelse, länsmuseum, landsting, länets kommuner (näringsliv, museum, bibliotek, samhällsplanering), bibliotek, arkiv, stiftet, länsturistorganisationen.
- kommunernas roll
Kommunernas roll och samverkan dem emellan har avgörande betydelse för hur kulturarvsarbetet kommer att se ut i framtiden. Samverkan mellan kommuner och länsstyrelsen/länsmuseum upplevs av vissa som ett problemområde. Det pågår en parallellitet inom vissa områden. En lösning kan vara att generell kulturmiljövårdskompetens och resurser finns tillgänglig för alla kommuner med en central och regional specialistkunskap. Nedskärningar inom den kommunala organisationen, exempelvis inom det pedagogiska området upplevs som ett hot för verksamheten.

Kommunernas organisation ser olika ut och deras kompetens varierar. Hos länets kommuner finns en vilja att arbeta med dessa frågor. Alla utom en kommun har egna kulturmiljöprogram och Härnösands kommun har inlett ett arbete inom Agenda kulturarv för att ta fram ett strategiskt kulturmiljöprogram med utgångspunkt i demokrati- och utvecklingsfrågor. Där har man bland annat valt att utgå från områdets/regionens/stadens profil i en bredare bemärkelse och inte koncentrerat sig enbart på dess kulturmiljöer. Visionen är att lyfta in

kulturmiljön som en utvecklingsfaktor i visionen för kommunen. En metod i arbetet är att arbeta med samråd och diskussioner i breda grupper och även låta de deltagande få ett reellt inflytande.

- Regionalt museiprogram kan bidra till ett fungerande musealt nätverk.
- ABM- samverkan
Arbete pågår för att undersöka möjligheterna till ett ABM-resuscenter, där man tänker sig att samarbetet mellan dessa organisationer kan öka och forskning inom områdena kan stimuleras. Nu pågår ett arbete för att få med kommunerna på dessa tankar och undersöka vilket underlag till ABM-arbete som finns i respektive kommun.
- Samverkan mellan länsstyrelsen och länsmuseum
Genom ett gemensamt strategidokument har vi en grund för att utveckla kulturmiljöarbetet i länet. Kontinuerliga samrådsmöten bidrar till att stämma av inriktningen på arbetet.
- Samrådsmöten mellan Svenska kyrkan, länsstyrelsen och länsmuseum.
- Samarbete mellan länsmuseum och hembygdsrörelsen. Länsmuseum har en antikvarie som sköter kontakten med hembygdsrörelsen och fungerar som rådgivare och inspiratör. Många hembygdsföreningar upplever dock att detta samarbete inte är tillräckligt och skulle gärna se ett utökat samarbete/ kontakt med både länsmuseum och länsstyrelsen. I hembygdsförbunden samarbetskommitté ingår även representanter från länsmuseum. Varje år anordnar länsmuseum en hembygdsträff där länets hembygdsföreningar bjuds in. Ideella föreningar upplever byråkratin i sektorn som hämmande för deras verksamhet.
- Bildningsförbunden
Inom bildningsförbundens verksamhet sker mycket av kunskapsuppbyggnaden idag. Det behövs en bättre dialog mellan professionella och amatörforskare. Genom studiecirklar och föreläsningar förs en dialog kring våra olika historieberättelser. Här finns ett brett nätverk och metodik/pedagogik som passar många.
- Internationellt samarbete
- Samverkan mellan högskola/universitet och länsstyrelse/länsmuseum
Universitet och högskola är huvudaktörer inom forskning och utbildning och bidrar till att öka vår kunskap och ständigt utveckla och ifrågasätta historien. En mer organiserad samverkan skulle bidra positivt till att utveckla kulturarvsarbetet. Detta kan ske i form av examensarbeten, uppsatser och utbyte i form av föreläsningar.
- Grund- och gymnasieskola

Pedagogiska insatser är viktiga för att lyckas med ett kulturarvsarbete där alla har möjlighet att känna sig delaktiga och ansvariga för vårt kulturarv. Från skolans sida efterfrågar man redskap och lärarhandledning för att handskas med det material som kulturarvssektorn kan erbjuda samt en metodutveckling tillsammans med lärarna. Det finns även önskemål att se över hur fornminnesregistret kan användas, hur man gör det mer tillgängligt samt utvecklar redskap för tolkning. Museernas verksamhet riktar sig mycket till låg- och mellanstadieklaser, medan högstadier och gymnasier hamnar utanför. På gymnasienivå kan sista årskursens projektarbeten vara ett tillfälle att fördjupa sig i kulturarvsfrågor. Ett problem från museets sida är svårigheten med att nå ut med information och föra en dialog med skolan.

Härnösand den 31 mars 2003

Anna Molin
projektledare Agenda kulturarv/kulturmiljöprogram

Jämtland län

Återrapportering 31 mars 2003, Agenda kulturarv Jämtland

Vi anser att det har varit svårt att föra diskussionen utifrån mallen. Agenda kulturarv har inbjudit till en bred och öppen diskussion men mallens frågeställningar upplever vi som formulerade från ett inomsektoriellt perspektiv. Det har också varit svårt att föra diskussionen och komma fram till färdiga och konkreta förslag.

Nedan följer en kort sammanfattning av diskussionen bland antikvarierna på läns museet och länsstyrelsen. Det är frågor och problem som vi fångat upp ur projektets diskussioner och är inte något heltäckande referat eller förslag. Det är ett önskemål att frågorna kan tas upp på majmötet och att mötet kan leda fram till åtminstone några konkreta förslag. Ett par bilagor från läns museets antikvarier bifogas också.

Ett samhälleligt perspektiv

Perspektivet måste breddas utifrån ett mångkulturellt perspektiv och verksamhet och perspektiv demokratiseras. Det finns flera historier och berättelser. Historia och kulturarv inrymmer både gott och ont, både förståelse och intolerans och bägge aspekterna måste belysas. Detta kan också kräva tydliga ställningstaganden. Kulturarvsfrågorna ska också hanteras i de sammanhang och på de nivåer där besluten fattas.

Ett politiskt perspektiv

Uppdraget hittills har i hög grad handlat om att producera ett kulturarv som en del i en nationell historieskrivning. Uppdraget i framtiden bör mer handla om att kritiskt reflektera kring historia och kulturarv. Uppdraget kan också delas upp i uppgifter som handlar om förvaltning av den fysiska miljön och uppgifter att ge olika och kritiska perspektiv på historien och bruket av historien i samtiden.

Ett professionellt perspektiv

Antikvariens roll är att förse människor med verktyg att tolka historien och kunna fungera som den "lyhörda experten". Antikvarierna bör ha en mer aktiv roll i samhällsdebatten. Medverka till en bredare historiesyn och bredare historieskrivning.

Den pedagogiska kompetensen måste stärkas i en förändrad yrkesroll. Antikvarierna måste vara med där besluten fattas. Bristen på kommunantikvarier är idag ett av de största problemen.

Professionaliteten i yrkesrollen måste stärkas då uppgifterna i ökande grad bygger på externa uppdrag (läns museets antikvarier) och service och samordning med andra myndigheter och organisationer (länsstyrelsens antikvarier).

Slutord

En idé som kommit upp när vi diskuterat kring detta vore att det avsattes medel för att experimentera med nya arbetssätt och organisationsformer istället för bara diskussion om visioner. Experimenten kunde pågå under något år för att sedan utvärderas. Detta skulle kunna ge nya infallsvinklar och erfarenheter till en diskussion som kan leda till verkliga förändringar. Nuvarande strukturer är alldeles för låsta i sina former och det finns faktiskt inga erfarenheter av andra arbetssätt.

Sammanställt 2003-03-27 av Terese Magnusson och Kjell-Åke Aronsson

Bilaga 1

Bidrag från byggnadsantikvarierna på läns museet

1. Ett samhällligt perspektiv

Prioriterat område: Göra historien och kulturmiljön levande och till en tillgång för medborgarna.

Mål: Att få folk att känna trygghet, stimulans och kunskap.

2. Ett politiskt perspektiv

Vad motiverar att den offentliga sektorn ska ägna sig åt kulturarv och historia?

Vi kommer aldrig ifrån att historien finns. Ge flera dimensioner av begreppet historia och förmedla en nyanserad historiesyn. Historia en demokratisk fråga.

Prioriterat område: Få förståelse för miljövard, bärkraftig utveckling, bred historia.

3. Ett professionellt perspektiv

Diskussionen har förts ur byggandsantikvariens perspektiv.

Vår roll i samhället:

- Påverka, vägleda.
- Förmedla kunskap
- Bygga upp kunskap och samordna kunskap som finns inom olika discipliner med anknytning till byggnadsvard och kulturmiljövard.
- Samverka och samarbeta med universitet och högskolor inom forskning.
- Vara delaktiga i att skapa en bred historiskrivning och historiesyn.
- Förse människor med verktyg att tolka historien och samtiden.
- Ha rollen som "den lyhörda experten".
- Delta i samhällsutvecklingen och vara en resurs med ett historiskt perspektiv.

Vår vision för framtiden:

Utveckla och bredda den rådgivande verksamheten, att nå ut till fler med kunskap och alternativ. Att öka medvetenheten om kulturmiljö och vad som är kulturmiljö, d.v.s. hela vår omgivning. Att kulturmiljövard, arkitektur kommer in som en naturlig del i skolan, lärarutbildning etc.

Prioriterat område: Förmedling av kunskap.

Mål: Nå ut till en bredare allmänhet, fastighetsägare och byggbranschen men också utveckla kontakter med kommunernas handläggare och politiker.
Fungera som opinionsbildare .

Hur ser det ut idag: Kortsiktiga, ekonomiska krafter styr kommuner, fastighetsägare och byggbranschen. Kulturmiljövårdens kunskaper utnyttjas inte.

Åtgärder som krävs för att nå målen:

Kompetens: Skärpa, öka och utveckla den pedagogiska kompetensen.
Expertroll.

Roller: Stärka vår expertfunktion och legitimera vår yrkesroll. Positionera oss i samhället och vara med där besluten fattas. Exempelvis komma in tidigare, som en självklar del i byggprocessen, ej enbart som remissinstans. Tydligare avtal och ansvarsfördelning med kommunerna.
Lämpligen finansierar kommunerna en antikvarietjänst som de kan utnyttja som resurs och ej se antikvarien som ett nödvändigt ont.

Ansvar: Stå för helhetssyn, historiesyn.

Verktyg: Utbildning på olika nivåer.

Samarbetsparter: Bredda samarbetet med kommuner, fastighetsägare, byggbranschen och utbildningsväsendet. Använda sig av nya kanaler för att få genomslag exempelvis genom media.

Lagstiftning: Stärka, tydliggöra.

Bilaga 2

Bidrag från

Mikael Eivergård, etnolog och forskningschef på läns museet

Grundläggande måste vara att den samhällsstödda kulturarvsverksamheten inte skapar ett kulturarv som är marginaliserande eller exkluderande; det samhällsstödda kulturarvet ska med andra ord inte vara en exklusiv arena för majoritetskulturens värderingar och normer. Därmed tror jag att i grunden behövs ett mer samhällsorienterat perspektiv där man tänker mer i termer av t.ex. klass, kön och etnicitet än i t.ex. byggnads- eller miljö kategorier. Det pratas ofta om att antikvarien ska vara expert på "samlingarna" eller på något annat av våra egna objekt. Det är säkert så att det är nödvändigt. Men jag tror också det krävs ett slags samhällsexpertis – antikvarien ska vara kunnig på samlingar och kulturmiljö, men också äga goda kunskaper om det samtida samhället. Det är ju i grunden samhället och människors villkor och erfarenheter som vi ska skildra och tolka genom hus, föremål osv.

Det krävs också en insikt om att kulturarvet är politiskt och att det också används så. I den meningen är kulturarv vare sig något bra eller dåligt – det kan användas för goda, demokratiska syften, men vi vet att det kan brukas precis tvärtom också.

Genom att producera kulturarv så skapas samtidigt bilder och föreställningar om både det förflutna och om hur samhället är beskaffat. Som professionella kulturarvsskapare bidrar vi till att ge olika berättelser legitimitet – det innebär i sig ett stort ansvar som kräver öppenhet och att våra nödvändiga val är förhandlingsbara och sker i en dialog.

Därmed tror jag också på nödvändigheten av att ha en processuell syn på vad "kulturarv är för något". Det håller inte att säga att vi "samlar, vårdar eller visar" ett kulturarv som redan finns klart definierat och avgränsat i samhället. I stället bör man se kulturarv som en kategori och i egenskap av professionella är det vår uppgift att i dialog med omvärlden välja vad som ska placeras i denna kategori.

Med vilka ska då dialog föras? Viktigt att vi söker samarbete med andra än de traditionella aktörerna. När vi talar om allas delaktighet i kulturarvet så bör det inte ensidigt innebära att andra ska göras delaktiga i vårt synsätt – utan också det motsatta – att vi gör delaktiga i deras. Just detta möte tror jag kan vara fruktbart på många sätt.

Vad gäller nya arbetssätt så tror jag generellt på modeller där man i högre grad utgår från frågeställningar och formulerade problem. Utrymme för experiment och provande är viktigt.

ÅTERRAPPORTERING INFÖR 31 MARS 2003 – VÄSTERBOTTENS LÄN

Härmed överlämnas Västerbottens läns förslag på frågeställningar som bör ingå i det fortsatta arbetet med att skapa en agenda för kulturarvet. I materialet som skickats ut till länen har man rekommenderat att lägga tre olika perspektiv på hur kulturarvsfrågor kan diskuteras i en framtida agenda för kulturarvet – ett samhälleligt, ett politiskt och ett professionellt. Vi har valt att följa denna rekommendation. Utgångspunkten för vårt förslag har varit tidigare erfarenheter från arbetet inom Agenda Kulturarv, framför allt genomförda omvärldsanalyser och enkäter. Den slutliga utformningen har huvudsakligen skett genom diskussioner som förts vid de projektbärande organisationerna, dvs Länsstyrelsen, Västerbottens museum, Skellfteå museum och Skogsmuseet i Lycksele. Se även bifogade kommentarer.

1. Kulturarv i ett samhälleligt perspektiv

Mål

Vårt kulturarv, dvs vårt kollektiva minne, skall göras tillgängligare och brukas av fler grupper i samhället.

Prioriterat område

Att medvetandegöra människor om att kulturarvet är ett område som rör och berör alla människor.

Nulägesbeskrivning

I dag är kulturarvsfrågor något som engagerar ett ganska begränsat antal människor, framför allt äldre, välutbildade och föreningsvana. Betydligt fler människor berörs av kulturarvet, direkt eller indirekt, medvetet eller omedvetet. Vad kulturarvssektorn måste arbeta med är att göra fler människor medvetna om kulturarvets betydelse.

Förslag på åtgärder

I framför allt läns museernas samhällsuppdrag bör det tydligt klargöras att man är skyldig att arbeta aktivt i hela regionen. Genom nätverksbyggande kan man skapa kommunvisa kontaktnät som regelbundet träffas för erfarenhetsutbyte. Museerna kan kompetensutveckla kommunpolitiker, tjänstemän, skolrepresentanter, hembygdsföreningar, studieförbund, bya- och intresseföreningar m fl. I gengäld får museerna ta del av aktiviteter, tankar och planer som finns inom olika grupper inom respektive kommun. Med sådana medvetna regionala satsningar ökar möjligheten att nå nya grupper, t ex skolan, som bör vara en prioriterad målgrupp.

2. Kulturarv i ett politiskt perspektiv

Mål

Vårt kulturarv, dvs vårt kollektiva minne, är en resurs. Kulturarvet och kulturmiljön utgör viktiga lokaliseringfaktorer, de skapar identitet och de är nödvändiga för människan.

Prioriterat område

Att *synliggöra* kulturarvet och kulturarvsinstitutionerna, inte minst för beslutsfattare, så att kulturarvssektorn blir en viktigare aktör i det politiska livet.

Nulägesbeskrivning

I dag ses fortfarande stora delar av vårt materiella kulturarv (kulturmiljöer, byggnadsminnen, fornlämningar osv) som en belastning. I stället för att betrakta kulturarvet som en tillgång finns det alltför många, inte minst beslutsfattare, som ser bevarandet som någonting ekonomiskt betungande.

Förslag på åtgärder

Genom att i konkreta (pilot)projekt visa på goda exempel kan ovan beskrivna synsätt förändras. Det räcker inte med att enbart *tala* om kulturarvets betydelse. Kulturarvssektorn måste bli bättre på att samverka med andra sektorer och på så sätt få gehör för sina idéer. Detta kan göras i exempelvis regionala utvecklings- och tillväxtprogram. Ett scenario på nytänkande (pilot)projekt, där kulturarvssektorn tar initiativet och där man använder sig av kulturarvet på ett nytt är följande: Vi har ett stort problem i Sverige – ett ekonomiskt och socialt, kort sagt ett politiskt, problem: allt fler människor blir långtidssjukskrivna. Kulturarvssektorn ställer sig frågan: kan vi hjälpa till att lösa problemet? På regional nivå kontakter förslagsvis museerna olika intressenter (i det här fallet försäkringskassan, landstinget, ev berörd kommun, företag osv) och presenterar sin idé. Det kan t ex vara ett projekt av typen Skog & Historia som hittills mest riktat sig till långtidsarbetslösa. Långtidssjukskrivna (kanske särskilt s k utbrända) som är intresserade av projektet får en möjlighet att pröva på något helt annat, en möjlighet att komma ut och lära känna sitt eget natur- och kulturlandskap. Om projekt av den typen slår väl ut har kulturarvssektorn med all önskvärd tydlighet visat att kulturarvet är en resurs. (När agendan för kulturarvet förverkligats, dvs när medvetandet om kulturarvets betydelse slagit igenom hos både allmänhet och politiker, blir det lättare för kulturarvssektorn att arbeta *förebyggande* när det gäller exempelvis ovan nämnda problem med långtidssjukskrivna. Alltså: när beslutsfattare arbetar medvetet för en god livsmiljö där kulturarvsfrågorna får stort utrymme skapas förutsättningar för en bättre livskvalitet hos människor – något som långsiktigt kommer att hålla de höga sjuktalen nere.)

3. Kulturarv i ett professionellt perspektiv

Mål

Vårt kulturarv, dvs vårt kollektiva minne, är en resurs. Det är en nationell angelägenhet att skydda och vårda denna resurs. Ansvaret för detta delas av alla.

Prioriterat område

Att hävda kulturarvsfrågornas betydelse, internt och externt, genom professionen – på ett nytt sätt.

Nulägesbeskrivning

I dag betraktas kulturarv och kulturarvsfrågor som något svårt, något som gemene man inte begriper sig på. Om målet ovan ska uppnås måste detta synsätt förändras. Under de senaste decennierna har många kulturarvsfrågor decentraliserats och demokratiserats; många beslut som tidigare fattades på regional nivå ligger i dag på kommunerna, men expertisen finns för det mesta på regional nivå. Detta ställer nya krav på kulturarvssektorns expertis.

Förslag på åtgärder

De professionella inom kulturarvssektorn måste sprida sin kunskap till andra på bättre och nya sätt. Genom det arbetssätt som beskrivs under punkt 1, dvs att genom utbildningar höja kompetensen hos bl a kommunernas politiker och tjänstemän, uppnås två saker. Dels känner man sig i kommunerna tryggare i sina beslut, dels har man genom upparbetade nätverk lättare att ta kontakt med den regionala expertisen och/eller andra handläggare/politiker i andra kommuner i frågor som man känner att man ännu inte behärskar. På sikt kan i bästa fall ett sådant arbetssätt också leda till att medvetenheten kring kulturarvsfrågor blir så stor att man på kommunal nivå inser att man borde ha särskilda anställda (typ kommunantikvarier), som kan arbeta över en eller flera kommuner. Kulturarvssektorns roll skulle med en sådan utveckling alltmer övergå från en betoning på expertis till "handledare/vägvisare". Parallellt med denna externa förändring måste de yrkesverksamma inom kulturarvssektorn stärka sin position, till en början med interna insatser. Genom kompetensutvecklingsinsatser kan de yrkesverksamma bli tryggare och tydligare i sina roller. (Kanske vi ska arbeta för att stärka begreppet "antikvarie" – en antikvarie ska i allmänhetens ögon vara något lika självklart som en läkare. Och precis som det finns kirurger och andra specialister inom sjukvården så har kulturarvssektorn sina specialister i duktiga arkeologer, etnologer osv.)

Med vänliga hälsningar

Kulturmiljövården i Västerbottens län, genom

Anders Karlsson

PROJEKTLEDARE AGENDA KULTURARV

FÖR KÄNNEDOM:

Länsstyrelsen, Västerbottens län

Skellefteå museum

Skogsmuseet i Lycksele

KOMMENTARER TILL ÅTERRAPPORTERINGEN

Nedan följer några kommentarer till vårt förslag på frågeställningar som bör ingå i det fortsatta arbetet med att skapa en gemensam agenda för kulturarvet. Det handlar till stora delar om erfarenheter från kulturarvsarbete i Västerbottens län som vi haft nytta av inför detta arbete. Förhoppningsvis hjälper kommentarerna till att öka konkretionen till de föreslagna frågeställningarna.

1. Kulturarv i ett samhällligt perspektiv

Nulägesbeskrivning

Trots att kulturarvssektorn i Västerbottens län anser att man har ett gott samarbete med många grupper i samhället, visar såväl omvärldsanalys som en nyligen genomförd enkät med 600 personer i Västerbottens län att en överväldigande majoritet av befolkningen är ganska ointresserade av och dåligt insatta i frågor som rör kulturarvet.

Förslag på åtgärder

Arbetet med att bygga värdefulla nätverk har påbörjats i Västerbottens län sedan ett antal år, där Västerbottens museum och Skellefteå museum anordnar årliga *museidagar* i olika kommuner. Man bygger också upp *Informations-Öar* i kommunbibliotek till vilken man knyter referensgrupper så som skisserat under punkt 1. Andra värdefulla nätverk har upparbetats med skolan (i samband med ett nytt regionalt läromedel, *SPÅR*, och ett museipedagogiskt projekt) och med olika kulturhistoriska besöksmål inom ramen för det länstäckande natur- och kulturturistiska projektet *Sevärt i Västerbottens län*. Andra framsynta satsningar som syftar till framför allt kompetenshöjning hos allmänheten är Skellefteå museums faktarum *Kunskapskällan* och byggnadsvårdscentralen *Hålla Hus*.

2. Kulturarv i ett politiskt perspektiv

Förslag på åtgärder

I Västerbottens län pågår ett arbete med ett nytt regionalt tillväxtprogram för åren 2004–2007. Där har kulturarvssektorn fått ett bra genomslag, inte bara genom att lyfta fram sina egna sakområden, utan också genom att öppna för samverkan mellan olika sektorer. På motsvarande sätt har kulturarvsfrågorna beretts stort utrymme i det pågående regionala miljömålsarbetet.

Den typ av pilotprojekt som skisseras i punkt 2 kommer vi att försöka arbeta med i Västerbottens län. Här har vi ända sedan 1997 arbetat med Skoglig kulturhistoria som riktar sig till långstidsarbetslösa, och för närvarande pågår inledande diskussioner med bl a försäkringskassan, Umeå kommun och Riksantikvarieämbetet för att utreda vilka möjligheter som finns för att driva ett projekt för långtidssjukskrivna.

Anders Karlsson
PROJEKTLEDARE AGENDA KULTURARV

Norrbottens län

Agenda kulturarv
Norrbottens län
Rapport 31 mars 2003

Genom att studera den interna verksamhetsanalysen, enkäten bland allmänheten, gruppdiskussionerna på kulturmiljökonferensen samt erfarenheter från de kommunbesök som hittills genomförts, har följande framkommit:

1. Allmänheten och kulturarvet

Kulturarvet är något som alla bär med sig men inte alltid är medveten om eller kan sätta ord på. Kunskap och medvetenhet om sitt och andras kulturarv ger trygghet och identitet som i sin tur ger en inre styrka- självsäkerhet/självmmedvetenhet (vilket i sin tur är en positiv kraft i samhällsutvecklingen. Kunskap om kulturarvet är därmed väsentlig både på ett individuellt och ett samhälleligt plan). Det finns behov av och en önskan om att få veta mer bland allmänheten. Medvetenhet och kunskap om kulturarven, minskar antalet konflikter. Folk i allmänhet gör ingen skillnad mellan natur- och kulturmiljö. Kulturspåren mm uppfattas som en naturlig del av naturen.

2. Den offentliga sektorns roll, undantaget de yrkesutövande inom KM- sektorn

De folkvalda har till uppgift att ta tillvara alla gruppers intressen, det allmänna intresset och stimulera det lokala/ individuella intresset. Vid sidan av att de även har en verklig möjlighet att skydda kulturmiljöer i sina planer. Det behövs personal med tid och kunskap för dokumentationer, analys, prioriteringar och information. Den offentliga sektorn skall kunna ge hjälp och stöd till dem som behöver.

3. De professionella KM- arbetarnas roll

De som har kunskap måste kunna dela med sig av den, på ett begripligt sätt. Vara öppen för att ta emot ny kunskap och erfarenheter från andra, dvs. vara en aktiv part i en pågående dialog. Samt söka ny kunskap genom inventeringar, dokumentationer mm. Att ha kunskap betyder att man har överblick och därmed förmåga att prioritera. Vilket är nödvändigt då resurserna är begränsade. Med kunskap kan man även lyfta fram, synliggöra helheten, utan att göra det på bekostnad av någon del. Detta är viktigt i ett län som vårt med tydlig mångkulturell historia.

4. Prioriterade områden (OBS! ej rangordnade eller välformulerade)

Prioriterat område	Hur ser det ur idag	Mål	Åtgärder för att nå målet
Kunskap och medvetenhet om kulturarvets betydelse-politiker och tjänstemän	<ul style="list-style-type: none"> • De flesta politiker har dåliga kunskaper om kulturmiljö/ kulturarv. Ämnet diskuteras inte. I fritidsnämnderna brukar det finnas ett allmänt lokal-historiskt intresse. • Ofta kommer kulturmiljö- tänkandet in för sent i beslutsprocessen. • Många nya ledamöterna i nämnderna efter varje val. Kommunförbundet erbjuder utbildning till nya politiker, men då ingår inte kulturarvet. • Kulturmiljöfrågorna är ofta nämndöverskridande och riskerar hamna mellan ”stolarna”. • Det är svårt att hitta rätt person på kommunerna att fråga i ärenden som rör kulturmiljö, dvs. information når inte fram. • Kulturmiljön värderas lågt i konkurrensen med andra intressen. • Politikerna på kommunal nivå har en nyckelroll på många sätt; dialog med kommun innevånarna, initiera bevarandeplaner/ kommunala kulturmiljöprogram. • När medborgarna vill påverka sin lokalmiljö vänder man sig i första hand till sin kommun. • Kulturmiljöfrågor är politiskt ointressanta. Har svårt att bli profilfrågor då inställningen ofta går rakt över partigränserna. 	<ul style="list-style-type: none"> • Att kulturmiljö- och kulturarvsmedvetenhet finns i alla diskussioner och beslut. • Att kulturmiljöexperter finns i alla kommuner • Att kulturmiljöfrågorna får en politiskt tyngd, som en del av det vidgade miljöbegreppet. • Att kulturmiljöernas potential som tex. turismnäring tas tillvara och ses som en tillgång 	<ul style="list-style-type: none"> • Tätare kontakter mellan museer/ lst och kommunföreträdare. • En obligatorisk utbildningsdag för alla nya politiker. En centralt utarbetad kurs med lokal/regional anpassning, i kommunförbundets regi • Återkommande regionala och lokala temadagar med aktuella ämnen ordnas av lst/museer • Tydliggörande av kulturarvets näringspolitiska potential och betydelse för folkhälsan, t ex. • Varje kommun utbildar en tjänsteman i kulturmiljöfrågor och densamma får ansvar för att kulturmiljövärdens intressen tillvaratas.
Kunskap och medvetenhet om kulturarvets betydelse-massmedia	<ul style="list-style-type: none"> • Det är genom massmedierna som länsinnevånarna får information om kulturmiljö-vård, även om det är väldigt sällan. 	<ul style="list-style-type: none"> • Att alla journalister har ett brett kulturbegrepp. • Att yrkesutövare i kultur-miljösektorn behandlas som andra experter och 	<ul style="list-style-type: none"> • Kulturmiljökunskap på journalistutbildning • mediekontakt på schemat för kulturmiljöstudenter

	<ul style="list-style-type: none"> • Experterna upplever att medierna ofta missuppfattar och lämnar felaktiga budskap. • Kulturmiljöarbetare/ experter är överlag dåliga på att handskas med media och använda denna informationskanal. 	<p>inte som glada idealister</p> <ul style="list-style-type: none"> • Att kulturmiljösektorn nyttjar massmedierna som ett positivt verktyg i informationsarbetet. 	<ul style="list-style-type: none"> • regionala och lokala utbildningsinsatser riktade till aktiva journalister
Kunskap och medvetenhet om kulturarvets betydelse- byggbranschen	<ul style="list-style-type: none"> • Vid renovering och ombyggnation av byggnader vänder sig allmänheten till hantverkare och byggvaruhus, där kunskapen om kulturhistorisk hänsyn, val av material mm är varierande. 	<ul style="list-style-type: none"> • Att kunskapen om KM-sektorns kompetens blir så allmänt känd att vi blir ett faktiskt och nyttjat alternativ till byggbranschen. 	<ul style="list-style-type: none"> • Riktad information centralt/ regionalt/ lokalt
Kunskap och medvetenhet om kulturarvets betydelse- lärare	<ul style="list-style-type: none"> • Läroplanen ger möjligheter till att använda kulturlandskapet i undervisningen. • Kunskapen om KM är liten. • Lärarna saknar ofta lokal förankring. • Lärarna känner sig säkrare med en färdig lärobok. 	<ul style="list-style-type: none"> • Att alla lärare oavsett ämne känner till och använder kulturlandskapet i undervisningen • Att alla elever skall känna sin uppväxtmiljö och egna identitet och andras kulturarv. • Att lärarna ger eleverna möjlighet till igenkännande och förståelse för allas kulturarv 	<ul style="list-style-type: none"> • Nytt moment på lärarutbildningen med kulturmiljöpedagogik • Utvecklat samarbete mellan skolamuseer och hembygdsföreningar • Ta fram ett lättbegripligt studiematerial för de redan aktiva lärarna
Kunskap och medvetenhet om kulturarvets betydelse- Yrkesverksamma i KM-sektorn	<ul style="list-style-type: none"> • Inventeringar och dokumentationsinsatser kan inte genomföras i den omfattning som behövs för att en bra arbete skall kunna genomföras. • Det finns en risk att budskap och information inte når ut därför att man inte talar samma språk/ använder samma begrepp och uttryck. • Det finns behov av att hitta former för att värdera kulturmiljöer • Miljömålsuppföljning- Arbetet med nationella, regionala miljömål är helt nytt. Inom många områden saknas 	<ul style="list-style-type: none"> • Att den regionala KM- sektorn har ekonomiska möjligheter att inhämta kunskapsunderlag. • Att regionen själva kan styra inventerings och dokumentations insatser efter de egna behoven • Att den regionala KM-sektorn har verktygen (pengar, kunskap, kompetent personal, nätverk, kommunikations förmåga mm) att vara den resurs som medborgarna efterfrågar. 	<ul style="list-style-type: none"> • Utvecklat samarbete med naturmiljövården • Använda begrepp som är begripligt för alla • Skapa värderingsinstrument • Långsiktigt planerad inventerings och dokumentationsverksamhet • Behovsriktad dokumentation • Dokumentationsinsatser med bred bas (etnologi, kulturspår, byggnader mm) • Kontinuerlig resurstilldelning • Fler avhandlingar och uppsatser som ökar kunskapen om regionens historia och förhistoria, kanske genom

	<p>kunskapsunderlag och mätinstrument.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pengar till inventeringar och dokumentationer är små eller obefintliga. I nuvarande bidragssystem går det inte heller planera eller styra eventuella resurser efter regionens behov. 		<p>öronmärkta forskningsanslag</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hitta arenor för en ständigt pågående dialog med det omgivande samhället.
<p>Kunskap och medvetenhet om kulturarvets betydelse-allmänheten</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Alla människor bär sitt kulturarv med sig, men ofta finns det en plats som är extra betydelsefull för dem, som symboliserar/ förverkligar deras kulturarv. Denna plats är en kulturmiljö som de har vilja att bevara för framtiden. • Allmänheten pratar inte om kulturarv och kulturmiljö. Dessa begrepp är tämligen okända utanför den sk. sektorn. • I den privata kulturmiljön finns identiteten synligjord. • I den invanda kulturmiljön finns trygghet. • En individ kan i en kulturmiljö uppleva något genuint och bli en erfarenhet rikare. • En kulturmiljö kan fungera som ett dokument/ bevis, då det saknas skriftliga uppgifter. Om kulturspåret försvinner så försvinner kunskapen. • Med kunskap skapas en stark identitet och trygghet vilket i bästa fall leder till färre konflikter och gemenskap • Ingen står på barrikaderna för den samlade kulturmiljön (men för enstaka hotade objekt, kanske) på motsvarande sätt som för naturen. 	<ul style="list-style-type: none"> • En engagerad befolkning som förmår väcka opinion (kulturmiljökramare). • Hembygdsföreningar som är öppna för nya tankar och en ny syn på vad som är hembygd. • Att alla har tillgång till och kunskap om sitt och andras kulturarv. • Att alla har möjlighet att skaffa sig den kunskap de behöver • Att alla som vill har möjlighet att påverka. 	<ul style="list-style-type: none"> • Skolan ger eleverna verktyg för att förstå och inhämta kunskap om kulturarv • Lokala organisationer har resurser att hjälpa allmänheten i deras sökande efter identitet • Kommunerna och biblioteken kan fungera som viktiga mötesplatser • Debattartiklar och insändare i brännande kulturmiljöfrågor skrivna av yrkesverksamma.

	<ul style="list-style-type: none"> • Hembygdsföreningarnas förankring i den traditionella allmogemiljön är tämligen stark. 		
Regional utveckling	<p>Det största hotet mot bevarandet av kulturmiljö och kulturarv i Norrbotten är avbefolkning och att kulturmiljöerna slutar brukas. För att hindra denna utveckling krävs helt andra åtgärder än de som kulturmiljövården förfogar över.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • alla delar av landet ges samma möjligheter att utvecklas och leva vidare • alla människor har möjlighet att bo och verka i sin kulturmiljö • kulturmiljöer av riksintresse tilldelas vid behov, nationella resurser för vård och bevarande. 	<ul style="list-style-type: none"> • Aktivt deltagande i miljömålsverksamheten • Påverka innehållet i de regionala tillväxtprogrammen • Delta i framtagandet av regionalt miljö- och hushållningsprogram för fjällen • Utvärdera mål 1- projekt

Återrapportering till Agenda Kulturarv 31 mars 2003

1. Vilken roll eller vilka roller spelar historia och kulturarv i samhället för olika människor?

I de diskussioner som förts både inom RAÄ och i Agenda-arbetet ute i länen lyfts människors behov av identitet och förankring, samt perspektiv på samhället och samtiden fram som centrala värdebegrepp. Samtidigt tonar också personliga behov fram som kunskapsörst , skönhetsupplevelse, källa till drömmar och kanske också verklighetsflykt som i de livespel som engagerar stora grupper av ungdomar

Men här finns också negativa tendenser som handlar om att enskilda och grupper använder historien för att exkludera andra och marginalisera identitetsbegreppet. I vår tids samhälle med stora omflyttningar inom landet och stor inflyttning från andra länder är det därför väsentligt att artikulera kulturarvsperspektivens positiva kraft när det gäller att skapa samförstånd och bygga nya identiteter.

Att både dokument- och upplevelsevärden i den byggda miljön och kulturlandskapet har stor betydelse för möjligheten att relatera till såväl gårdagens som äldre tiders förhållanden både i den egna närmiljön och i samhället i stort är utgångspunkten för RAÄ:s samhällsuppdrag. Kulturmiljön som arkiv och konkret förmedlare av både kunskap och skönhetsvärden och som krok att hänga historiska berättelser på står därvid i fokus.

I samhällsansvaret för kulturmiljön ligger en självklar tyngdpunkt på insatser för att för dagens människor och kommande generationer skydda, dokumentera och vårda den samt att göra dess värden kända och angelägna. Dessa kärnområden för kulturmiljövärden kompletteras i dag också av ett samhällsplanerings- och näringsidkarperspektiv där kulturarvets roll som kraftkälla och resurs för regional och lokal utveckling samt människors val av livsmiljö får ökande aktualitet.

2. Vad är det som motiverar att den offentliga sektorn ska ägna sig åt kulturarv och historia?

Ytterst handlar samhällsansvaret om att bred kännedom om framväxten och utvecklingen av vårt samhälle utgör en garant för bevarandet av demokratiska värden och utvecklingen av ett civilt humant samhälle.

Att samhällets minnen, materiella likaväl som immateriella, därför skall göras begripliga och tillgängliga för alla utgör grunden i kulturmiljövårdens uppdrag.

3a Vad bör RAÄ:s roll vara när vi arbetar åt samhället och medborgarna?

RAÄ skall som central kunskapsbas och nätverksnod svara för att kunskap och kompetens kring kulturmiljön, dess förvaltning och potential är tillgänglig och utnyttjad av såväl politiker och professionella som enskilda människor. I rollen som centralt verk ingår tillika att svara för en nationellt övergripande myndighetsroll där ledorden är riktninggivande, stödjande och stimulerande. RAÄ:s uppgift är också att genom strategisk framförhållning och omvärldsbevakning vara opinionsbildande och verksamhetsutvecklande.

Hur dessa uppgifter skall slutligt formuleras, inbördes prioriteras och konkretiseras återstår. I våra interna diskussioner har följande arbetsfält hittills utgjort en matris för sorteringen av uppgifter:

- RAÄ:s roll som myndighet i förhållande till andra aktörer inom kulturarvsektorn
- RAÄ:s roll som myndighet i förhållande till medborgarna
- RAÄ:s roll som myndighet i förhållande till samhället/i samhällsprocesser
- RAÄ:s roll på en konkurrensutsatt marknad
- RAÄ:s interna verksamhetsutvecklingsprocess

3b Vad är vår uppgift?

RAÄ:s uppgift är att med överblick över kulturmiljöområdet och faktorer inom andra områden som kan påverka detta - i första hand nationellt men även internationellt - i enlighet med de uppdrag som uttrycks i instruktion och regleringsbrev göra kulturarvet angeläget och tillgängligt för envar. Primärt är därvid att i pågående samhällsutvecklingsprocesser föra in ett humanistiskt perspektiv på det långsiktigt hållbara samhället.

3c Vad är visionen för framtiden?

Visionen är att RAÄ har stort förtroende hos politiker, professionella och allmänhet som en kompetent och tillförlitlig myndighet som är inspirerande, pådrivande och samlade i arbetet för ett stärkt och brett kulturmiljömedvetande i samhället.

3d Vilket önskat tillstånd vill vi uppnå?

En framtida önskebild är ett samhälle där ett utbrett historiemedvetande och engagemang för kulturarvsfrågor hos andra aktörer och folk i gemen aktivt bidrar till en positiv demokratisk samhällsutveckling och gemensamt ansvarstagande för kulturmiljön. Viktigt är därvid att RAÄ:s centrala roll i samspelet med övriga kulturarvsinstitutioner på regional och lokal nivå vidareutvecklats i stabila och engagerande verksamhetsformer. I den bilden ingår RAÄ:s roll som energigivare i ett nätverk med andra centrala institutioner, organisationer och myndigheter där var och en av dessa utvecklats sådana egen kompetens inom kulturmiljöområdet att ett reellt ansvarstagande sker inom respektive institutions/organisations/myndighets verksamhetsområde.

Som exempel infogas här dels en fragmentarisk sammanställning av de framtidsbilder som skisserades i höstens interna diskussioner och som under våren skall bearbetas till konkreta strategier, dels den bakomliggande viljeyttring som återfinns i de strategiska ställningstaganden RAÄ gjorde i 2002 års omvärldsanalys relaterat till de där identifierade samhällstrenderna:

Vi diskuterar aktivt värdefrågor, vågar vikta saker mot varandra samt föra en diskussion kring detta. Vi har skapat en tydlig bild externt vad RAÄ står för och gör medvetna val i vårt arbete. Vi deltar aktivt i samhällsdebatten, skapar opinion och bidrar med perspektiv på samhällsfrågor. Kulturmiljöfrågorna står högt på den politiska agendan och det finns en insikt om kulturarvets betydelse för att stärka demokratin.

Vi verkar för att stärka medborgarinflytandet i de beslutsprocesser som vi är en del av bl.a i form av ökad insyn, tydliga och genomskådliga beslutsgångar, överklagandemöjligheter. Stödet till ideell kulturarvsverksamhet har förbättrats och människor tar aktiv del i arbetet för ett bevarat och försvarat kulturarv. Det arkeologiska materialet och dess platsanknytning utnyttjas i högre grad för att ge historiska, och även mångkulturella perspektiv, på aktuella frågor och företeelser i dagens samhälle. Vi arbetar för att aktivera och stötta kommunerna i kulturmiljöarbetet. Vi är drivande i arbetet med att skapa en kulturmiljöportal på webben som är lättillgänglig och överskådlig och producerar tillsammans med skolan pedagogiskt material och studiehandedningar kring olika kulturmiljöer. Vi har ett utvecklat samarbete med skola, universitet och högskola och historia och kulturarv har fått ökad tyngd i läroplanen och inom FoU.

Vi har funnit vår roll i arbetet för en hållbar utveckling och kulturmiljöfrågorna har även fått genomslag inom övriga politikområden på ett betryggande sätt. Rollfördelningen mellan nationell/regional/lokal nivå i detta sammanhang är utredd. Kulturmiljövården är den drivande kraft som förväntas av oss och utgör en resurs för en miljömässigt hållbar utveckling. Vi driver i högre grad kulturmiljöfrågorna även genom andra och samverkar i högre grad med exploaterings- och produktionsintressena.

För att möta att den nationella politiska nivåns relation till den lokala, den regionala samt EU-nivån förändras har vi verkat för att tydliggöra roller och ansvarsfördelning mellan RAÄ, länsstyrelser, läns museer och kommuner. Vi har etablerat tydliga samverkansformer med de nya regionförbunden och kulturmiljön ses som en resurs i den regionala utvecklingen. Flertalet av kommunerna har kulturmiljökompetens och resurser att axla ett större ansvar. Vi har hittat ett väl fungerande samarbete med läns museerna för att göra kulturmiljövården mer framträdande i publikverksamheten. Vi medverkar till att samarbetet inom EU när det gäller kulturarvsfrågor har utvecklats och förbättrats och deltar aktivt i det internationella kulturmiljöarbetet.

För att möta tendensen om ett allt mer mångkulturellt samhälle har vi byggt upp kompetensen kring mångkulturella frågor bland personalen och engagerat och anställt fler personer med utländsk bakgrund. Ett mångkulturellt perspektiv genomsyrar hela verksamheten och delar av vår publiceringsverksamhet riktas mot andra grupper, på flera språk.

Utdrag ut 2002 års omvärldsanalys

Ett gränslöst samhälle - mångkulturella möten och möjligheter

RAÄ skall med utgångspunkt i det mångkulturella perspektivet aktivt motverka rasism och främlingsfientlighet genom att göra nya grupper delaktiga i kulturarvs- och kulturmiljöarbetet.

Demokratisering, delaktighet och tillgänglighet - kulturarv i nya former och för nya grupper

RAÄ skall aktivt bidra till ett demokratiskt förhållningssätt i samhället genom att lyfta fram det ideella engagemanget samt prioritera dialog och ökad delaktighet för olika grupper i samhället i arbetet med att identifiera, tolka och ta till vara kulturarvet.

Mot en långsiktigt hållbar utveckling - livsmiljö i ett humanistiskt och historiskt perspektiv

RAÄ:s kulturmiljöarbete skall bidra till en långsiktigt hållbar utveckling genom att verka för humanistiska och historiska perspektiv och en utvecklad miljösyn i strävan mot "det goda livet".

Regioner i nya former- samverkan och särprägel

RAÄ skall medverka till att stärka kulturmiljöområdet på regional och lokal nivå genom att understödja regionalt anpassade lösningar, utveckla sin expertroll samt prioritera funktionen som samordnare och nätverksbyggare.

4 För att ta oss dit är följande områden prioriterade

I den process som pågår inom RAÄ i Agenda-arbetet är ett primärt mål, att med bredast möjliga förankring i organisationen, ta fram en strategisk plan för den egna verksamheten. Arbetsprocessen beskrivs i bilaga 1.

I det skede vi är idag när vi är på väg mot en konkretion av vad de ambitioner och framtidsbilder vi diskuterat skall leda till när det gäller vårt arbetssätt och våra prioriteringar är följande fem huvudstråk i vårt uppdrag i fokus för vår diskussion:

- Vårt ansvar för att frågor om historieanvändning, värderingar och attityder hålls levande i den egna organisationen, inom sektorn och ute i samhället
- Vårt arbete med att påverka och vara delaktiga i samhällsprocesser
- Vår roll som nätverksnod och metodutvecklare för olika typer av specialistkunskap och kompetens.
- Vårt ansvar för riksöverblick, utvärdering och effektbedömningar
- Våra fönster och dörrar mot allmänheten.

I arbetet med att formulera en önskad bild av framtiden där frågorna om vårt kulturarv har fått ökat genomslag och en framskjuten plats i den allmänna samhällsdebatten diskuteras dessa områden med utgångspunkt i RAÄ:s roll och uppdrag som centralmyndighet satt i relation till de uppdrag och roller som länsstyrelser, läns museer, kommuner och frivilligorganisationer har.

Att de ovan valda perspektiven på vår verksamhet har stor betydelse för hur vi skall arbeta finns det bred uppslutning kring, men det kvarstår att utmejsla de vägar och verktyg RAÄ bör välja. Det därför inte trovärdigt att redan nu i denna rapportering formulera konkreta mål och åtgärdsval utan fördjupad problematisering och konsekvensanalys. Detta arbete som kommer att genomföras under våren 2003 avser vi parallellt stämma av med och förankra i de programförklaringstankar som växer fram inom det externa Agenda-arbetet.

Bilaga

Arbetsprocessen

Bakgrund

Inom ramen för det nationella projektet Agenda Kulturarv har Riksantikvarieämbetet (RAÄ) genomfört ett två årigt projekt kallat "Akintern", projektet har haft som syfte att analysera och diskutera myndighetens uppdrag, arbetsformer och roller i samhället. Målsättningen med arbetet är att finna goda samverkansformer med övriga samhällssektorer, med verksamma inom kulturarvssektorn, med ideella organisationer och med andra medborgare i samhället. Ett konkret resultat av projektet är utarbetandet av en strategisk plan för myndigheten.

AKintern har utgjort en integrerad del i all verksamhet inom myndigheten under året. RAÄ har finansierat en projektledare/projektsekreterare på halvtid för att leda arbetet. Dessutom har varje avdelning deltagit med 1-2 representanter i en arbetsgrupp, vilken har fungerat som ett beredande och planerande organ. Representanterna i arbetsgruppen har haft i uppdrag att fortlöpande återkoppla till sina kolleger på respektive avdelning och har avsatt ca 10-20% av sin arbetstid för uppgiften. Målet är att samtliga medarbetare ska ha haft möjlighet att delta i diskussionen och påverka utvecklingsarbetet.

Arbete har till stor del varit inriktat mot att utarbeta en strategisk plan för myndigheten. Som arbetsmetod valdes ett bottom-up perspektiv där samtliga medarbetare har getts möjlighet att aktivt delta i processen. Som utgångspunkt för diskussionerna valdes den omvärldsanalys som RAÄ lämnade till regeringen den 1 april 2002, kompletterad av den opinionsundersökning (SCB) som genomfördes våren 2002. Under maj och juni genomfördes två interna seminarier, där 240 medarbetare deltog. Syftet med seminarierna var att fördjupa diskussionen kring RAÄ:s roll och uppgift och de ställningstaganden som presenterats i omvärldsanalysen diskuterades och konkretiserades i avdelningsövergripande arbetsgrupper. Resultaten sammanställdes i en diskussionspromemoria som presenterades för samtliga avdelnings- och enhetschefer och under den diskussion som följde identifierades myndighetens olika roller.

Under september/oktober gavs arbetsgrupperna från seminarierna vid Hasselbacken möjlighet att återträffas för att diskutera resultatet från vårens seminarier och avdelnings- och enhetschefernas diskussion. Parallellt fördes motsvarande diskussioner vid UV:s regionkontor. De synpunkter som framkom vid gruppdiskussionerna bearbetades under hösten av AK:intern-arbetsgruppen och ett första utkast togs fram. Förslaget bearbetades avdelningsvis under januari 2003 och de synpunkter som kom in från avdelningarna har tillsammans med övrigt underlagsmaterial resulterat i den ramstruktur för det fortsatta arbetet som presenteras nedan.

Arbetet inom AK:intern kommer successivt att integreras i RAÄ:s löpande verksamhetsutveckling och den strategiska planen kommer därvid att fungera som överordnad ram för avdelningarnas verksamhetsplanering fr.o.m. 2004.

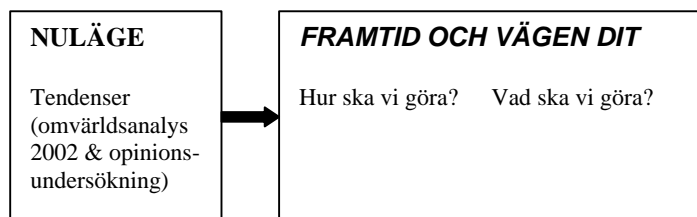
Problemorientering

Arbetet inom ramen för projektet AK:intern har till stor del haft karaktären av en sökande process, där mycket resurser har lagts på att finna formerna för ett strategiskt

utvecklingsarbete som utgår från ett brett medarbetarinflytande. Under arbetets gång har flera intressanta synpunkter framkommit och viktiga frågor rests som medfört att vi valt att utveckla och revidera modellen för strategiarbetet.

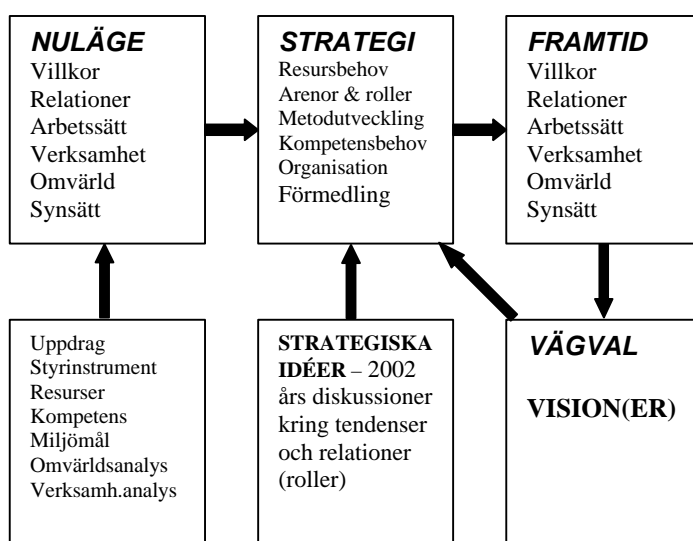
Den första fasen av utvecklingsarbetet fokuserade på hur - och vad ska vi göra i för att möta tendenserna i omvärldsanalysen. En mängd förslag till strategiska prioriteringar/vägval kom fram i samband med Hasselbacksseminarierna våren 2002. Med utgångspunkt från förslagen formulerades ett antal strategiska val som grupperades utifrån myndighetens olika roller.

I detta skede kan processen illustreras med nedanstående figur:

Under höstens fördes en fortsatt diskussion kring tendenserna i omvärldsanalysen. Diskussionerna handlade om fortsatt diskussion kring begrepp som "mångkultur", "kulturarv" och "demokratisering". Vad menas egentligen med ett "gränslöst samhälle"? Det underlag som redovisats visar tydligt på problemen, däremot förmedlar kommentarerna till var vi står idag, vilka omvärldsfaktorer som påverkar oss och vilken roll vi vill spela i framtiden en splittrad bild. Att synen på RAÄ roll i framtiden krävde fortsatt genomarbetning var tydligt liksom att samtalen inom RAÄ och i sektorn behöver fördjupas och konkretiseras i vad gäller vilka förväntningar och krav som följer av komplexiteten *bevara - utveckla*.

Med beaktande av avdelningarnas redovisningar och inspel utarbetades en strategimodell för det fortsatta arbetet.

När materialet bearbetades med utgångspunkt från strategimodellen framkom det tydligt att nulägesbeskrivningen behövde breddas och fördjupas, vilket i första hand kommer att ske genom avdelningsvisa verksamhetsanalyser. Dessa analyser skall vara klara i mitten av maj 2003.

Vidare behövde en tydlig vision och framtidsbild formuleras. Nästa steg i det interna utvecklingsarbetet var därför att ge samtliga medarbetare möjlighet att diskutera framtidsfrågor. Vid två internseminarier i början av mars diskuterades frågan: "Vilken framtid vi (RAÄ) vill verka i?" Som bränsle till diskussionerna fick några medaktörer inom kulturarvssektorn (läns museer, länsstyrelsen och kommunförbundet) ge sin syn på vilka roller och uppgifter RAÄ bör ha i framtiden.

Gruppdiskussionerna utgick från fem områden som arbetsgruppen för det interna Agenda Kulturarvs arbetet identifierat som strategiskt viktiga för framtiden.

1. Våra fönster och dörrar mot allmänheten.

Personlig kontakt via t ex

- RAÄ:s fastigheter
- Östra stallets infocenter
- Konserveringsverksamheten
- Arkeologiska undersökningar och inventeringar

Kontakt via Webb och andra media t ex

- Kulturmiljöportal
- Böcker och tidskrifter
- Tv, film etc

2. Vårt arbete med att påverka och vara delaktiga i samhällsprocesser

T ex 24 timmars myndigheten, EU-perspektiv/direktiv, integrations och demokratiprocesser, miljömålsarbete, hållbar utveckling, regional omvandling, fysisk planering etc.

3. Vår roll som nätverksnod och metodutvecklare för olika typer av specialistkunskap och kompetens.

T.ex. Konservering, byggnadsvård, dokumentation, utvärdering, specifika kulturhistoriska kunskapsfält etc.

4. Vårt ansvar för riksöverblick, utvärdering och effektbedömningar

T ex lagtillämpning, beslutsunderlag, vård- och inventeringsmetoder, remissunderlag, dokumentation och undersökningar

5. Vårt ansvar för frågor om historieanvändning, värderingar och attityder hålls levande bland professionella och ute i samhället

T ex verktyg, nätverk, kanaler, insatser etc.

Uppgiften till grupperna var att formulera en önskebild av framtiden där frågorna om vårt kulturarv har fått ökat genomslag och en framskjuten plats i den allmänna samhällsdebatten. Diskussionen skulle utgå från RAÄ:s roll och uppdrag som centralmyndighet satt i relation till de uppdrag och roller som länsstyrelser, läns museer, kommuner och frivilligorganisationer har.

Resultatet av internseminarierna visar att de föreslagna områdena anses vara av stor betydelse för framtiden, men också att det internt finns olika syn på vilka vägar RAÄ bör välja i relation till de prioriterade områdena. I de efterföljande interna diskussionerna, inom såväl arbetsgruppen som ledningsgruppen, har det också framkommit att det i dagsläget är för tidigt att formulera konkreta mål och åtgärdslistor inom ramen för de föreslagna områdena och att en fördjupad problematisering och konsekvensanalys är en del av det återstående arbetet under våren 2003.

DOKUMENTATION FRÅN SEMINARIUM OM KOMMUNALT KULTURMILJÖARBETE

KOMMUNERNAS ANSVAR FÖR KULTURMILJÖN
KERSTIN LUNDBERG, SVENSKA KOMMUNFÖRBUNDET

Den 25 mars anordnade Kommunförbundets kultur- och fritidssektion med stöd från Agenda Kulturarv en seminariedag kring kommunalt kulturmiljöarbete.

Bakgrunden till seminariet var att Föreningen Sveriges Länsantikvarier kallat ett jubileumsseminarium med anknytning av att föreningen hade bildats 25 år tidigare i Vadstena efter att länsantikvarietjänster inrättats vid alla länsstyrelser året innan.

Vid sidan av själva firandet ville man diskutera "Har var det tänkt och hur blev det?" Agenda Kulturarv stöttade evenemanget ekonomiskt under förutsättning att seminariet dokumenterades och redovisas på Agenda Kulturarvs seminarium i maj.

I samband härmed uppkom idén att anordna motsvarande seminarier med länsantikvarier och med kommunala företrädare.

Det går smällertid inte att fastställa något fodelssår för det kommunala kulturmiljöarbetet. Kommunerna har sedan lång tid – i större eller mindre utsträckning – arbetat med dessa frågor. Några viktiga årtal är Byggnadsverklämsen 1975 samt Kulturmiljöproppen 1987/88 och första tillkomsten av plan- och bygglagen 1987. I Stockholm anställdes den första antikvarien redan 1937 för att fungera som stadens representant gentemot staten. Kommunala museer har funnits under hela 1900-talet och särskilda antikvarietjänster inrättades i en del kommuner med början redan på 1960-talet för att bli mer varierat under 1980-talets högkonjunktur.

Vad är egentligen kommunalt kulturmiljöarbete?

Svaret är inte helt enkelt.

Om man inte begränsar kulturmiljö till enbart kulturhistoriskt värdefull miljö utan ser det som något som inbegriper i stort sett all den byggda miljön, är kulturmiljöfrågor en angelägenhet för de flesta kommunala nämnder och förvaltningar. Kerstin Lundberg presenterade en uppställning ur skriften "Kontinuitet och bebyggelse", enligt vilken kommunernas ansvar för kulturmiljön består av fyra delar. Den första är

"*Justisk planering och nybyggnadsbehov*" - en uppgift för i första hand kommunfullmäktige och byggnadsnämnden.

Den andra är

"*Förvaltningen av den befintliga, offentliga miljön*, (gator, borg och parker) - i den kommunala organisationen ett ansvar för framför allt gatu-, fastighets- och parknämnderna och deras förvaltningar medan frågor rörande utsmyckning i allmänhet ligger på kulturnämnden.

En tredje del är "*Navetghetologen* och den fjärde är vad vi kallat "*Den allra rikliga kulturen*" - ett frivilligt kulturpolitiskt ansvar som framför allt kulturnämnden arbetar med. (en god livsmiljö, identitet etc.)

Uppställt på detta sätt blir det tydligt att kulturmiljöfrågorna är en stor och viktig del i det kommunala arbetet och inte en angelä-

genhet för enbart kultursektorn. Det kan lika lite vara en angelägenhet för enbart byggnadsnämnden utan måste ses som en helhet där många nämnder och förvaltningar har ett delat ansvar. Kulturvården eller kulturella aspekter måste synliggöras mer i dessa sammanhang och därför är den antikvariska och kulturella kompetensen viktig.

ANSVAR UPPGIFTER	
• Planering och utvecklingsarbete	• Plan- och byggnadsnämnden • Kommunfullmäktige • Kommunstyrelsen
• Fastighets- och offentlig miljö	• Förvaltningsenheten • Fastighetsnämnden • Kulturbyrån
• Navetghet	• Kulturnämnden • Kommunfullmäktige • Kommunstyrelsen
• Den allra rikliga kulturen	• Kulturbyrån • Kulturskolan • Kultursamfundet

DEL - BASEN FÖR DET KOMMUNALA KULTURMILJÖARBETET
MARIANNE RABERG, STADSANTIKVARIER I STOCKHOLM

Marianne började med att slå fast att det ställiga inflytandet när det gäller kulturmiljö endast kan vara begränsat. All den normala omsorgen sköts av kommunen.

I Stockholm har man en särskild statsmuseinämnd och stadsmiljöförvaltning. Under denna hör kulturmiljöavdelningen, som är stadens experientorg i arkeologiska och byggnadshistoriska frågor med uppgift att bidra till kunskapsuppbyggnaden och svara för kompetensen inom detta område.

I Stockholm finns politiska beslut om hur kulturmiljöfrågorna ska hanteras. I omfattande inventeringar

har redovisats bebyggelsen indelat i tre olika kategorier:

1. *Byggnader av byggnadsminnesklass*
2. "*3:12 byggnader*" och
3. *Övriga "3:10 byggnader"*

Medan byggnadsminnen (som det inte finns många av i Stockholm) är en fråga för länsstyrelsen, är 3:12-byggnader kulturmiljöavdelningens angelägenhet och 3:10-byggnaderna" stadsbyggnadskontorets. Inventeringarna och klassificeringarna finns redovisade på kartor, den senaste kartan från 1996. Det finns förstås ett ständigt behov av uppdatering och revidering.

Inom kulturmiljöområdet upplever man i stort sett att deras synpunkter blir väl tillgodosedda. Trots att man i Stockholm har så jämförelsevis mycket resurser och väl utarbetade rutiner, förklarar Marianne, så har man ingen möjlighet att klara det av riksdagen uppsatta målet om att 25% av den kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsen ska vara skyddad senast 2010. Det skulle kräva betydande resurstillskott både att skydda 25% av de inventerade byggnader och att få samtliga byggnader i förtroendet inventerade.

HELSINGBORGSMODELLEN

Under de två senaste åren har en arbetsmetod kring varsamhetsfrågor utvecklats mellan Helsingborgs stads fastighetsförvaltare och Kulturmagasinet/Helsingborgs museer. Metoden har främst tillämpats vid ombyggnader och förvaltningsfrågor rörande stadens byggnadsminnen men även för andra byggnader.

Metoden innebär ett arbete med externfinansierad uppdragsverksamhet vid sidan av de stora institutionerna i Skåne. Uppdragsgivare är framför allt det affärsdrivande kommunala fastighetsbolaget, Klänfastigheter och privata, bostadsnärade fastighetsföretag.

Genom att systematiskt arbeta med antikvariska förundersökningar uppnås tydliga riktlinjer för varsamhet i samband med projekteringen och man behöver inte göra ändringar i efterhand. Skyddsvärdet tydliggörs och fastighetsägaren/förvalaren och myndigheterna får ett gemensamt beslutsunderlag att grunda sin bedömning på och därmed också analysverktyg att grunda sitt beslut på.

Antikvariska förundersökningar har lett till att uppdraget från exploatören till antikvarien utökas. Det kan innebära konsultarbete i anslutning till projektering eller bistånd i upprättande av handlingar åt exploatören gällande varsamhetsaspekterna. Arbetsmetoden har inneburit att uppdragsvolymen har ökat de senaste två åren och kulturmiljöavdelningen på Kulturmagasinet har vuxit från 1,75 tjänst till 3 heltidstjänster. Det finns dessutom behov av att anställa ytterligare en person.

KULTURMILJÖN I PLAN OCH BYGGSYSTEMET LENA BOOX, RIKSANTIKVARIERÄMBETET

Lena Boox har på Riksantikvarieämbetets uppdrag - inom ramen för metodutveckling inom miljömiljöarbetet - undersökt kulturmiljöarbetet i tio kommuner. Med utgångspunkt i översiktsplanen har hon gått igenom det underlagsmaterial som finns, hur man arbetat med säkerställande av i öp utpekade områden i områdesbestämmelser och detaljplaner och slutligen hur man hanterar bygglov och byggnadsmålan.

Undersökningen har genomförts i Gävle, Fagersta Hudiksvall, Häljedalen, Jokkmokk, Målinda, Ockelbo, Skara, Sundbyberg och Uppsala.

Lena påpekar att det är stora

skillnader mellan de olika kommunerna och hur de behandlar kulturmiljön i planeringen. De stora kommunerna har naturligt nog mer resurser och mer kompetens och mer planuppdrag. Det finns också stora skillnader beroende på om man har en kommun som minskar eller ökar sin befolkning.

Generellt sett, menar Lena, att underlagsmaterialet i dag är föråldrat. Inventeringarna är ofta från 1980-talet. En del kommuner har inte i öp uttalat att man ska säkerställa värdefulla områden. Ändå tycker Lena att plandelen fungerar bättre än bygglov och byggnadsmålan. I den trestegsriktet

som Lena visar, pekar hon på att processen egentligen slutar efter bygglov.

En skriftlig rapport kommer i vår.

KOMMUNENS KOMPETENS INOM KULTURMILJÖOMRÅDET GRUPPDISKUSSIONER

Förmiddagens gruppdiskussioner handlade om tillgången på kompetens - både i form av underlagsmaterial och personal. Det handlade också i en del grupper om rutiner för kulturmiljöarbetet och relationerna tjänstemän och politiker.

Det är framför allt i stora kommuner som Stockholm, Västerås och Helsingborg som kulturmiljöfrågorna är relativt väl definierade. Behovet av en tydlig gräns mellan politiker och tjänstemän understryks. Av några uppfattades politikerna som ointresserade, av andra som alltför intresserade och benägna att ha synpunkter på värderingsfrågor. Vikten av att låta politiker att se kulturmiljöfrågor som en resurs påpekades.

Merparten av de kommuner som deltog i seminariet var sådana som har egen kompetens inom området. I Falun och Borås är tjänster-

na relativt nya och i Örebro har tjänsten återbesatts efter fem år.

Man diskuterade organisationsfrågor en hel del. När kulturförvaltningarna byggdes upp en gång med början på 70-talet kom de att i huvudsak bygga på biblioteken. Kulturmiljöfrågor finns inte naturligt med där varför många kommunantikvarier/motiv fortfarande känner sig ganska ensamma på en kulturförvaltning som förutom med biblioteksfrågor arbetar mycket med barnverksamhet, bickrag och programverksamhet. Utvecklingen går i kommunerna bort från rena kulturnämnder och förvaltningar och vi ser en större variation av nämnderorganisationer. Kulturfrågorna läggs samman med tex utbildningsfrågor. Detta gör kulturmiljöfrågorna än mer osynliga. Bland antikvarierna förekommer många att vara knutna

till stadsbyggnadskontoret. Fördelarna är att man får arbetskamrater som arbetar med i stort samma frågor och man kommer in tidigt i olika planeringsprocesser. Nackdelen är att det är svårare att göra kulturmiljöfrågorna politiskt synliga som nämndredden. När man finns på en kulturförvaltning kan kontroversiella ärenden tas upp i nämnden och därmed också få en politisk behandling.

Från många kommuner höll man med Lena Boox om att underlagsmaterialet i form av inventeringar ofta var föråldrat. Problem att få fram pengar till nya eftersom det kostar mycket pengar. I Göteborg hade man räknat ut att det skulle behövas 14 miljoner för att uppdatera deras underlagsmaterial. Det tycktes också fungera bättre med samarbetet i planredden än i bygglovfrågor där man oftare saknade rutiner.

KOMMUNENS ROLL FÖR MEDBORGARINFLYTANDET
SÖREN HOLMSTRÖM, AVDELNINGEN FÖR KULTURVÅRD

Sören Holmström, antikvarie och doktorand vid avdelningen för kulturvård vid Göteborgs universitet och med ett förflutet som kommunantikvarie i Luchvka, talade om Kommunens roll för medborgarinflytandet.

Han började med att skilja på olika antikvariska arbetsfält, olika "sandlådar" relaterade till lagstiftningen.

1. Kulturskenskogen, som står för det museala (kulturmnesvård)

2. PBL A

Riksnatessen/3:12 som är ett gränsområde och står dels för det museala dels för en kulturell process. Här behövs förekommer? Medborgardialog

3. PBL B

ÖP/FördjÖP/ÖB/detaljplan som är ett kulturbygge/

kulturell process. Här behövs/förekommer både medborgardialog och infly-
lande.

Sören började med att ställa frågan om vilka brukarna är och vad de intresserar sig för.

Han menade att det kan vara lokala föreningar, est-sjålar, politiker och gapnar som gör sig hörda. Det är inte säkert att de är representativa för allmänheten.

Sören menade också att medborgarna är intresserade. De är intresserade av "sin egen historia" "sina egna känslor och upplevelser av hemorten" "sina egna idéer om hemortens framtid.

Deras kunskap och upplevelser är viktiga för att identifiera kunskaper, upp-

levelser och idéer som inte antikvarien känner till och för att identifiera miljökväligheter som antikvarien inte kan se. Den professionella antikvarien behöver alltså medborgarnas kunskaper och de behöver antikvarierna. Det är viktigt att arbeta *utifrån*, att bygga upp ett nätverk (lokalt, kommunalt och regionalt) samt att ta fram ett gemensamt planeringsunderlag och utveckla en metod för lokalt producerad dokumentation. Ett sådant samarbete förutsätter antikvarisk närvaro på lokal nivå under lång tid. Ett sådant samarbete innebär inte - som en del tror - ett hot mot kommunantikvarien och gör denne överflödig. Tvärtom, anser Sören, förutsätter den långsiktig antikvarisk närvaro och ökar efterfrågan.

OM PBL

En fråga som ställdes till grupperna var om man lever upp till de krav PBL ställer och om PBL är det verktyg som kommunerna behöver. I huvudsak tyckte man i gruppdiskussionerna att PBL räckte till och att det inte behövs ytterligare skyddsformer. I någon grupp ansåg man att man inte levde upp till det som finns i lagen. Kunskapen om PBL skiftar också från kommun till kommun. Bland antikvarier är kunskapen om PBL bättre om man sitter på stadsbyggnadskontoret, menade någon. Man sade också att det inte räcker med lagstiftning. Måste lika viktigt är en levande dialog och goda kontakter.

MEDBORGARINFLYTANDEGRUPPDISKUSSIONER

I en av dagens diskussionsgrupper slog man fast att det finns ett allmänt intresse för kulturmiljövärden och menade att det är fler som är intresserade av historia och kulturmiljö än av kultur. Man bör lära av naturvärden hur man får ökade resurser.

I en annan grupp menade man att lokal historia och kulturmiljö är ett pyrande intresse hos befolkningen, något som tjänstemännen tydligt märker, men som politikerna inte riktigt uppmärksammar.

Från flera kommuner lämnades exempel på hur man arbetade för att öka intresset. Ett sätt är att arbeta tillsammans med hembygdsföreningar och byalag, ett annat att, som i Göteborg, knyta till sig föreningar och enskilda sakkunniga som granskar planförslag och avger yttrandet som går med till kultur-

nämnden. Konflikter som till exempel en kontroversiell rivning eller en okänsligt dragen väg väcker medborgarintresse. Politikerna lyssnar till allmänheten/ gräsrotterna medan tjänstemännen snarare lyssnar till de professionella synpunkterna från länsstyrelse, länsmuseum och kommunantikvarie.

Det kan också vara så, menade några, att det finns en rädsla hos länsstyrelser och läns museer för kraften i det lokala engagemanget och i många kommuner tycker man det är jobbigt med för mycket debatt.

Någon ansåg att kommunerna i allmänhet var för dånliga att mäta resultaten av sin verksamhet. I Marks kommun hade man undersökt hur nöjd allmänheten är med bygglovhanteringen och i Eskilstuna (Torshälla kommunedel) hade man ut-

liner för att hantera inkomna synpunkter på kommunens arbete. Alla skulle få svar inom tre dagar - i alla fall besked om att man tagit emot meddelandet och hur man hanterat det.

En grupp diskuterade huruvida den centrala nivån, läns Råd, skulle ha direkt kontakt med medborgarna. En sådan inriktning innebär att kommunernas roll undergrävs. Människor engageras i olika frågor och sedan kanske inte kommunen kan leva upp till deras förväntningar. Stor del av gruppdiskussionerna lönades kompetens i kommunerna, något som uppfattades som en viktig fråga. De flesta kommuner som deltog i seminariet representerades av kommunantikvarier, varför professionens uppfattningar i stor utsträckning kom att präglade diskussionerna.

OM AGENDA KULTURARV

En grupp tog upp Agenda Kulturarv och reagerade mot upplägget även om man tyckte målsättningen var bra. Man framhöll att alla nivåer inom sektorn har viktiga uppgifter men att det är kommunen som är länken mellan kulturmiljövärdsdelningen och medborgarna. Det kommunala perspektivet borde funnits med tydligare i Agenda Kulturarv.

Tack Agenda Kulturarv för stödet till detta seminarium som fylldes en viktig funktion och som uppskattades av deltagarna.

I september 2002 inbjöd Västra Götalands kulturskretariat tillsammans med Kommunförbunden till en konferens för att diskutera "Hur kommunerna ska kunna dra nytta av den nya organisationen för arbetet med natur- och kulturarvet i regionen." Det var i samband därmed helt klart att frågan var möjlig att besvara, alla kommunerna i Västra Götaland har olika behov utifrån sina lokala förutsättningar.

Kommunförbundet Skaraborg har satt igång ett projekt i syfte att kommunerna ska bli bättre att formulera sina behov och önskemål, dvs bli bättre beställare.

Projektet innebär att varje kommun diskuterar sin uppfattning, varefter samtliga femton skaraborgskommuner deltar vid ett möte där regionen presenterar sin samsamarbetsplan. Därefter ska Regionens företrädare bjudas in till kommunen för en dialog/överläggning som ska resultera i en överenskommelse, ett avtal mellan Regionen och den enskilda kommunen.

Därefter pågår de överenskomna aktiviteterna som sedan ska följas upp och analyseras innan det blir möjligt att diskutera nytt material för en ny tidsperiod.
Ansvarig för projektet är Bertil Gustafsson, Kommunförbundet Skaraborg

SAMMANFATTANDE DISKUSSION OM UTMANINGAR INFÖR FRAMTIDEN

Kommunerna har kontakterna med medborgarna och är därför utgångspunkten i kulturmiljöarbetet. De kontakterna måste utnyttjas.

Kommunerna behöver kompetens inom kulturmiljöområdet. Hur ser den kompetensen ut och hur kommer den att se ut i framtiden? Idag är det inte bara byggnaderna som är i fokus utan det är nya historiebilder, berättelser. Det behövs andra typer av investeringar.

Det finns olika vägar för att förbättra den kommunala kulturmiljökompetensen:

*Att själv anställa sådan personal (i Skockholm har man 1 byggnadsantikvarie per 60000 km²)

*Att gå samman med andra kommuner och dela tjänst som man gör inom andra områden,

*Att utnyttja länsmuseet bättre och ställa krav på dessa. Länsmuseerna bör i större utsträckning vara experter/konsulter gentemot kommunerna. De bör också ansvara för kompetensutveckling av den kommunala personalen som måste ha minst "beställarkompetens" inom området.

Länsmuseernas rolluppdrag bör definieras, vad ska de i ex göra för statsbidraget?

*Distansutbildning borde kunna ordnas tillsammans med något universitet för att ge kommunerna möjlighet att vidareutbilda sina anställda.

Rollfördelningen mellan de olika nivåerna bör bli tydligare liksom förväntningarna. Så bör man i ex diskutera lokalt vad man förväntar sig av regionala och centrala organ

ROLLFÖRDELNINGEN LOKAL, REGIONALT OCH CENTRALT GRUPPDISKUSSION

En fråga som återkom i flera olika sammanhang var rollfördelningen mellan olika nivåer och samarbetet/kontakterna med framför allt länsmuseerna. Dessamma gäller fördelningen av ansvaret på den regionala nivån.

"Inom många områden är ansvarsfördelningen uppdelad på stat, län och kommun. Men, inom kulturmiljövärderna är på flera håll aktörerna stat, län och länsmuseum". I samma grupp ansåg man att det är väsentligt att det finns två regionala enheter för kulturmiljövärderna, en på länsstyrelsen och en på länsmuseet.

Ett förslag framfördes som innebär att kommunerna borde tillämpa kulturminnestagen och därmed vänta länsstyrelserna som skulle mer fungera som kontrollmyndighet - ett förslag som inte uppskattades av

alla kommunala företrädare.

Däremot var man enig om att kommunerna och deras arbete är ganska osynligt och ställde frågan vilka som lyfter fram dem.

Det framhölls också att länsstyrelsens uppdrag varade varierar över landet. Ansvarsfördelningen mellan länsstyrelse och länsmuseum är otydlig, menade någon. Länsnivån måste definiera sin roll.

Systemet med läns museer och deras stöd till kommunerna fungerar ojämnt. Vissa tyckte att det ligger en ordföring i att en del, små kommuner överläter det kommunala kulturmiljöarbetet på läns museet, medan de stora kommunerna själva finansierar och hanterar kulturmiljöfrågorna.

Läns museerna borde gå i spetsen för att kompetens-

utveckla kommunerna. Det eftertystes ett verkligt intresse från museerna, vilka arbetar som konsulter för kommunerna endast om det gäller den egna överlevnaden. Men det fanns också de som sade att läns museerna har för små resurser och därför ej möjlighet att hjälpa kommunerna. Men, vet kommunerna vad de har rätt att förvänta sig? Läns museernas användning av statsbidraget preciseras i regleringsbrevet. Vet kommunerna vad det står där?

(Jämför Skaraborgskommunernas projekt som beskrivs i marginalen)

Kommer de här frågorna att få någon plats i ansvarsutredningen?